
Från: remisser@svensktnaringsliv.se
Ämne: VB: Synpunkter FU15 fokusområdet Näringslivets miljöarbete
Bifogade filer: SN synpunkter på FU15 fokusområdet Näringslivets Miljöarbete Remissversion 2015-03-31.docx

Från: Strömdahl, Inger
Skickat: den 4 maj 2015 17:49
Till: 'fordjupadutvardering@naturvardsverket.se'; 'Leif.Holmberg@Naturvardsverket.se'
Ämne: Synpunkter FU15 fokusområdet Näringslivets miljöarbete

NV ärendenummer NV-02549-15

Svenskt Näringsliv dnr 64/2015

Bifogat återfinns synpunkter och kommentarer från Svenskt Näringsliv på utsänt förslag till rapporten

”Näringslivets miljöarbete” – ett fokusområde i FU15.

Vi har valt att lägga in synpunkter på utsänd remiss text som spårade ändringar och kommentarer i bifogad fil.

Anders Normann, IKEM och Inger Strömdahl, Svenskt Näringsliv har fört in synpunkterna och kommentarerna för Svenskt Näringsliv.

Med vänlig hälsning

Inger Strömdahl

Inger Strömdahl

Ansvarig Miljö policies / Director, Environmental Policies
Svenskt Näringsliv / Confederation of Swedish Enterprise
Storgatan 19
SE-114 82 Stockholm
T: +46 8 553 431 14 M: +46 70 568 81 08

www.svensktnaringsliv.se

Näringslivets miljöarbete

Eventuell underrubrik

Stockholm den 4 maj 2015

Nedan har Anders Normann, IKEM och Inger Strömdahl, Svenskt Näringsliv, fört in
Svenskt Näringslivs synpunkter på utkastet till rapport om "Näringslivets miljöarbete"
Synpunkterna syns som spårade ändringar och kommentarer i rapporten.

Formaterat: Teckenfärg: Röd

Formaterat: Teckenfärg: Röd

Formaterat: Teckenfärg: Röd

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00 Fax: 010-698 10 99

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-0000-0

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2000

Tryck: CM Gruppen AB, Bromma 2000

Omslag: bild / illustration

Förord

Naturvårdsverkets ska regelbundet göra fördjupade utvärderingar av möjligheterna att nå de 16 svenska miljökvalitetsmålen och generationsmålet. Den fördjupade utvärderingen 2015 ska fungera som underlag för:

- Regeringens politik och prioriteringar.
- Offentlig debatt.
- Myndigheternas planering och utveckling av miljöarbetet
- Ge underlag för dialog mellan olika aktörer i utveckling och genomförande av styrmedel och åtgärder och vägledning för olika aktörers miljöarbete.

Nytt för 2015 års fördjupade utvärdering är att delar av den övergripande analysen genomförs inom ramen för tre utvalda fokusområden:

- Näringslivets miljöarbete
- Hållbar konsumtion
- Hållbara städer

Tanken med dessa fokusområden är att samla kunskap och ge en djupgående analys av utvecklingen inom dessa tre samhällsområden som i hög grad påverkar möjligheterna att nå miljökvalitetsmålen.

Näringslivet är viktigt för att nå nationella miljömål och näringslivet miljöarbete är till stor del aktivt och bidrar. Miljöarbetet skiljer sig dock åt mellan stora och små företag och mellan olika branscher och är av olika stor betydelse för olika miljökvalitetsmål. En gemensam förståelse för vilka drivkrafter och styrmedel som är viktiga för olika delar av näringslivet och hur de påverkar de åtgärder som faktiskt genomförs är en grund för samverkan mellan myndigheter och näringsliv i miljöarbetet och för den fortsatta styrmedelsutvecklingen.

Rapporten har tagits fram av Naturvårdsverket i nära samverkan med Energimyndigheten, Tillväxtverket, Tillväxtanalys, RUS, Svenskt Näringsliv, CDP Norden, Hagainitiativet. Naturvårdsverket ansvarar för innehållet i rapporten.

Naturvårdsverket tackar alla medverkande för deras engagemang och bidrag i processen. Inom Naturvårdsverket har Leif Holmberg varit projektledare för fokusområdet *Näringslivets miljöarbete*.

Innehåll

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	9
Summary	11 <u>10</u>
1 SYFTE OCH METOD	12 <u>11</u>
1.1 Vida ramar med några fördjupningar	12 <u>11</u>
1.1.1 Avgränsningar	13 <u>12</u>
1.2 Några definitioner	14 <u>13</u>
2 NÄRINGSLIVETS MILJÖARBETE	16 <u>15</u>
2.1 Utvecklingen av miljöarbetet	16 <u>15</u>
2.1.1 Miljöarbetet i små och medelstora företag	18 <u>17</u>
2.2 Näringslivet och miljömålen	18 <u>17</u>
2.2.1 Branscherna och miljökvalitetsmålen	19 <u>18</u>
2.2.2 Konkreta etappmål kan underlätta samverkan	20 <u>19</u>
2.3 Företagens miljöarbete i olika sektorer	20 <u>19</u>
2.3.1 Länsstyrelsernas sammanställning av miljöarbetet i olika sektorer	23 <u>22</u>
2.4 Miljöarbete i värdekedjan	26 <u>24</u>
2.4.1 Producentlandet och företagets ambition styr miljöarbetet	27 <u>25</u>
2.4.2 Krav på leverantörer	27 <u>26</u>
2.4.3 Produkternas miljönytta	28 <u>27</u>
2.5 Miljöledningssystem, hållbarhetsredovisningar och andra verktyg	29 <u>28</u>
2.5.1 Miljöledningssystem ISO 14001	30 <u>28</u>
2.5.2 Hållbarhetsrapportering	30 <u>29</u>
2.5.3 Miljömärkning	31 <u>30</u>
2.5.4 Livscykelanalys	31 <u>30</u>
2.5.5 Miljödeklaration (EPD)	32 <u>31</u>
2.5.6 Summering av företags användning av frivilliga verktyg	32 <u>31</u>
2.6 Styrmedel behövs för miljöarbetet	33 <u>32</u>
2.7 Slutsatser om miljö- och hållbarhetsarbete i näringslivet	35 <u>34</u>

3	MILJÖBALKENS ROLL I MILJÖARBETET	<u>3736</u>
3.1	Stöd för den individuella tillståndsprövningen	<u>3736</u>
3.2	Prövning	<u>3837</u>
3.3	Tillsyn	<u>3938</u>
3.4	Behov av insatser	<u>4039</u>
4	NÄRINGS LIVETS ARBETE MED KLIMATFRÅGOR	<u>4140</u>
4.1.1	Beräkning av växthusgasutsläpp och rapportering	<u>4140</u>
4.1.2	Klimatmål för verksamheten	<u>4241</u>
4.1.3	Klimatåtgärder	<u>4342</u>
4.1.4	Global klimatnytta genom effektiva produkter	<u>4443</u>
4.1.5	Näringslivets arbete med nära noll visioner och klimatneutralitet	<u>4544</u>
4.1.6	Klimatkompensation, ett sätt att ta klimatansvar	<u>4746</u>
4.2	EU:s system för handel med utsläppsrätter som styrmedel för klimatinvesteringar	<u>4847</u>
4.2.1	IVL intervjustudie med företagen om handelssystemet	<u>5049</u>
4.2.2	Drivkrafter för klimatinvesteringar	<u>5150</u>
4.2.3	Åtgärder och investeringar	<u>5251</u>
4.2.4	Handelssystemet har liten inverkan på investeringar	<u>5251</u>
4.2.5	Åsikter om handelssystemets funktionalitet	<u>5453</u>
4.3	Godstransporter i klimatarbetet	<u>5554</u>
4.3.1	Drivkrafter för att minska utsläpp från godstransporter	<u>5655</u>
4.3.2	Åtgärder för att minska utsläpp från godstransporter	<u>5655</u>
4.3.3	Utnyttjande av transportkapacitet	<u>5756</u>
4.3.4	Företagens syn på olika styrmedels effektivitet	<u>5857</u>
4.3.5	Rekommenderade styrmedel för minskad klimatpåverkan	<u>5957</u>
4.4	Förnybar energi och Energieffektivisering	<u>5958</u>
4.4.1	Förnybar elproduktion och miljömedveten elanvändning	<u>6059</u>
4.4.2	Systematisk energieffektivisering och minskad energianvändning	<u>6362</u>
4.5	Innovationer och miljöteknik har en nyckelroll	<u>6665</u>
4.5.1	Miljötekniksektorn är beroende av en stark inhemsk efterfrågan	<u>6766</u>
4.5.2	Drivkrafter och styrmedel	<u>6867</u>
4.5.3	Danmark exempel på en framgångsrik strategi	<u>6967</u>
4.6	Finanssektorn börjar väga in klimatrisker- och ambitioner	<u>6968</u>
4.6.1	Klimatfotavtryck av investeringar	<u>7069</u>
4.6.2	Kapitalägare och FN tillsammans i utspel om finanssektorn roll	<u>7169</u>

4.6.3	Hållbarhetsfrågor behandlas genom screening	<u>7170</u>
4.6.4	"Koldioxidbubblan" och avinvestering	<u>7271</u>
4.6.5	Företagsdialog driver förändring	<u>7371</u>
4.6.6	Aktieindex med lägre koldioxidutsläpp	<u>7372</u>
4.6.7	Fortfarande har få klimatfrågan i fokus	<u>7472</u>
4.7	Åtgärder och styrmedel på klimatområdet	<u>7473</u>
4.7.1	Styrmedelsförslag utifrån syntesrapporten	<u>7675</u>
5	DRIVKRAFTER	<u>7876</u>
5.1	Drivkrafter för miljö- och klimatarbete	<u>7876</u>
5.2	Lönsamhet som drivkraft för klimatomställningen	<u>8280</u>
5.3	Analys av drivkrafter	<u>8381</u>
6	CIRKULÄR EKONOMI	<u>8683</u>
6.1.1	Från resurshushållning och avfallsåtervinning till nya marknader med cirkulär ekonomi	<u>8683</u>
6.1.2	Affärsmodeller där produkter ersätts med tjänster	<u>8683</u>
6.1.3	Hinder för cirkulär ekonomi	<u>8683</u>
6.1.4	Delande-ekonomin ökar effektiviteten i resursutnyttjandet	<u>8683</u>
7	ANALYS OCH SLUTSATSER	<u>8784</u>
7.1	Näringslivet och miljö kvalitetsmålen	<u>8784</u>
7.2	Drivkrafterna driver, men styrmedlen behövs för lönsamheten	<u>8885</u>
7.3	Miljöarbete har blivit affärsstrategi	<u>8986</u>
7.3.1	Viktigt med inhemsk efterfrågan på miljöteknik	<u>8986</u>
7.4	Näringslivets miljöarbete växer, är vi på väg mot hållbarhet?	<u>8986</u>
7.4.1	Förslag till fortsatt utredningsarbete	<u>9188</u>
7.5	Slutsatser	<u>9188</u>
	KÄLLFÖRTECKNING	<u>9491</u>
	BILAGA	
1	IPCC-RAPPORTEN OM NÄRINGSLIVETS UTSLÄPP AV VÄXTHUSGASER, ÅTGÄRDER OCH STYRMEDELSBEHOV	<u>9895</u>
1.1.1	Åtgärdsalternativ enligt IPCC-rapporten	<u>9996</u>
1.1.2	Hur ser utsläppen och åtgärdsalternativen ut i Sverige och EU?	<u>10198</u>

Sammanfattning

Näringslivet i Sverige har ett aktivt miljöarbete. Företag har upprättat egna miljömål och genomför åtgärder för att nå dem. Miljöarbete bedrivs både till följd av lagar, regler och ekonomiska styrmedel, men också utifrån andra drivkrafter. Företagens miljötillstånd omfattar ofta krav gällande utsläpp av föroreningar till mark, vatten och luft. Företagsdrivna mål och åtgärder är vanliga på klimatområdet. Ökat fokus finns på hela värdekedjan och varors miljöpåverkan respektive miljönytta över hela produktens livscykel lyfts fram av många branscher. Stora och medelstora företag har ett välstrukturerat miljöarbete som prioriterats upp de senaste åren. Bland småföretagen uppger ca 40 procent att de har ett aktivt miljöarbete. Generellt kan sägas att ju mindre ett företag är vad gäller anställda och omsättning, desto mindre strukturerat och utvecklat är miljöarbetet.

De svenska miljömålen visar vilka miljöfrågor som är viktiga för samhället och påverkar indirekt företagen när de utvecklar sitt miljöarbete. Det finns en god koppling mellan de nationella miljö kvalitetsmålen och näringslivets miljömål och aktiviteter. Miljöarbetet i näringslivet bidrar i hög grad till att samhället närmar sig miljö kvalitetsmålen. Detta gäller oavsett om åtgärderna i företagen är resultat av regleringar och styrmedel, av drivkrafter i företagen eller från intressenter och kunder. Att miljöarbetet i företagen bidrar är dock inte detsamma som att företagets verksamhet är odelat positiv för miljön och för att miljö kvalitetsmål ska uppnås. Många verksamheter har i grunden en miljöpåverkan, men företagens miljöarbete minskar denna negativa miljöpåverkan.

Bland företagens drivkrafter för miljöarbetet framträder värnandet om varumärket, rykte och positioneringen på marknaden är mycket viktiga drivkrafter för miljöarbetet. Ett misslyckat miljöarbete riskerar att skada företagets anseende både hos allmänheten och hos kunderna. Kundernas krav och andra intressenters krav är en central drivkraft och miljöarbetet har därför blivit affärsstrategi. Allt fler företag ser lönsamhet i sitt klimatarbete. Det stärker varumärket, kan minska kostnader, gör företaget mer attraktivt för medarbetare, det öppnar för nya produkter och affärsområden.

Näringslivet i Sverige har i stor omfattning infört egna verktyg för att effektivt kunna hantera sina miljöfrågor. Den viktigaste förändringen är att begreppet hållbar utveckling har slagit rot i näringslivet. Det medför att miljöfrågorna nu fått en tydligare plats i företagens ledningar i samverkan med andra ”mjuka” frågor inom ramen hållbar utveckling. Rapporteringen av företagens insatser på hållbarhetsområdet sker i stor utsträckning enligt den modell som utarbetats av GRI (Global Reporting Initiative). Miljöarbetet i verksamheten leds och styrs vanligen med hjälp av miljöledningssystem som upprättats med stöd av den internationella miljöledningssystemet ISO 14001.

Kommenterad [NA1]: Tillägg till sammanfattningen:
”I denna rapport har vi valt att fokusera på näringslivets miljöarbete med tyngdpunkt på klimat och energi”

Kommenterad [NA2]: Här bör texten kompletteras med följande information:
”Mål och åtgärder finns så klart även avseende andra miljöaspekter, ex utsläpp till luft/vatten, avfall och kemikalier.”

Kommenterad [NA3]: Förslag till ny mening:
”Näringslivets verksamhet medför påverkan på miljön och miljö kvalitetsmålen, trots att ett aktivt arbete med att på olika sätt bidra till en bättre miljö kontinuerligt pågår i företagen.”

Kommenterad [NA4]: Lägg till:
”Det är inget självändamål att näringslivet ska anamma de nationella miljömålen *per se* – det viktiga är att samhällets aktörer arbetar i rätt riktning utifrån sina förutsättningar och möjligheter.”

Kommenterad [NA5]: Lägg till.
”Liksom kring andra miljöaspekter.”

Kommenterad [NA6]: Addera:
”Verktygen har oftast tagits fram i samverkan med det internationella näringslivet.”

Klimatfrågan är den miljöfråga som engagerar flest företag. Drivkrafter såsom varumärke, kundkrav och till viss del lönsamhet driver klimatarbetet. Ekonomiska styrmedel är också betydelsefulla. Många företag är positiva, eller i alla fall inte negativa, till ytterligare styrmedel på klimatområdet. Så länge styrmedlen är konkurrensneutrala, och även omfattar konkurrenter. Många klimatåtgärder kan samtidigt minska kostnader, såsom exempelvis energieffektivisering och resurseffektivare materialflöden. Kostnadsbesparing är en viktig drivkraft, inte minst för företag inom industri och tillverkning.

Kommenterad [NA7]: Byt ut till:
"driver såväl klimat- som övrigt miljöarbete."

Kommenterad [NA8]: Korrigerat i texten. Taftologin tagits bort.

EU:s system för handel med utsläppsrätter är idag inte ett styrmedel som driver klimatinvesteringar. Andra styrmedel är viktigare för industrin. Det hänger ihop med att det faktiska priset på utsläppsrätter för en stor del av företagen är nära noll eller t o m negativt tack vare gratis tilldelning. Åtgärder behöver vidtas så att utsläppshandelssystemet kan få den drivande effekt som är avsikten.

Kommenterad [NA9]: Synpunkt. Texten bör omformuleras mot bakgrund av:
Priset ska inte vara drivande i handelssystemet. Taket på tilldelningen och dess kontinuerliga minskning är det som driver utsläppsminskningar. Det är inget självändamål att utsläppsrätterna ska ha ett högt pris, systemet är utformat för att vara marknadsbaserat.

Formaterat: Färgöverstrykning

Bland de miljöutmaningar som lyfts fram märks: Att öka återvinningen och minska miljöbelastningen från textilier betydligt, att öka spårbarheten hos produkter och hantera kraven på en omställning till en cirkulär ekonomi, att hantera de hot som ett förändrat klimat innebär för livsmedelsproduktionen, att begränsa utsläppen från byggprocessen till låga nivåer, att utveckla teknik för en utsläppsfri tätortstrafik och mycket låg användning av fossila bränslen för godstransporter. För den energiintensiva industrin är de största utmaningarna att sänka koldioxidutsläppen från industriprocesser till låga nivåer, att ersätta användningen av fossila råvaror med förnybara och samtidigt öka återvinningen av material. Men utmaningarna ser också olika ut beroende på var i värdekedjan för olika produkter företagen och branscherna befinner sig: om de säljer sina varor och tjänster till andra företag (business-to-business) eller om de har konsumenter från hushåll och offentlig sektor som sina kunder (business-to-consumer). Utmaningarna blir också olika svåra att hantera beroende på hur konkurrensutsatta företagen är på den marknad de befinner sig.

Kommenterad [NA10]: Synpunkt:
Cirkulär ekonomi är en stor och central fråga för hela näringslivet. Det bör framgå och inleda stycket.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

Det går inte att säga att miljöarbetet innebär att företagen håller på att ta sig och samhället till hållbar utveckling. Miljöarbetet befinner sig fortfarande i de flesta företag i en fas där effektivisering och resursoptimering är den dominerande åtgärden. Den svåra utmaningen, är den transformativa förändringen av näringslivet, att företagen drivs utan utsläpp av växthusgaser kräver förenklat tre saker: teknikutveckling, kraftfulla styrmedel och nya affärsmodeller inom ett ramverk av cirkulär ekonomi.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA11]: Förslag, ersätt meningen med:
"Det är svårt att se att miljöarbetet idag räcker för att näringslivet och samhället i stort ska nå en hållbar utveckling, men trenderna är positiva och ett aktivt arbete pågår."

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA12]: Förslag, byt till:
"... fyra saker: satsningar på forskning och utveckling, teknikutveckling, incitament och styrmedel och nya affärsmodeller..."

Kommenterad [NA13]: Addera från avsnittet slutsatser i slutet av rapporten:
"Hållbarhet har blivit en norm i näringslivet. Det anses inte finnas någon målkonflikt mellan hållbarhet och ekonomisk utveckling på sikt. Det finns en vilja att vara en del av lösningen och inte en del av problemet."

Summary

Text

1 Syfte och metod

Näringslivets Miljöarbete är ett av tre fokusområden som ska komplettera den fördjupade utvärderingen av miljökvalitetsmålen. Den målvisa redovisningen är inriktad på tillståndet i naturen och vilka förändringar som krävs för att nå de önskvärda miljötillstånden, beskrivna i preciseringar och etappmål.

Den här rapporten börjar i andra änden, vi tittar istället på aktiviteten hos företagen för att minska sin negativa miljöpåverkan. Syftet med rapporten är att beskriva det breda miljöarbetet som sker i näringslivet. Att skapa en förståelse för drivkrafter och styrmedel som är viktiga för näringslivets miljöarbete.

1.1 Vida ramar med några fördjupningar

I rapporten redovisar vi förhållandevis få siffror om storleken på miljöpåverkan eller minskad påverkan. Fokus ligger istället på vilka åtgärderna och utmaningarna är, hur företagen har organiserat sitt miljöarbete, vilka drivkrafterna är och vilka styrmedel som företagen anser betydelsefulla. Syntesen redovisar resultat från tre studier som vi låtit ta fram för arbetet med detta fokusområde kompletterat med resultat från andra rapporter och arbeten huvudsakligen framtagna av representanter i den arbetsgrupp som inrättas under fokusområdet. Någon litteraturstudie har inte genomförts.

Den första underlagsstudien *Näringslivets insatser på miljöområdet* är framtagen av Richard Almgren. Studien omfattar dryga 50-talet företag och är baserad på företagens hållbarhetsredovisningar, miljörapporter och ett tiotal kompletterande intervjuer. Drivkrafterna hos företagen inom EU:s system för handel med utsläppsrätter för växthusgaser, EU ETS har studerats av IVL som lämnat rapporten *Industriintervjuer om klimatinvesteringar*. Den tredje underlagsstudien *Environmental freight transport practises* av Lunds Universitet består av intervjuer med transportföretag och godstransportköpare, och studerar miljöarbetet inom godstransporter. Svenskt Näringsliv har också presenterat två rapporter som bidragit: *Varor och tjänster som gör miljönytta i världen* och *Global klimatnytta genom svensk konkurrenskraft*.

Då rapporten till stor del är baserad på intervjustudier med företagsrepresentanter och rapporter från företag och näringslivsorganisationer så kommer texten inledningsvis presentera företagens perspektiv och åsikter och därefter i slutet av avsnitten eller kapitlen Naturvårdsverkets och andra myndigheters syn. Eftersom perspektiven pendlar mellan olika aktörer är ambitionen att vara tydlig i texten eller genom noter vem som står bakom en viss åsikt. Genom att använda exempel hoppas vi att texten blir mer levande. Ibland beskriver vi miljöarbetet i en bransch eller i ett visst företag för att beskriva aktiviteter som görs av flera i näringslivet.

Kommenterad [NA14]: Rubriken ska vara:
"Varor och tjänster som gör miljönytta i Sverige och världen."

Formaterat: Färgöverstrykning

Näringslivets miljöarbete är ett mycket vittomfattande begrepp. Det blir ännu vidare om vi tar hänsyn till att många företag numera väljer att sortera in sitt miljöarbete inom ramen för det hållbarhetsarbete man bedriver. Vi har på ett övergripande plan valt att anamma dessa vida systemgränser i projektet för att de speglar inom vilken ram åtminstone delar av näringslivet nu arbetar med miljöfrågor. Men vi begränsar samtidigt vår framställning till miljöarbetet och miljödimensionen av hållbar utveckling (kap 2). Kapitel 3 behandlar miljöbalken och dess roll för näringslivets miljöarbete. Vi har även valt ut klimatfrågan där några specifika områden får lite djupare analys i kapitel 4. Dessa är;

1. Företag inom systemet för handel med utsläppsrätter, hur ser dessa företags miljöarbete ut? Påverkar handelssystemet företagens investeringsbeslut?
2. Miljöarbete och godstransporterna? Hur slår det ökande intresset för hållbarhet igenom bland transportköpare och transportsäljare?
3. Näringslivets miljöarbete med inriktning mot energieffektivisering och förnybar energi. Hur ser detta arbete ut idag?
4. Finanssektorn och det begynnande arbetet att väga in klimatfrågan, investeringars utsläpp och risk för klimatförändringar i finansiella värderingar och beslut.

Kapitel 5 behandlar drivkrafter och i kapitel 6 presenteras analys och slutsatser.

1.1.1 Avgränsningar

En översiktlig genomgång av de sexton miljökvalitetsmålen visar att åtminstone någon men i de flesta fall flera branschers miljöarbete har stor betydelse för vart och ett av miljökvalitetsmålen, se avsnitt 2.2.1 nedan. En ökad kunskap om näringslivets miljöarbete är därför värdefull för att kunna bedöma hur styrningen mot miljökvalitetsmålen fungerar och kan förbättras inom olika områden.

Fokusområdet behöver avgränsas för att verkligen bidra till en fördjupad kunskap på några områden. Rapporten beskriver näringslivets miljöarbete med tyngdpunkt på klimat och energi. Denna avgränsning är vald utifrån att mycket av näringslivets frivilliga miljöarbete inriktar sig på klimatåtgärder. Näringslivets miljöarbete i relation till de olika naturtypsmålen (bevarandet av den biologiska mångfalden) ingick som en central del i Miljömålsberedningens (dir 2011:91) arbete med att utveckla en strategi för en långsiktigt hållbar markanvändning i Sverige och behandlas endast på ett mer övergripande sätt i fokusområdet.

Näringslivets miljöarbete är omfattande och mångfacetterat. Därför är det viktigt att framhålla att vad det här fokusområdet kan analysera är några väsentliga frågeställningar, men Naturvårdsverket har inte som ambition att denna syntes ska ge en heltäckande bild. Däremot är ambitionen att det som vi beskriver och analyserar ger en relevant bild av näringslivets miljöarbete och utmaningar. Studien har inte som syfte att analysera faktisk miljöpåverkan utan inriktningen är

att få fram hur företagens miljöarbete är organiserat och vilka drivkrafter och styrmedel som är väsentliga för utvecklingen av näringslivets miljöarbete.

Näringslivets verksamhet leder till resursförbrukning och utsläpp. I rapporten görs ingen gapanalys mellan näringslivets miljöarbete och hur vi håller oss inom de planetära gränserna eller vad som krävs för att miljökvalitetsmålen ska nås. För detta hänvisas läsaren till den fördjupade utvärderingen av de sexton miljökvalitetsmålen¹.

Näringslivets miljöarbete utanför Sveriges gränser ingår också

De flesta större svenska företag har verksamhet i fler länder än Sverige. Eftersom fokusområdet studerar bl. a. företags miljöpolicy och hur miljöfrågor på andra sätt inkluderas i ledningssystem så berörs miljöarbete både i Sverige och i andra länder. Delar av miljöarbetet inom näringslivet har större miljöpåverkan utanför landet än det har i Sverige. Företag arbetar med att minska miljöpåverkan i sina fabriker och leverantörskedjor, oavsett om fabrikerna eller leverantörerna finns i Sverige eller i något annat land. Flera av miljökvalitetsmålen är även de av den karaktären att även insatser i andra länder, överenskommelser internationellt och inom EU är nödvändiga för att målen ska kunna nås.

Generationsmålet har ett gränsöverskridande perspektiv. Innebörden av generationsmålet är att miljöproblemen ska lösas utan att vi orsakar ökade miljö- och hälsoproblem i andra länder. När samhället utvecklas så att vi får allt fler produktions- och konsumtionskedjor av produkter där processen sker i flera länder är det naturligt att ett fokus på näringslivet miljöarbete också inkluderar detta perspektiv.

Begreppet hållbarhet förekommer på ett flertal ställen i rapporten, begreppet har tre dimensioner men i denna rapport lägger vi störst tyngdpunkt vid den ekologiska hållbarheten.

1.2 Några definitioner

Med *miljöarbete* avser vi både de styrsystem och de miljöåtgärder som näringslivet genomför på eget initiativ och det miljöarbete som har sin grund i tillämpningen av olika styrmedel som det offentliga förfogar över samt kombinationer däremellan.

Miljöarbetets styrsystem kan se olika ut hos företagen. Det kan handla om att (i) företagen har utvecklat en egen miljöpolicy eller en bredare policy med inriktning mot hållbar produktion, med eller utan stöd från standardiserade miljöledningssystem eller liknande, att (ii) företagen har satt upp egna miljömål

¹ Naturvårdsverket. 2015. Prel. titel *Miljökvalitetsmålen - fördjupad utvärdering av miljömålen* 2015. Rapport 6662 (in press).

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA15]:

Kommenterad [NA16R15]: Lägg till följande bisats: "...på grund av att flertalet av de stora företagen som verkar i Sverige har större delen av sin verksamhet förlagd utanför Sveriges gränser."

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA17]: Bra att detta tydliggörs

Kommenterad [NA18R17]:

Formaterat: Färgöverstrykning

eller (iii) att företagen har en inriktning mot att sälja mer miljöanpassade varor och tjänster.²

Med *miljöanpassade varor och tjänster* avses sådana varor och tjänster som har en markant mindre miljöpåverkan än andra varor och tjänster med samma funktion.

Hållbar produktion (en hållbar produktion har tre dimensioner: ekologisk, social och ekonomisk dimension). En *ekologiskt hållbar produktion* innebär i praktiken att naturtillgångar och energi används på ett resurshushållande sätt samtidigt som miljöskadliga utsläpp och annan miljöpåverkan minimeras.

Resurseffektivitet handlar om att råvaror och energi ska användas på ett så effektivt sätt som möjligt. Enligt EU-strategin för ett resurseffektivt Europa är pressen på användningen av bränslen, mineraler och metaller men även mat, mark, vatten luft, biomassa och ekosystem högt och ökande. Exempel är utveckling av återvinningsbaserade tillverkningsprocesser i industri.

Energieffektivisering nås framförallt genom teknikutveckling av produkter, tjänster, processer och/eller system och innebär att samma ”nytta” erhålls med mindre mängd energi eller en ökad nytta men med bibehållen energianvändning. Exempel är effektivisering av byggnader vid renovering, byte till effektivare hushållsapparater och utveckling av lättare bilmotorer med bättre verkningsgrad;.

Styrmedel är de instrument staten använder för att driva ~~samhällsutvecklingen~~ samhällsutvecklingen i önskad riktning. Styrmedel leder till förändringar, dvs. åtgärder, som ska bidra till måloppfyllelse. Administrativa styrmedel är exempelvis lagar, teknikkrav och tillsyn; ekonomiska styrmedel är exempelvis skatter, avgifter och bidrag som används för att påverka våra handlingar, och informativa styrmedel är exempelvis utbildning och rådgivning. Ofta används en kombination av olika styrmedel och åtgärder för att förändra ohållbara konsumtions- och/eller produktionsmönster.

En *åtgärd* är den handling som en aktör, exempelvis ett företag eller en individ, genomför, vidtar till följd av ett styrmedel. Åtgärden kan vara såväl en fysisk som en beteendemässig förändring. Åtgärder kan vidtas på många nivåer och kan genomföras av privatpersoner, organisationer, företag eller inom den offentliga sektorn.

Små företag definieras som mellan 0-49 anställda. *Medelstora företag* har mellan 50 och 249 anställda. *Stora företag* har fler än 250 anställda.

² Tillväxtverket, 2012

2 Näringslivets miljöarbete

2.1 Utvecklingen av miljöarbetet

Den framväxande miljöskyddslagstiftningen sedan 1960-talet har varit grunden för miljöarbetet inom tillverkningsindustrin³. Från 1990-talet och det senaste decenniet har miljölagstiftningen kommit att omfatta fler områden. Avfallslagstiftning, reglering av särskilt miljöstörande produkters miljöprestanda (t.ex. avgaskrav på bilar) och produkters energi- och miljöprestanda (ecodesigndirektivet) är sådana exempel. Vid sidan av regleringar har även miljöskatter av olika slag haft en betydelse sedan 1990-talets inledning.

Från början av 1990-talet har även konsumentkrav och företagens egna affärsstrategier kommit att spela en allt större roll som drivkraft för näringslivets miljöarbete.

Utvecklingen har delvis skett i samspel med olika typer av styrmedel och delvis utan inblandning från den offentliga sektorn. Styrmedlen har under de senaste decennierna även kommit att inriktas mot produkters miljöprestanda framförallt kopplat till användning, avfall och återvinning. Andra faktorer av betydelse är energiomställningen som inleddes efter oljeprischocken 1973 och ökade priser på råvaror och energi.⁴

Med *miljöarbete* avser vi både de styrsystem och de miljöåtgärder som näringslivet genomför på eget initiativ och det miljöarbete som har sin grund i tillämpningen av olika styrmedel som det offentliga förfogar över, samt kombinationer däremellan.

Sedan 1960-talets slut har därför utsläppen av föroreningar minskat kraftigt från industrianläggningarna i Sverige, trots en ökad produktion. Användningen av fossila bränslen har också minskat.⁵

Under perioden 1993-2008 har näringslivets produktivitet ökat relativt dess koldioxidutsläpp, samtidigt som de samlade utsläppen minskat svagt.⁶ Några sektorer har haft en s.k. grön tillväxt, dvs. en positiv tillväxt i förädlingsvärden samtidigt som utsläppen har minskat. Sammantaget omfattar sektorerna med grön tillväxt 35-40 procent av BNP. Andelen av nationella koldioxidutsläpp för dessa sektorer har minskat från knappt 40 procent till ca 25 procent.⁷

³ "Miljöskyddslagen drev fram storstädning inom industrin" Monitor 21 "Bruk och missbruk av naturens resurser" En svensk miljöhistoria Naturvårdsverket 2009

⁴ Tillväxtanalys, 2014a

⁵ Almgren, 2015

⁶ Naturvårdsverket, 2015

⁷ Tillväxtanalys, 2014a

Idag har de flesta medelstora och stora företag en miljöpolicy, hållbarhetsstrategi eller motsvarande styrande dokument som uttrycker företagets miljöambitioner. Ofta sätter företagets ledning upp miljömål som följs upp på kort eller medellång sikt (ett till tio år). Bland de medelstora företagen har 80 procent ett aktivt miljöarbete, och två tredjedelar arbetar med miljömål och/eller har en miljöpolicy. Bland de små företagen uppgår andelen företag med ett aktivt miljöarbete till drygt 40 procent. Generellt kan sägas att företag inom sektorer med större direkt miljöpåverkan också oftare har ett mer utvecklat miljöarbete.⁸

En trend under senare år är att företagets miljöchef ersätts eller kompletteras av en hållbarhetschef samtidigt som hållbarhetsfrågorna vandrat upp på företagsledningens och styrelsens bord.⁹ Hållbarhet och miljö har i ökad utsträckning blivit en ledningsfråga.

Att öppet redovisa sin miljöpåverkan och särskilt ett företags utsläpp av växthusgaser blir allt vanligare bland företag. Att redovisa hållbarhetsarbetet ses som en nödvändighet gentemot företagets intressenter, det är på väg att bli lika självklart som ekonomisk redovisning. Här väljer företagen mellan att presentera en särskild hållbarhetsredovisning eller att integrera hållbarhetsinformationen i årsredovisningen. Hur omfattande miljörapporteringen är varierar dock stort. Klimatfrågan är oftast i fokus i miljörapporteringen, hela 85 procent av börsvärdet på de nordiska aktiehandelsplatserna rapporterar sina utsläpp av växthusgaser via Carbon Disclosure Project, CDP.¹⁰

Branschsamarbeten kring miljöanpassning av produkter och utveckling av nya produkter blir vanligare. Begreppet ”cirkulär ekonomi” håller på att etableras, exempelvis genom att ett företags avfall blir råvara för ett annat företag. Även om detta inte är nytt så ökar intresset för resurseffektiva, det vill säga råvaru- och energieffektiva värdekedjor. Många företag deltar i miljöforsknings- och utvecklingsprojekt tillsammans med forskningsinstitut. Ekonomiskt stöd från Mistra, Vinnova, Tillväxtverket bidrar till utvecklingen av miljöanpassade produkter och affärsmodeller.¹¹

Omställningen till ett mer klimatsmart och miljöanpassat samhälle skapar också affärsmöjligheter för många svenska företag som är aktiva på de miljödrivna internationella marknaderna.¹² Svenska företag utvecklar, tillverkar och säljer

⁸ Tillväxtverket, 2014

⁹ Svensk näringsliv 2014a

¹⁰ CDP, 2014

¹¹ Svenskt Näringsliv, 2014b

¹² Tillväxtverket, 2012

produkter med relativt hög miljöprestanda och ofta lägre utsläpp från sin produktion än konkurrenter från andra länder.¹³

2.1.1 Miljöarbetet i små och medelstora företag

Ett viktigt syfte med miljöarbetet är givetvis att detta ska leda till att företagets miljöbelastning minskar i relation till produktionsvolymen. Därför är det intressant att se vilka effekter på miljön som miljöarbetet har haft. Var fjärde medelstort företag som har ett aktivt miljöarbete uppger att detta till stor del har lett till minskad energiförbrukning (tabell 1). Nästan var femte företag uppger att miljöarbetet till stor del har lett till minskad resursförbrukning och minskade utsläpp. Mer än två tredjedelar av företagen uppger att miljöarbetet till viss del har haft dessa effekter. Enbart cirka 5-15 procent av företagen uppger att miljöarbetet inte alls har haft dessa effekter. Om man utgår från företagens egen bedömning leder alltså företagens miljöarbete oftast till en minskad miljöbelastning.

Tabell 1. Andel av de medelstora företagen som har ett aktivt miljöarbete som instämmer i olika påståenden om vilka effekter deras eget miljöarbete medfört.

	Inte alls	Till viss del	Till stor del
Minskad energiförbrukning	7%	69%	24%
Minskad resursförbrukning	5%	77%	18%
Minskade utsläpp (inklusive från resor)	14%	69%	17%

Källa: Tillväxtverket, Företagens villkor och verklighet 2014.

2.2 Näringslivet och miljömålen

Många svenska företag har satt upp miljömål för den egna verksamheten och kopplat åtgärdsplaner till dessa som är relevanta för deras verksamhet. Huvuddelen av företagens miljömål och åtgärder har paralleller med de nationella miljömålen. Generationsmålet och de sexton miljökvalitetsmålen har beslutats av Sveriges riksdag, de är ett uttryck för en politisk vilja för samhällets strävan att skapa en viss miljö kvalitet i Sverige och även för svenskt agerande internationellt.

De nationella svenska miljömålen finns som struktur för näringslivet att adressera olika miljöfrågor, men ger i sin utformning liten drivkraft till miljöarbetet i företagen. De nationella miljömålen refereras också sällan av företagen. Företagens miljöagenda är delvis vidare, framförallt gäller det de egna produkternas miljöpåverkan. De miljöambitiösa större företagen har ett internationellt hållbarhetsperspektiv med innebörden att de utgår från sina produkter och hur de interagerar med olika ekonomiska, miljömässiga och sociala frågor under hela värdekedjan, från leverantör till slutkund och hur produkten slutligt omhändertas.

¹³ Svenskt Näringsliv, 2014b

Hur långt företagen kommit i sitt arbete mot hållbarhet varierar stort. Detta vidare perspektiv är kopplat till en bredare samhällsomställning.¹⁴

I miljömålssystemet återspeglas det delvis i generationsmålet som siktar mot en bredare samhällsomställning och har ett internationellt perspektiv. Dessutom är flera av miljökvalitetsmålen av den karaktären att även insatser i andra länder, överenskommelser internationellt och inom EU är nödvändiga för att målen ska kunna nås. Det gäller särskilt klimatmålet där en av målets preciseringar innebär att: *Den globala ökningen av medeltemperaturen begränsas till högst 2 grader Celsius jämfört med den förindustriella nivån. Sverige ska verka internationellt för att det globala arbetet inriktas mot detta mål.*

Naturvårdsverket anser att det centrala är näringslivets miljöarbete, hur mycket åtgärder som genomförs och de driver åt rätt håll, det spelar ingen roll om företagen kopplar ihop sitt miljöarbete till miljömålen. Miljömålssystemet gäller hela samhället och huvudsaken är att många arbetar åt rätt håll.

Kommenterad [NA19]: Bra slutsats. Vi håller med.

2.2.1 Branscherna och miljökvalitetsmålen

Underlagsrapporten *Näringslivets insatser på miljöområdet* visar att alla branscher och de flesta företag har klimatrelaterade miljösmål.¹⁵ Det är tydligt att bland företagen är klimatförändringarna den miljöutmaning som prioriteras högst och där företagen anser att det är viktigt att visa sitt engagemang. Företagens åtgärder bidrar i arbetet för miljökvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan*.

Många företag och de flesta branscher har även mål som kopplar till *Frisk luft*, det handlar om utsläpp av kväveoxider, svaveloxider mm. I många fall finns det också krav utifrån lagstiftningen som är satta i företagens miljötillstånd för verksamheterna, dvs. det är myndigheters domstolarna som satt dessa nivåer för företagen. Men det finns också exempel på företag som har egna mål kopplade till *Frisk luft* som är egeninitierade (t.ex Elanders, Vattenfall och LKAB). Lika väl som företag sätter mål för utsläpp till luft finns det företag som sätter mål för utsläpp till vatten. Även dessa är till stor del sprungna ur lagstiftningens krav och målsättningar.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

Bland tillverkningsföretag är det vanligt att man hanterar kemikalier, därför är det vanligt med miljösmål och/eller krav som har koppling till *Giftfri Miljö*. Precis som ovan är dessa till stor del fastställda i miljötillstånden för verksamheterna även om det även här finns företag med mål som är egeninitierade och går utöver lagkraven.

Miljökvalitetsmålet *God bebyggd miljö* innefattar många delområden, ett av det dessa är avfall och återvinning. Väldigt många företag i alla branscher har olika

¹⁴ Almgren, 2015

¹⁵ Hela avsnitt 2.2.1 bygger på Almgren, 2015

målsättningar att minska sitt avfall och öka återvinningen av sina produkter och restmaterial från produktionen.

Även om kopplingen inte genomgående är uttryckt i målen, är det viktigt att poängtera att naturtypsmålen *Levande sjöar*, *Myllrande våtmarker*, *Levande skogar*, *Ett rikt djur- och växtliv* med flera, är beroende av de miljökvalitetsmål som direkt adresserar utsläpp. Dvs. företags åtgärder att minska kväveutsläpp som har en direkt koppling till *Frisk luft*, har förstås indirekt en koppling till *Levande sjöar* och *Hav i balans*.

2.2.2 Konkreta etappmål kan underlätta samverkan

Naturvårdsverket erfar att vissa av de tidigare delmålen inom miljömålssystemet medförde konkret och konstruktivt samarbete mellan myndigheter och näringsliv. Efter att delmålen avskaffades 2010¹⁶ har t.ex. företrädare för energi- och avfallsbranscherna ställt frågan huruvida statens ambitioner på dessa områden fortfarande gäller och pekat på att delmålen varit användbara i åtgärdsarbetet.

Detta pekar enligt vår mening på att konkreta åtgärds mål kan såväl fungera styrande som utgöra nav för samverkan mellan olika aktörer. Det är således viktigt att etappmål beslutas med utgångspunkt i berörda aktörer, t.ex. olika branscher inom näringslivet, inom flera områden.

2.3 Företagens miljöarbete i olika sektorer

I två rapporter från Svensk Näringsliv om näringslivets miljö- respektive klimatarbete¹⁷ redovisar fjorton branscher bland annat det miljöarbete man hittills har bedrivit, de utmaningar man ser som särskilt stora i framtiden och de drivkrafter som är viktiga för arbetet. Beskrivningen av miljöarbetet och framstegen hittills i de olika branscherna kan sammanfattas på följande sätt:

Branscher nära kopplade till service- och detalj – och dagligvaruhandel (livsmedel, textil, besöksnäring och handel): Business to consumer

Inom dessa branscher är miljöarbetet relativt nytt. Arbetet är till stor del baserat på olika certifierings- och miljöledningssystem och syftar alltmer mot att omfatta hela produktutvecklingen från ”ax till limpa”, *livsmedelsindustrin* arbetar till exempel både med (i) hållbarhetsfrågor kopplade till livsmedelsproduktionen i de länder från vilka råvaror importeras eller i Sverige; (ii) med att minska matsvinnet i den egna produktionen, (iii) effektivisera energianvändningen och öka användningen

¹⁶ Prop. 2009/10:155. Svenska miljömål - för ett effektivare miljöarbete

¹⁷ Svensk Näringsliv 2014 Varor och tjänster som gör miljönytta i världen och Global klimatnytta genom svensk konkurrenskraft. Avsnitt 2.3 bygger på dessa två rapporter

av förnybar energi vid sina produktionsanläggningar samt (iv) med att transporterna ska bli mer hållbara. *Besöksnäringen* lägger främst fokus på att boendet, maten och upplevelserna ska vara hållbara och *textilindustrin* arbetar med hållbarhetsmärkning av textilier med ett ökat livscyklfokus. Enligt *svensk handel* inriktas branschens arbete i första hand mot att minska påverkan kring hantering av varor, energiförbrukning i lokaler, kretsloppsfrågor och, i någon mån, även transporter.

Teknikföretag, byggindustri, fordonsindustri, transportföretag (inkl.hamnar) och återvinningsindustri. Business to business och business to consumer
Miljöarbetet inom dessa branscher är i huvudsak inriktat på att förbättra respektive branschs produkter (varor och tjänster) ur ett brett systemperspektiv. Det betyder att företagen även inkluderar det arbete som genomförs i produktionen och visavi underleverantörer längs hela värdekedjan i syfte att uppnå miljömässigt hållbara produkter. *Teknikföretagen* har en stark ställning inom området miljömässigt hållbar produktion och svenska teknikföretag är duktiga på systemanalys (till exempel livscykelanalyser). *Fordonsindustrin* arbetar med att utveckla bilar och tunga fordon som är allt mindre miljöpåverkande. *Byggindustrin* bygger allt energieffektivare byggnader arbetar med systemanalys, och redovisar åtgärder på en rad olika områden för att minska den totala miljöpåverkan från byggprocessen. *Transportföretagen* gör teknikinvesteringar i renare och energieffektivare transportlösningar. Dessutom arbetar man med logistiklösningar med IT-stöd. *Återvinningsindustrierna* arbetar även de med logistik och med att tillsammans med företag designa system som ökar återvinningsgraden av olika material.

Energiintensiv industri ("basindustri") (plast- och kemi, skogsindustri, stålindustri, gruvindustri)Business to business

Dessa branscher arbetar med att minska användningen av fossila bränslen genom energieffektivisering, energiåtervinning och i vissa fall även leverans av spillvärme till fjärrvärmenät. Skogsindustrin har kraftigt minskat användningen av fossila bränslen genom att öka användningen av interna restprodukter, ner till ungefär en tredjedel jämfört med 1998. Investeringar i reningsutrustningar har minskat utsläpp till luft och vatten. Branscherna gör även insatser för att uppnå ökad resurseffektivitet på olika sätt. *Plast- kemi- och skogsindustrin* framhåller dessutom sitt arbete med miljöanpassad produktutveckling. *Stålindustrins* inriktning mot höghållfaststål kan ge upphov till energibesparingar och minskade koldioxidutsläpp när stålet används i t ex. fordon.

Utmaningar

En stor utmaning för handeln är de ökande kraven på spårbarhet hos produkterna i kombination med ett brett produktutbud och långa leverantörsled, där företagen förväntas ha information och påverkan kring alla led bakåt i kedjan. En annan utmaning är att hantera kraven på en omställning till en cirkulär ekonomi som blir allt starkare.

Enligt Textilindustrierna behöver miljöbelastningen i hela livcykeln minska med 70 procent. Det innebär att insatser behöver ske både vad gäller vatten- och energiförbrukning, kemikalieanvändning och bekämpningsmedel. Det handlar även om att öka återvinningen av kläder och textilier. Under 2010 konsumerades över 15 kilo textilier per person i Sverige varav ca 8 kg gick till förbränning.

Ett tydligt framtida hot för svensk livsmedelsindustri är ett förändrat klimat. Ett instabilt klimat och ett klimat i förändring bidrar med osäkerhet kring tillgång av råvara och kan långsiktigt innebära stora förändringar i vad och var man kan odla. Detta gör att livsmedelsindustrin både är beroende av att klimatförändringarna begränsas i möjligaste mån och att investeringar i forskning och klimatanpassande åtgärder kommer till stånd.

För byggbranschen är den främsta utmaningen att minska koldioxidutsläppen från byggprocessen och få lönsamhet i det arbetet. Att nå utsläppsfri tätortstrafik och att minska godstransporternas användning av fossila bränslen till mycket låga nivåer är fordonsindustrins främsta utmaning. Transportföretagen har nog även en stor utmaning i att utnyttja de potentialer till effektiviseringar som ligger i att samordna logistiken mellan de som producerar varor och de som säljer transporter.

Stora delar av den energiintensiva industrin ser koldioxidutsläppen från användningen av fossila bränslen i industriprocesserna som den största utmaningen. För att möjliggöra kraftigt minskade utsläpp från processerna krävs omfattande forskning av nya produktionstekniker samt utveckling av koldioxidavskiljning och –lagring. Forskning och utveckling av nya och befintliga material och produkter samt forskning för ökad återanvändning och återvinning. Inom kemi och plastindustrin är en utveckling från användning fossila råvaror till alternativa fossilfria råvaror den största utmaningen.

Tabell 2: Miljöarbetet i tretton branscher: viktiga framsteg och utmaningar

Bransch	Viktigaste framstegen	Utmaningar inför framtiden
Besöksnäringen	Miljömärkning av tjänster och produkter	Ökat resande ger ökad miljöpåverkan. Klimatfrågorna kan påverka hela näringen
Byggindustrin	Det byggs allt fler energieffektiva hus	Öka lönsamheten i det som är bra för människa, miljö och klimat
Fordonsindustrin	Minskade emissioner från fordonen, Utfasning av farliga kemikalier. Miljöanpassning av komponenter	Minska godstransporterna och användning av fossila bränslen. Emissionsfri trafik i städerna
Gruvindustrin	Högre miljökompetens i företagen. Bättre metoder för efterbehandling	Klimatfrågan, ekosystemtjänster, samspel med lokala intressenter

Kommenterad [NA20]: Synpunkt:

Ta med hela tabellen från rapporten för att ge en helhetsbild. Vi saknar viktiga drivkrafter, miljö- och hållbarhetsmål samt visioner. Hänvisa till www.miljonytta.se där hela underlaget finns.

Formaterat: Färgöverstrykning

Hamnar	Bidragit till att sjöfartens miljöpåverkan minskat	Hårdare svavelkrav på fartyg
Handeln	Kunskap om utmaningarna i leverantörskedjorna. Ökat samarbete mellan företag kring hållbarhet	De ökade kraven på spårbarhet i kombination med brett produktutbud och långa leverantörskedjor
Livsmedelsindustrin	Bättre spårbarhet i livsmedelskedjan och miljösmartare förpackningar	Påverka konsumenten att göra ett hållbart val
Plast och kemiindustrin	Minskade utsläpp, ökad energieffektivitet och miljöanpassad produktutveckling	Att förklara kemins roll och betydelse för ett hållbart samhälle
Skogsindustrin	Ökad resurs- och energieffektivitet. Minskade utsläpp. Utfasning av fossila bränslen. Miljöanpassad produktutveckling.	Bidra till övergången till ett biobaserat samhälle. Ökad skogstillväxt och avverkning med bevarad biologisk mångfald
Stålindustrin	Materialutveckling mot mer avancerade produkter. Produktifiering av restprodukter	Utsläppen av koldioxid
Teknikföretagen	Utveckling mot miljömässigt hållbar produktion. Avancerade metoder för produkt- och produktsystemanalys	Energi- och klimatfrågorna. Effektiva och snabba tillståndsprövningar
Textilindustrin	Insikten om Miljöpåverkan i hela modekedjan. Miljöanpassad produktutveckling.	Svenska textilföretag kan ta ledande roller i utvecklingen av hållbara produkter.
Återvinningsindustrin	Att avfallet numera ses som en resurs. Att det finns ett större engagemang.	Regelverk som anpassas och driver utvecklingen mot ett resurs-effektivt samhälle. Avfallsmarknaden måste öppnas upp.

Källa: Svenskt Näringsliv, 2014, *Varor och tjänster som gör miljönytta i Sverige och Världen*

2.3.1 Länsstyrelsernas sammanställning av miljöarbetet i olika sektorer

Länsstyrelsernas bild är att det finns ett aktivt miljöarbete i näringslivet runt om i landet. Miljöaktiviteterna är starkt beroende av bransch och vilka åtgärder som väljs styrs till stor del av företagets huvudsakliga inriktning och lönsamhetskrav. Företagen arbetar särskilt med åtgärder för att begränsa klimatutsläppen. Aktiviteter för att effektivisera energi- och materialanvändningen är vanligt förekommande, inte minst i tillverkande företag. Resurshushållning är prioriterat

kopplat till minskade produktionskostnader. Åtgärder som sparar pengar för verksamheter är i fokus och det ställs ofta krav på kort avbetalning på åtgärder.

Stora företag har bra överblick över sina transportkedjor och arbetar bl a för ökad transport på tåg och tyngre lastbilstransporter. Övriga företag har ofta svårt att själva jobba med transportfrågan. Aktiviteten hos många företag skulle kunna öka vad gäller att miljöanpassa hela transportkedjan kopplad till företagets verksamhet.

Åtgärder genomförs för att minska utsläpp till vatten och luft, bullerdämpande åtgärder samt till viss del utfasning av farliga kemiska ämnen och sanering av förorenade områden. Många företag vidtar åtgärder för att begränsa vatten- och luftutsläpp som en följd av krav i gällande tillstånd eller vid ny tillståndsprövning. Åtgärder för buller berör näringslivet men varierar mellan branscher och närhet till bostäder. Många företag omfattas av REACH-förordningen. När det gäller sanering av förorenade områden har många företag påbörjat inventering och riskklassning.

I många fall ställer marknaden krav på certifiering enligt ISO 14001 eller liknande. De företag som är certifierade för miljö, energi- och kvalitet arbetar med samtliga aspekter på olika nivåer inom sina ledningssystem. Fler företag som arbetar systematiskt med sin miljöhänsyn ger en minskad miljöbelastning.

Branschtillhörighet inte viktigaste skillnaden

Branschtillhörigheten är inte den viktigaste skillnaden för företagets aktivitet och ambition inom miljöområdet, skillnaden beror snarare på förutsättningar som ekonomiska resurser, lokalisering, typ av produkt eller tjänst, lagstiftning, marknads- och kundkrav. Blekinges intervjustudie visade på stora skillnader kopplat till företagets storlek, där de mindre har små resurser för miljöarbete. Företag med ett certifierat miljöledningssystem bedöms generellt bedriva ett mer systematiskt och aktivt miljöarbete.

Större företag deltar i högre utsträckning inom nätverk för t.ex. energibesparing och minskade energi- och klimatutsläpp. Det finns inom dessa företag större vinst att hämta hem. Det är då mer motiverat att arbeta med frågan och möjligheten att avsätta folk internt för att utveckla arbetet ökar.

Produktutveckling sker successivt med det övergripande målet att generera en hållbar och lönsam tillväxt. Målet är att öka mängden produkter med samma eller minskad energimängd. Järn- och stålindustrin har minskat utsläppen från fossila bränslen de senaste åren, främst genom att ugnar har uppgraderats från olja till naturgas. Uppgraderingen har gjorts både för att öka produktionen och för att minska utsläppen av växthusgaser. Inom avfalls- och energiproduktionsbranschen finns en vilja till ökad biogas-, metanol- och solcells-produktion. Fjärrvärmenät byggs samman mellan kommuner och anslutning till processindustrins spillvärme ökar. Vattenkraftsbranschen lägger stort fokus på miljöåtgärder som inte är

produktionshämmande. Inom byggsektorn pågår ett ständigt arbete med att bygga mer energi- och klimatsmart samt minska avfallsmängden.

På senare tid har implementering av EU-lagstiftning medfört en ökad komplexitet för både myndigheter och näringsliv. Näringslivet måste förbereda sig på de krav som ställs och på att vara konkurrenskraftiga. Noteras kan att de större branschföreningarna nu lägger mycket kraft på att sätta sig in i t.ex. industriutsläppsdirektivet och vad det kan innebära för deras medlemmar.

Miljökompetensen i samhället har ökat vilket påverkar företagens förhållningssätt till miljöfrågor. Fler företag inser att ett aktivt miljöarbete leder till säkrare verksamhet och förbättrad internkontroll, lägre kostnader och högre effektivitet, nya affärer och starkare varumärke.

Efterfrågade styrmedel

Företagen efterfrågar långsiktighet och tydlighet i styrmedel och lagstiftning. Målen bör vara kvantitativa och sträcka sig minst 10-20 år framöver för att matcha investeringsbehov. Detta är avgörande för att företagen ska våga satsa på förändring och investeringar. Koldioxidskatten har varit effektiv och lyfts som bra exempel. Vidare efterfrågas exempelvis förenklingar i lagstiftning och snabbare handläggning av tillsyn och tillstånd.

Små företag har svårt med insatser som är lönsamma först på sikt och efterfrågar därför styrmedel som gör det lönsamt att genomföra miljöåtgärder utifrån de korta tidsperspektiv som dessa företag arbetar efter. Vissa verksamheter efterfrågar bidrag och ekonomiska incitament för att öka omställningen, andra menar att företagen i allmänhet vill ha så lite styrmedel som möjligt för att inte deras handlingsutrymme ska begränsas. Kompetens- och processtöd vid upphandlingar kan stödja miljöarbetet hos små och medelstora företag.

Företagen vill att de offentliga aktörerna går före och visar att det är möjligt att ställa om, t ex gällande fordonsflottan eller att köpa fossilfri el. Man vill se ett ökat samarbete mellan företag och det offentliga.

Företag som bedriver miljöfarlig verksamhet efterfrågar likvärdig tillämpning av miljölagstiftning på regional, nationell och europeisk nivå. Vidare efterfrågas internationellt anpassade styrmedel som inte är diskriminerande på nationell nivå. Mindre företag efterlyser enklare CSR-märkning för att bättre kunna kommunicera företagets hållbarhetsarbete mot kunder.

Brister i det regionala järnvägsnätet och i elnätet påverkar möjligheten till minskade transportvolymmer på väg samt vindkraftsutbyggnad. Det finns därför en efterfrågan på stödjande infrastruktur.

Tillsynsmyndigheternas krav driver miljöarbetet

Krav från tillsynsmyndigheter har i stor utsträckning inneburit att miljöarbetet har intensifierats hos näringslivet. Flera nya EU-förordningar har ökat miljöarbetet. Krav på återrapportering av företagens emissioner och miljöbelastning på omgivningen inom ramen för miljörapporteringen har utvecklats i takt med införandet av den gemensamma EU-lagstiftningen.

2.4 Miljöarbete i värdekedjan

Företagens arbete med hållbar utveckling har de senaste åren inneburit ett växande fokus på hela *värdekedjan*. Företagen arbetar alltså med insatser som kan länkas såväl *uppströms*, dvs från leverantör och leverantörers leverantörer som *nedströms*, dvs fram till slutkund och till produktens slutliga omhändertagande efter användning. Det beror på att den stora miljöpåverkan från många företag och av svenskarnas konsumtion sker utanför Sveriges gränser i företagens leverantörskedjor av varor och tjänster. Livsmedelssektorn, textilhandeln, elektroniksektorn och många fler sektorer köper både insatsvaror och färdiga produkter från andra länder. I många branscher gör man sin största miljöinsats som företag när man ställer miljökrav på sina leverantörer eftersom miljöpåverkan i leverantörsledet kan vara betydligt större än i den egna verksamheten. Om leverantören verkar i ett land med svag miljölagstiftning är företags miljökrav i sina leverantörskedjor en viktig åtgärd för att minska företagets negativa miljöpåverkan.

Företag med egen verksamhet, t.ex. fabriker, i andra länder har även en direkt miljöpåverkan, exempelvis Volvo lastvagnar, Atlas Copco och Electrolux. Det innebär också att man har större rådighet att avgöra vilka miljöåtgärder man vill vidta i sin produktion, jämfört med om man låter andra företag producera åt sig. Oftast säljs varorna från denna produktion också i den region där de produceras. Ett exempel på detta kan tas från företaget Sandviks verksamhet:

*”Miljöpåverkan står i relation till hur våra råvaror väljs och används, hur energin utnyttjas i produktion, hur uppvärmning sker, vilka transportmedel som används, hur kemikalier och avfall hanteras samt hur våra produkter används hos kunden och hur de sedermera sluthanteras. Sandviks direkta miljöpåverkan uppstår främst genom vår produktion i olika länder samt transporter av gods och medarbetare. Den indirekta miljöpåverkan uppstår i leverantörsled, distributionsled, kundled samt vid utfasning eller återvinning av våra produkter. För att kunna beskriva reella förändringar är det därför viktigt att hela värdekedjan beaktas.”*¹⁸

¹⁸ Sandvik, 2014

2.4.1 Producentlandet och företagets ambition styr miljöarbetet

Företag med verksamhet i flera länder måste uppfylla respektive lands miljölagstiftning. Men när företagen sätter egna miljömål så innebär det också allt oftare att liknande miljökrav ställs på tillverkningsenheter oavsett i vilket land som verksamheten bedrivs. Det är vanligt att stora företag har mål som gäller hela verksamheten, oavsett land.¹⁹ När eller ifall svenska företag tillämpar liknande och jämförbara miljökrav på sin verksamhet i utvecklingsländer som de ställer på sin verksamhet i Sverige, bidrar man genom sitt exempel till att utveckla normerna för miljöarbete i näringslivet i dessa länder.

Exempel: Verksamhet i många länder och gemensamma miljömål

Atlas Copco är ett globalt företag. De har egna enheter i ungefär 90 länder i världen. Deras produktionsanläggningar och serviceanläggningar är spridda i alla världsdelar. Atlas Copco omfattas av en mängd olika miljölagar i olika länder men har också egna koncernantagna mål för bl.a. utsläppen av koldioxid. Produkternas egenskaper är sådana att de största energivinsterna (=utsläppsminskningarna) görs nedströms i värdekedjan. Atlas Copco har därför som mål att öka kundernas energieffektivitet med 20 procent till 2020, genom att sälja mer energieffektiva maskiner. Målet baseras på insikten att energianvändningen hos kund är den mest betydande miljöpåverkan av företagets produkter.²⁰ Atlas Copco är ett typiskt exempel på att företag sätter interna utsläppsmål, ofta intensitetsmål (utsläpp relativt t.ex kostnader) men ibland i absoluta tal, som gäller brett över hela verksamheten i alla länder där man verkar, för att bidra till att minska sin klimatpåverkan.

2.4.2 Krav på leverantörer

Många företag väljer sina leverantörer efter specificerade krav på hållbarhet eller ställer krav på att leverantörerna ska uppfylla vissa kriterier. Företag har olika modeller för att följa upp miljökrav på sina leverantörer. Några anger att de har en utvecklad metod för *spårbarhet*. Andra anger att de tillämpar *uttalade krav* på sina leverantörer. Ytterligare ett antal företag genomför regelbundna *revisioner* hos sina leverantörer.

Flera företag tillämpar ett program för att säkra spårbarheten. Inköpsorganisationen utgår i sin verksamhet från företagets uppförandekod för att säkerställa att företagets höga sociala och miljömässiga nivå upprätthålls. De har särskilda program för att utbilda personalen och genomföra revisioner.²¹ Ett exempel är Boliden som betonar behovet av att säkra spårbarheten. Det viktigaste skälet är att vissa metaller finns i högriskområden, där det finns risk för att intäkterna

¹⁹ Almgren, 2015

²⁰ Atlas Copco, 2014, *Atlas Copco Annual Report 2013*

²¹ Electrolux 2014, Ericsson 2014 och Trelleborg 2014

finansierar illegala arméer.²²

Många företag genomför egna miljörevisioner hos leverantörer. Ericsson har låtit ungefär 200 revisorer genomföra totalt ca 500 revisioner avseende Ericssons uppförandekod för leverantörer.²³ H&M granskar sina 872 leverantörer med avseende på en rad sociala aspekter och miljö.²⁴ Trots H&M:s uppföljningar har granskningar visat att H&M får bomull från leverantörer som bryter mot mänskliga rättigheter.²⁵ Det visar att hållbarhetsarbetet är en stor utmaning för de internationella företagen och att insatser i uppföljning är viktiga.

Volvo ställer krav på att betydande leverantörer har ett certifierat miljöledningssystem baserat på exempelvis ISO 14001 med innebörd att de därmed också åtar sig både Volvos krav såväl som ett av grundkraven i standarden, ständig förbättring. Mer än 94 procent av inköpta varor till Volvo härrör från leverantörer med certifierat miljöledningssystem.²⁶ Även SKF har krav på att större leverantörer har ett certifierat miljöledningssystem.²⁷

Exempel miljökrav i sin leverantörskedja: H & M

H&M arbetar med hållbarhetsfrågor i sin värdekedja av leverantörer och underleverantörer. De ställer krav, erbjuder utbildning och stöd och belönar insatser riktade mot minskad miljöpåverkan. Det innebär att alla nya leverantörers fabriker får genomgå revision innan de får sin första order. Bomullsproduktion har en välkänt stor miljöpåverkan, varför det är ett fokus i hållbarhetsarbetet. H&M har ökat andelen hållbart producerad bomull från 11,4 procent 2012 till 15,8 procent 2013 (två tredjedelar ekologiskt producerad bomull och en tredjedel producerad enligt Better Cotton Initiative). Fabriker som motsvarar 39 procent av produktionen av deras varor ingår i ett program för energieffektivisering. Tillsammans med WWF har H&M utvecklat en strategi för mer hållbar vattenanvändning och de fokuserar på leverantörers fabriker med våta processer.²⁸

2.4.3 Produkternas miljönytta

Svenskt Näringsliv bidrar med ett perspektiv på hur produkter, dvs varor och tjänster, bidrar till minskad miljöpåverkan. De driver projektet ”Miljönytta – produkter och tjänster som bidrar till en bättre miljö”.²⁹ Avsikten är att på ett lättillgängligt sätt beskriva och öka förståelsen för teknikutvecklingens betydelse

²² Boliden 2014

²³ Ericsson, 2014

²⁴ H&M, 2014

²⁵ <http://www.tv4.se/kalla-fakta/avsnitt/kalla-fakta-del-8-hm-179936>

²⁶ Volvo, 2014

²⁷ SKF, 2014

²⁸ H&M, 2014. *Conscious Actions Sustainability Report 2013*

²⁹ www.miljonytta.se

och bidrag till företagens miljöanpassningen miljöanpassning av varor och tjänster. Med projektet vill de visa på företagets förmåga att göra skillnad för miljön och på innovationer som förbättrar vardagen för människor och samtidigt värnar om miljön och klimatet.

Det svenska näringslivet utvecklar, tillverkar och säljer många produkter med relativt god miljöprestanda i Sverige och världen. Den minskade miljöbelastning som dessa produkter kan bidra med kommer inte fram på ett tydligt sätt vid uppföljningen av miljökvalitetsmålen. Därför är Svenskt Näringsliv projekt ett sätt att visa upp denna trend.

Vad är miljönytta?

För Svenskt Näringsliv är begreppet ”miljönytta” ett sätt att kommunicera miljöanpassningen av varor och tjänster och samtidigt belysa den miljö- och affärsnytta som redan existerar eller som kan bli ett framtida resultat. Miljönytta kan kopplas till definitionen av begreppet ”cleantech”, det vill säga varor och tjänster som fyller samma funktion som jämförbara produkter, men som i ett livscykelperspektiv ger lägre miljöpåverkan. I sammanhanget är en förutsättning att varan eller tjänsten har möjligheter att överleva på en kommersiell marknad. Produkterna, miljönyttorna presenteras på hemsidan www.miljonytta.se. De varor och tjänster som presenteras kan utgöras av innovationer – men också av existerande produkter som har miljöanpassats och/eller fått nya användningsområden. Svenskt Näringslivs uppfattning är att miljönytta inte kommer av regler utan av tillväxt och innovationer.³⁰

2.5 Miljöledningssystem, hållbarhetsredovisningar och andra verktyg

Hållbarhetsfrågorna har stärkt sin ställning i större företag som verkar i Sverige. Samtidigt har dessa frågor lyfts upp högre i företagets ledningsstrukturer. Normalt har *styrelse och VD* det övergripande ansvaret för hållbarhetsfrågor.³¹ I exempelvis Swedish Match, LKAB och Vasakronan har styrelsen det uttalat övergripande ansvaret för hållbarhetsfrågorna. I Vasakronan sätts mål på hållbarhetsområdet i samband med den årliga affärsplaneringen, både på övergripande nivå och för respektive enhet.³²

För att hantera den löpande verksamheten inom hållbarhetsområdet och stärka funktionen internt finns numera i regel en särskild *organisatorisk enhet* för dessa

³⁰ Avsnittet är ett utdrag ur Svenskt Näringsliv, 2014b

³¹ Almgren, 2015

³² Vasakronan, 2014

frågor.³³ H&M rapporterar att omkring 170 personer inom koncernen arbetar med hållbarhetsfrågor som en huvudsaklig arbetsuppgift.³⁴ Det dagliga arbetet med hållbarhet berör i regel flertalet medarbetare i *linjeorganisationen* i ett företag. Systematiken i hållbarhetsarbetet är viktigt för företagen. Miljöledningssystem har spridits över världen och kompletterats med system för energianvändning och socialt ansvar.

2.5.1 Miljöledningssystem ISO 14001

Miljöledningssystemet ISO 14001 är det klart vanligaste verktyget för företagens miljöarbete, drygt hälften av de medelstora företagen arbetar enligt ISO 14001. Andra verktyg som används är miljödiplomering och miljömärkning. Det finns stora skillnader mellan medelstora företag och småföretag när det gäller hur vanligt det är att man använder ISO 14001. Småföretagen använder detta verktyg i betydligt mindre omfattning. En orsak till detta kan vara att ISO 14001 passar de större företagen bättre. Många små företag anger att de inte använder något särskilt verktyg.³⁵

Flertalet stora företag tillämpar ett miljöledningssystem med ISO 14001 som mall. Det innebär att planering, genomförande inkl. utbildning och uppföljning av miljöinsatser med mätningar och revisioner sker utifrån miljöledningssystemet, baserat på ISO 14001. Grundkraven om exempelvis ständig förbättring gäller alla, däremot har olika företag olika behov av insatser och kan inom ramen för systemet lägga fokus på prioriterade områden.³⁶

Miljöledningssystem enligt ISO 14001 innefattar identifiering av miljöaspekter, hantering av legala krav, avvikelshantering och ledningens genomgång. I Vattenfall för miljöledningssystemet samman miljöarbetet inom hela koncernen och är integrerat i ett övergripande ledningssystem och under 2013 ökade andelen certifierad elproduktion från 54 till 85 procent.³⁷

2.5.2 Hållbarhetsrapportering

Att redovisa sin miljöpåverkan för företagens intressenter är en växande trend. Hållbarhetsrapportering blir allt vanligare bland företagen och svenska företags årliga hållbarhetsrapporter håller generellt en hög nivå. En undersökning av Sveriges 100 största företag visar att 79 procent av dessa gör en hållbarhetsredovisning. I Sverige är rapportering enligt Global Reporting Initiatives

³³ Almgren, 2015

³⁴ H&M, 2014

³⁵ Tillväxtverket, 2012 och 2014

³⁶ Almgren, 2015

³⁷ Vattenfall, 2014

(GRI) riktlinjer helt dominerande, 91 procent av företagen redovisar enligt GRI.³⁸ Bland svenska företag ses GRI som standard för hållbarhetsrapportering. GRIs rapporteringsmall har utvecklats efter hand, och nu är det den fjärde versionen som gäller. Hållbarhetsrapporten tillhandahåller uppgifter om ett företags ekonomiska, miljömässiga och sociala påverkan. Den förmedlar också företagets värdegrund och arbetsmodell. Hållbarhetsrapporternas innehåll styrs av intressenternas informationsbehov och vilken information företagen vill marknadsföra. Eftersom hållbarhetsmål ska redovisas så vill man gärna att målen ska gälla för hela koncernen, dvs. både verksamheten i Sverige och i andra länder.

Ett annat internationellt ramverk för hållbarhetsrapportering är Integrated Reporting, IR. Syftet med detta ramverk är att integrera hållbarhetsinformation i den traditionella årsredovisningen. IR är inte samma sak som en utvecklad hållbarhetsredovisning. Den integrerade redovisningen syftar till att visa effekterna av företagets arbete med att skapa värde, på kort- och lång sikt, och möter delvis andra behov än en hållbarhetsredovisning.

2.5.3 Miljömärkning

Det finns flera olika initiativ till att märka produkter som har en bra prestanda från miljösynpunkt i produktens livscykel. Energimärkning på vitvaror är en obligatorisk miljömärkning. Annan miljömärkning är frivillig. På europeisk basis tillhandahåller EU ett sådant märke, EU-Blomman (EU Ecolabel). Den nordiska Svanen är ett annat exempel, som de nordiska regeringarna står bakom. Falken (Bra Miljöval) är ett tredje exempel på märke som används i Sverige. Den marknadsförs genom en av de ledande miljöorganisationerna, Naturskyddsföreningen. KRAV är en miljömärkning för ekologiska livsmedel.

Från Svenskt Näringslivs branschgenomgång kan noteras att det framförallt är branscherna inom service- och dagligvaruhandel (livsmedel, textil, besöksnäring och handel) som beskriver och hänvisar till sitt arbete med olika typer av certifieringssystem när de redovisar sitt miljöarbete.

2.5.4 Livscykelanalys

Livscykelanalys (LCA) är en metod för att bedöma produkters och tjänsters miljöpåverkan under hela deras livscykel och kan användas för att identifiera var miljöpåverkan är störst. LCA fokuserar oftast främst på klimatpåverkan. Med livscykelns menas alla faser från framtagande av råmaterial, processer, transporter, produktion och användning till avfallshantering. Det talas ofta om ett perspektiv från vaggan till graven. Till detta tillkommer alla inflöden, som material och el, och utflöden, som avfall och utsläpp till luft och vatten. Exempel på

³⁸ KPMG, 2013

användningsområden är i produktutvecklingen, där LCA kan ge input till olika miljöförbättringar. Genom att använda sig av livscykelanalyser kan företag utöver att minska sin miljöpåverkan även få en ekonomisk fördel och ökad konkurrenskraft genom minskad energiförbrukning och minskad resursåtgång.

De första livscykelanalyserna utfördes redan under 70- och 80-talet och har sedan dess utvecklats i samverkan mellan framförallt industri och akademi. LCA är i dag en väletablerad metod hos framförallt stora industriföretag och intresset ökar bland mindre företag, kommuner och myndigheter. Inom Europeiska kommissionen är intresset stort och livscykelperspektivet är av stor vikt för att nå en mer hållbar konsumtion och produktion.

Sverige tillhör pionjärerna inom LCA och har en stark akademisk förankring och flera framstående företag som bygger sitt miljöarbete kring metodiken. En av anledningarna till Sveriges ställning är genom kompetenscentrumet CPM (Centrum för Produktrelaterad Miljöanalys) som var en statligt finansierade satsning mellan åren 1996-2006 mellan VINNOVA (tidigare Nutek), Chalmers och flera industriföretag. CPM existerar idag under namnet the Swedish Life Cycle Center som i dag har vidgat sitt arbetssätt och sin konstellation. SLCC arbetar branschöverskridande för att implementera livscykelperspektivet inom industri och övrigt samhälle. Tillsammans i centrat arbetar universitet, företag, forskningsinstitut och myndigheter tillsammans i forskningsprojekt, arbets- och expertgrupper för att öka produkters och tjänsters miljöprestanda.

2.5.5 Miljödeklaration (EPD)

Det internationella EPD®-systemet, Environmental Product Declaration, är ett informationssystem för att beskriva miljöegenskaper hos varor och tjänster i ett livscykelperspektiv. Informationen redovisas i form av miljövarudeklarationer (EPD:er). Dessa tas fram av företag och organisationer världen över enligt standardiserade metoder, vilket gör att det går att jämföra produkters miljöpåverkan med varandra. Alla miljövarudeklarationer granskas och verifieras av en oberoende tredje part innan de blir godkända och publicerade i systemet. Systemet ger också organisationer möjligheten att ge information om produkters klimatpåverkan i form av klimatdeklarationer.

2.5.6 Summering av företags användning av frivilliga verktyg

Det finns en mängd olika initiativ och verktyg som företag använder för sina dagliga rutiner. Ett huvuddrag i denna flora av verktyg tycks dock vara att stora och medelstora företag använder den internationella miljöledningsstandarden ISO 14001 som bas för att organisera sitt interna arbete med miljöfrågor. Oftast också certifierade av tredje part. FNs tiopunktsprogram Global Compact tycks likaså ha fått stort inflytande på vilka frågor som bör ingå i begreppet hållbarhet och därmed hanteras av de större företagen. Många refererar också till OECDs riktlinjer för

multinationella företag. Den internationella standarden ISO 26000 om socialt ansvarstagande refereras också i detta sammanhang. När det gäller transparens och rapportering använder sig flertalet företag av GRIs (Global Reporting Initiative) riktlinjer för rapportering.

Det finns dock stora skillnader mellan företag i olika storleksklasser när det gäller användningen av frivilliga miljöverktyg. Det är betydligt vanligare att storföretagen och de medelstora företagen använder ISO 14001 än att småföretagen gör det. Miljöarbetet i småföretagen är ofta mer ostrukturerat, det drivs av och beror på de anställdas engagemang och i många fall används inget särskilt verktyg.³⁹

2.6 Styrmedel behövs för miljöarbetet

Att miljölagstiftning och styrmedel är centralt för att driva miljöarbetet kommer fram i många underlag för denna rapport. Miljöbalken är det grundläggande och breddaste styrmedel som driver miljöarbetet i företagen. Det gäller särskilt utsläpp till luft, mark och vatten som har direkt koppling till många av miljö kvalitetsmålen. Dagens tillämpning av Miljöbalken ställer dock få krav relaterade till utsläpp av koldioxid och andra klimataspekter. Samtidigt anger många företag att klimatfrågan är den mest prioriterade miljöfrågan. Klimatarbetet i företagen drivs alltså dels utifrån andra styrmedel och av drivkrafter som beskrivs i kapitel 5. De ekonomiska styrmedlen såsom koldioxidskatt och handel med utsläppsrätter bidrar till att göra energieffektivisering och förnybar energi mer lönsamt.

När underlagen för syntesrapporten studeras är bilden splittrad när det gäller företagen och branschernas syn på vilken roll samhällets styrmedel spelar och kan behöva spela för att ge incitament till företagens fortsatta miljö- och klimatarbete. Bilföretagen talar utifrån erfarenheten att kunderna inte är beredda att betala mer för miljöbättre bilar och att den utveckling man hittills genomfört mot allt lägre avgasutsläpp från bilar och tunga fordon drivits fram av successivt skärpta lagkrav och ekonomiska incitament. *Återvinningsindustrierna* lyfter fram samhällets styrmedel som främsta drivkraft för sitt miljöarbete och menar att nationella ambitiösa återvinningsmål kan leda till att mer avfall materialåtervinns. *Sveriges Hamnar* menar att miljöarbetet delvis drivs fram av olika styrmedel, bland annat miljöprövningen. *Gruvindustrin* lyfter fram att hållbarhetsarbetet inom branschen drivs av *miljölagstiftningen* i Sverige.

Det är främst fordonsindustrin och byggindustrin som lyfter fram att skärpta produktkrav skulle kunna bidra till en utveckling där inriktningen att utveckla mer hållbara produkter även långsiktigt skulle kunna ge avkastning för de företag som nu väljer att ligga i framkant. Och detta trots att flera branscher nämner att

³⁹ Tillväxtverket, 2014

långsiktig lönsamhet är avgörande för om utvecklingen ska hålla i sig även på lång sikt. Transportföretagen (fordonsindustrin, SPBI och transportgruppen) konstaterar även att de vid sidan av teknikutveckling också är beroende av den omgivande infrastrukturen och de beslut samhället tar om fortsatta investeringar i t.ex. transportinfrastruktur för att transporterna ska kunna utvecklas i hållbar riktning. Fordonsindustrin, transportföretagen, energiföretagen, byggindustrin, Sveriges Hamnar och återvinningsindustrierna är de som är tydligast med att det även behövs styrmedel (nationellt eller på EU-nivå) för att ge mer stabila incitament för den fortsatta utvecklingen av miljö- och hållbarhetsarbetet.

Behov av statliga insatser för forskning, utveckling, demonstration och marknadsintroduktion lyfts däremot upp av nästan alla branscher och de beskriver också ett flertal exempel på redan pågående utvecklingssamarbeten mellan näringsliv och stat.

Sedan REACH, EU:s kemikalielagstiftning kom, har det inneburit en stärkt konkurrenskraft för många delar av svensk kemikalieindustri, tack vare att man nu är del av en större marknad med gemensam lagstiftning.

För de företag som sedan en tid har en transparent hållbarhetsredovisning, oftast drivet av att värna sitt varumärke och ge information till företagets intressenter är det en konkurrensfördel med *obligatorisk utsläppsrapportering av växthusgaser*. Trelleborg säger exempelvis att de redan har system för att rapportera direkta utsläpp och utsläpp från köpt energi och arbetar med att utveckla sin rapportering av indirekta utsläpp.⁴⁰

Styrmedel i form av *krav på miljöinformation på produkter* gynnar också företagen som ligger i framkant. H&M säger exempelvis att: eftersom de undersöker och minskar produkternas miljöpåverkan så är de väl förberedda för krav och standards på sina produkter, fler styrmedel och krav utgör en möjlighet för deras produkter att sticka ut positivt eftersom de då har försprång jämfört konkurrenterna.⁴¹

Även om vi inte kan se att förväntningar på skärpta styrmedel beskrivs som en central drivkraft av branscherna i rapporterna från Svenskt Näringsliv så ser vi från enskilda företags redovisningar att sådana bedömningar också finns med i bilden när man väljer att satsa på hållbar produktutveckling.

Det är också intressant att ett antal företag identifierar risker med avsaknaden av regelverk. De identifierar marknadsproblem eller miljöutmaningar som saknar eller inte har tillräckliga regelverk, vilket skapar osäkerhet för verksamhetsutveckling. Skanska har exempelvis forsknings- och utvecklings investeringar på ca 30 MSEK inriktat på energieffektivitet och koldioxideffektiva lösningar som bygger på att

⁴⁰ Trelleborg, 2014, CDP rapport

⁴¹ H&M, 2014, CDP rapport

styrmedel på klimatområdet förstärks.⁴² Det innebär att uteblivna styrmedel likaväl som nya styrmedel utgör affärsrisk för företagen.

Ett viktigt hinder för en grön omställning bedöms vara avsaknaden av långsiktiga spelregler på såväl nationell som internationell nivå. Styrmedel är otillräckliga vilket innebär att negativa externa effekter inte prissätts fullt ut. De som vill producera hållbara produkter och tjänster får en konkurrensnackdel. Det innebär också att verksamheter som genererar positiva externa effekter inte ges tillräckliga incitament.⁴³

2.7 Slutsatser om miljö- och hållbarhetsarbete i näringslivet

Miljöarbete har blivit affärsstrategi

Näringslivets arbete med miljö- och hållbarhetsfrågor har ökat i omfattning under senare år och prioriteras högre upp i företagens organisationer jämfört med tidigare. Näringslivet i Sverige har i betydande omfattning infört egna verktyg för att effektivt hantera sina miljöfrågor. Hållbar utveckling är etablerat och något företagen förhåller sig till i sin affärsstrategi. Det medför att miljöfrågorna fått en tydligare plats i företagens ledningar. Miljöarbetet i verksamheten bedrivs med stöd av ett miljöledningssystem baserat på ISO 14001, inom vilket även lagstyrda åtgärder genomförs. Rapportering av miljöarbetet följer Global Reporting Initiatives riktlinjer för hållbarhetsrapportering och specifikt utsläpp av växthusgaser. Många företag har dessutom god kunskap om sina koldioxidutsläpp genom livscykelanalyser och uppgiftsinsamling från hela sin värdekedja. Information de använder för att utveckla nya åtgärder. De senaste åren har inneburit ett ökande fokus på utsläppen i värdekedjan med miljökrav på underleverantör, samt uppföljning genom kontroller och revisioner hos dessa.

Småföretag upplever att de behöver stöd för sitt miljöarbete

Den positiva utvecklingen att miljöfrågor fått högre prioritet och hamnat på ledningarnas dagordning gäller främst stora och medelstora företag. Utvecklingstrenden syns inte på samma sätt i Tillväxtverkets statistik över miljöarbetet i små och medelstora företag. Särskilt bland småföretag har andelen med aktivt miljöarbete stannat upp, från att tidigare ökat över tid.

Det finns ett behov av stöd och rådgivning till småföretag för att engagera dem i miljöarbetet. De hinder som lyfts fram av småföretagen själva är bristande stöd från offentlig sektor samt bristande affärsnytta. Här ligger en utmaning för samhället. Vill man rikta mer stöd till de mindre företagen, eller är det effektivare att låta styrmedel och marknadskrav driva miljöarbetet i småföretagen?

⁴² Skanska 2014, CDP rapport

⁴³ Tillväxtanalys 2014, syntesrapport

Miljöarbete i värdekedjan

Det är tydligt att näringslivet har ökat fokus på hela värdekedjan, och varors miljöpåverkan respektive miljönytta från ”vaggan till graven” är ett åtgärdsperspektiv som många branscher lyfter fram. Bland annat teknikföretag och företag inom byggbranschen bedriver till exempel ett välutvecklat arbete med livscykelanalyser. Även andra branscher arbetar med den här typen av analys. Det innebär också att många företags miljöarbete bedrivs utanför Sverige i form av krav på underleverantörer runt om i världen. Företag vill gärna sätta miljömål som omfattar hela deras verksamhet.

Ur miljösynpunkt är det positivt att företagen utökar sitt intresse till hela sin värdekedja. Utifrån ojämlika maktrelationer mellan inköpande globala företag och lokala producerande företag är det viktigt att normer om miljökvalitet i produkter och minskad miljöpåverkan i produktion sprids. Det möjliggör exempelvis att normer om miljöstandard som kommer ifrån svensk miljölagstiftning kan spridas genom internationellt agerande av svenska företag.

Ett gap mellan miljöpåverkan och miljönytta

Svenskt Näringsliv framhåller miljönyttan av att svenska produkter med lägre miljö- och klimatpåverkan används. Hur stor denna miljönytta är finns det inte klara svar på. Det visar dock på en affärsmöjlighet i de fall där det går att utveckla en marknad med stöd av miljöargument. I takt med att fler länder har ambitioner på miljöområdet växer även efterfrågan på produkter med låg miljöbelastning.

Miljönyttan i produkterna är ett viktigt bidrag från företagets sida. Vi står dock i en brytningstid. Även om många företag gör mycket, så måste det internationella näringslivet med dess stora resurser öka takten i omställningen mot hållbara produkter och affärsmodeller. För samhället kan inte jakten på relativa klimatnyttor av produkter som exporteras ersätta klimatpolitikens fokus på att minska de absoluta utsläppen av koldioxid när Sveriges utsläpp av växthusgaser fram till 2050 ska ner till nära noll.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA21]: Onödig mening. Tas bort.

Hur stor miljönyttan blir beror ju på många faktorer och visst kan man beräkna hur stor vinsten blir om man byter vissa produkter – SSAB har exempelvis gjort detta.

Förslag till ny text:

”Det är dock svårt att sätta exakta siffror på hur stor miljönyttan är, då detta beror på ett flertal faktorer.”

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA22]: Synpunkt:

Det är ju inte länderna det beror på, utan vad konsumenterna väljer. Bör omformuleras för att peka på att det är konsumenternas val och medvetenhet som styr.

Ny text:

”I takt med en ökad miljömedvetenhet och tydligare miljöpolitik, båda i Sverige och internationellt, växer efterfrågan på produkter med låg miljöbelastning.”

Kommenterad [NA23R22]:

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA24]: Förslag, byt ut meningen mot:

”Genom de klimatnyttor som skapas då effektiva och smarta produkter exporteras bidrar näringslivet i Sverige till att minska de globala utsläppen av växthusgaser. Även sett till de svenska utsläppen av växthusgaser är produktens klimatnytta en viktig del genom utfasning av produkter som ger onödigt stor miljöbelastning. För att nå den vision om netto noll utsläpp 2050 som Sverige har fastslagit krävs ytterligare åtgärder och strategier, något som bör vara fokus i klimatpolitiken.”

Formaterat: Färgöverstrykning

3 Miljöbalkens roll i miljöarbetet

Så som konstateras inledningsvis i den här rapporten har miljölagstiftningen varit det grundläggande styrmedlet som sedan 1970-talet stegvis minskat utsläppen från industrin. Miljöbalken med dess förordningar och föreskrifter är den centrala miljölagstiftningen sedan 1999.

Kopplingen mellan miljöbalken och de nationella miljömålen är indirekt. Miljöbalken syftar enligt portalparagraferna till en hållbar utveckling och i balkens förarbeten anger lagstiftaren att de nationella miljömålen ska vara vägledande för vad en hållbar utveckling innebär. Domstolar och myndigheter som arbetar med miljöprövningar kan således få vägledning av miljömålen.

Det finns kvar att göra för att minska utsläppen av föroreningar till luft och vatten och vi har "gamla synder" som avfall/deponier, sediment i vatten, förorenad mark som behöver åtgärdas. Därutöver är den stora utmaningen framöver att förbättra energi- och resurshushållningen och att minska spridningen av farliga ämnen via produkter. Det är många aktörer i näringslivet som är framsynta och tar bra initiativ för att klara dessa utmaningar men frågan är om miljölagstiftningen idag är ett tillräckligt styrmedel i det arbetet.

Naturvårdsverket har initierat ett större miljöbalksprojekt. I detta avsnitt gör Naturvårdsverket nedslag i några frågor kring miljöbalkens tillämpning och betydelse för näringslivet, denna gång med fokus på tillverkningsindustrin.

3.1 Stöd för den individuella tillståndsprövningen

Tillståndsprövningen enligt miljöbalken och den tidigare miljöskyddslagen har under snart fem decennier varit ett bra styrmedel för att minska utsläpp av föroreningar och andra miljöaspekter. Företagen är i allmänhet också angelägna att slå vakt om denna individuella, integrerade tillståndsprövning, det är en bra metod för att ställa statliga miljökrav trots att den individuella komponenten efterhand har fått ge vika för en ökande mängd generella krav, främst genom medlemskapet i EU. Den ger möjligheter att prioritera utifrån lokala förutsättningar.⁴⁴

En del företag anser att prövningsprocessen numera är omgiven av betungande administrativa krav, vars miljönytta kan ifrågasättas och därför finns det idag kritik

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA25]: Synpunkt: Benämningen "synd" för tanken åt fel hål. Många av dessa historiska miljöföroreningar skedde enligt dåtidens lagstiftning och kunskap. Företagen syndade alltså inte!

Formaterat: Färgöverstrykning

⁴⁴ SSAB, Boliden, Sandvik, LKAB, Outokumpu, 2014

mot att prövningen blivit avsevärt mer informationskrävande än tidigare.⁴⁵ Detta är tids- och resurskrävande, framför allt för mindre farliga verksamheter. När det gäller tiden för prövningen finns det undersökningar som pekar på att det tar i genomsnitt 2-6 år att genomföra prövningen från det att beslut tas i ett företag om en investering som kräver miljötillstånd till dess att företaget har rätt att genomföra sitt beslut med ett lagakraftvunnet tillstånd.⁴⁶

Kommenterad [NA26]: Farliga! Ändra till: "miljöpåverkande"

Formaterat: Färgöverstrykning

Enligt naturvårdsverket är dock tiden betydligt kortare om man utgår från när ansökan var komplett hos prövningsmyndigheten. Ofta uppfyller underlagen inte kraven från början. Myndigheterna kan främst fokusera på att korta tiden från komplett ansökan till beslut, och denna är vanligen betydligt kortare. Hur lång tid det tar fram till en komplett ansökan är främst en fråga för företagen.

En ytterligare faktor är upplevelsen av att myndigheterna numera har få personer med branschkunskap och som kan bedöma innebörden av ett av de viktiga kriterierna i prövningsprocessen, bästa tillgängliga teknik, BAT.⁴⁷

3.2 Prövning

Det byggs visserligen få nya industrier i Sverige men de redan etablerade industrierna genomgår fortlöpande moderniseringar och ombyggnader. I samband med sådana förändringar sker en prövning av vad som är bästa möjliga teknik. Miljöbalkens effekt på dessa industrier är fortlöpande och fångar upp den tekniska utvecklingen och nya kunskaper om miljöpåverkan.

Industriutsläppsdirektivet har genomförts i Sverige genom författningar som miljöbalken, Industriutsläppsförordningen (2013:250), Miljöprövningsförordningen (2013:251) m.fl. Successivt utarbetas inom EU-kommissionen utsläppsgränser för olika industribranscher i s.k. BAT-slutsatser. Direktivets regler är inte i koherens med miljöbalken eftersom balken utgår ifrån förutsättningarna i det enskilda fallet och tillämpar principen om bästa möjliga teknik för varje anläggning. BAT-slutsatserna syftar främst till kontroll av att den installerade tekniken under normala driftförhållanden lever upp till kraven om bästa tillgängliga teknik (BAT). BAT-slutsatserna är alltså inte direkt korrelerade till den miljöpåverkan som enligt miljöbalkens hänsynsregler anses som rimlig. Det är alltså fråga om två olika system där BAT-slutsatserna huvudsakligen gäller parallellt med de krav som fastställs vid tillståndsprövning. Det orsakar svårigheter i tillämpningen, som inte klart leder till en bättre miljö, för både myndigheter och näringsliv. Mark- och miljödomstolarna har nu att hantera BAT-slutsatser utöver miljöbalksprövningen, vilket riskerar att medföra oklarheter i villkorsformuleringar m.m.

⁴⁵ SSAB, Boliden, Sandvik, LKAB, Outokumpu, 2014,

⁴⁶ Ramböell, 2012

⁴⁷ Almgren, 2015

Naturvårdsverket bedömer att de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. (särskilt 5§) inte har utnyttjats i tillräcklig utsträckning i prövningen av miljöfarliga verksamheter. Frågor om resurshushållning och energieffektivisering har inte drivits så ofta från myndigheterna. Domstolarna har inte visat någon klar linje för hur de hanterar de frågorna. Detta beror sannolikt till stor del på kompetens- och resursbrist hos alla berörda aktörer.

Frågor om provotid enligt 22 kap. 27 § miljöbalken hanteras olika av olika domstolar. Bestämmelsen borde enligt förarbetena till miljöbalken tillämpas restriktivt och endast när det finns klara motiv för det. Provotid används ofta. Domstolen har ett ansvar för att den uppskjutna frågan följs upp och att målet och den uppskjutna frågan tas upp till slutligt avgörande så snart det kan ske (se kommentaren till 22 kap. 27 § miljöbalken). Domstolarna använder sig dock på olika sätt av provotider. Det finns exempel på domar där i princip alla frågor sätts på provotid, där provotiderna är omotiverat långa eller förlängs gång på gång. Det finns också domar där frågor som är av betydelse för tillåtligheten, t.ex. artskydd och frågor som i förlängningen berör Natura 2000-områden, sätts på provotid. Användning av provotider kan vara en fördel från miljösynpunkt, för att fånga upp förutsebar teknikutveckling. Provotidsförfarandet ska dock inte missbrukas, då det kan leda till att frågor skjuts upp onödigtvis och att företagen inte uppmuntras att ta fram fullständigt underlag inför prövning.

Domstolarnas skyldighet att tillse att underlaget i en tillståndsprövning är komplett bör tydliggöras. Processen kan effektiviseras genom att kraven på underlaget tidigt klargörs, och därmed kan besluten grundas på ett tillräckligt underlag och en fullständig rimlighetsavvägning av möjliga miljöskyddsåtgärder.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA27]: Synpunkt:
Hur ser kopplingen till näringslivets miljöarbete ut?
Om meningen ska vara kvar måste det tydligt framgå att detta är Naturvårdsverkets värdering. Bör i så fall beläggas. Finns referens?

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA28]: Synpunkt:
Bra skrivning. Viktigt att detta framgår.

3.3 Tillsyn

Forskningsprogrammet *Effektiv miljötillsyn*⁴⁸ har undersökt hur tillsynen ser ut i dag, vad som skulle kunna underlätta tillsynsarbetet och hur uppföljningen av tillsynens effektivitet kan bli bättre i framtiden. Forskarna har kommit fram till att variationen i tillsynens omfattning, inriktning och utförande är stor mellan tillsynsmyndigheterna. Det gäller till exempel antalet miljöanktionsavgifter, föreläggande och åtalsanmälningar. Även hur mycket kommunerna använder information och råd skiljer sig åt. Ett annat exempel är oanmälda besök. Det är ganska ovanligt i de flesta kommunerna, medan några få kommuner sticker ut med betydligt fler oanmälda besök. Kommunerna verkar i stort sett prioritera efter hur stor påverkan verksamheten kan ha på miljön, men frekvensen av tillsynsbesöken hos olika typer av verksamhet varierar. Skillnaderna är också stora när det gäller

⁴⁸ Slutrapport forskningsprogrammet Effektiv miljötillsyn (EMT). Naturvårdsverket 2013, rapport 6558

fördelningen mellan planerade och händelsestyrda besök. Bristen på jämförelsebara data om tillsyn gör det svårt att mäta hur effektiv den är.

Naturvårdsverkets redovisningar⁴⁹ av brister i tillsynen visar också att tillsynen är ojämn mellan olika kommuner och även mellan A, B och C-anläggningar i förhållande till U-anläggningar. Det beror till viss del på att de kommunala myndigheterna drar sig för att ta ut tillsynsavgifter från små företag. Det har också visat sig att tillsynsmyndigheterna är händelsestyrda i stor utsträckning. Många länsstyrelser ser vidare att det är nödvändigt att prioritera prövningsfrågor, men det sker på bekostnad av tillsynen och tillsynsvägledningen. Länsstyrelsernas uppföljning och utvärdering av kommunernas tillsyn har inte prioriterats högt de senaste åren.

I Naturvårdsverkets undersökningar av hur småföretag sköter sin egenkontroll⁵⁰ finns tydliga signaler om att många branschorganisationer är dåliga på att ge stöd till små företag. Småföretag har svårt att möta tillsynsmyndigheten på ett sätt som underlättar samverkan mellan myndigheter och företag. Här ser vi en potential för branschorganisationerna att stärka sin roll.

3.4 Behov av insatser

För att utveckla tillämpningen av miljöbalkens allmänna hänsynsregler behöver kompetens och resurser hos såväl miljömyndigheter som domstolar stärkas. Metodutveckling för hur man ökar resurshushållningen och energieffektiviteten i olika branscher kan också behövas.

Det är enligt Naturvårdsverkets redovisningar viktigt att vi i dialog med länsstyrelserna framöver fokuserar på vad som behöver göras för att skapa bättre förutsättningar för en övergripande uppföljning av tillsyn och tillsynsvägledning inom miljöbalkens område. Vägledningen till kommunernas tillsynsmyndigheter behöver bli effektivare så att tillsynen blir mer likvärdig över landet och mellan olika verksamheter. Näringslivets branschorganisationer kan också bidra till en ökad likvärdighet genom att ge bättre stöd till småföretag.

⁴⁹ Naturvårdsverket, 2012, 2013 och 2014 Tillsyn enligt miljöbalken – möjligheter till utveckling och förbättring, Naturvårdsverket 2012, 2013, 2014

⁵⁰ Verksamhetsutövers arbete med egenkontroll - en utvärdering. Naturvårdsverket 2012, rapport 6486

4 Näringslivets arbete med klimatfrågor

Klimatfrågan är, som framgår av kap. 2, den miljöfråga som engagerar flest företag. Idag bedriver i princip alla större företag och 80 procent av alla medelstora företag klimatarbete i någon form. Bland de ”stora företagen” på Stockholmsbörsen (large cap) har 57 procent av de stora bolagen ett övergripande klimatomål för sina verksamheter och 71 procent hänvisar till GHG-protokollet eller GRI vid rapportering av sin klimatpåverkan⁵¹.

Minst 50 procent av Nordens största börsföretag anser att klimatfrågan är integrerad i deras affärsstrategi.⁵² Hur väl klimatfrågan är integrerad skiljer sig åt, men en femtedel av företagen anser att den är fullt integrerad i deras vision och i företagets värderingar. I företag med klimatfrågan väl integrerad är hållbarhetsstrategin en del av de övergripande affärsmålen och företagets styrning. Ett annat typiskt karaktärsdrag för dessa företag är att de anser att de är del av att skapa framtidens konsumtionsmönster, snarare än att bara anpassa sig till dem. Miljöarbete rapporteras och redovisas transparent till företagets intressenter. Dessa företag har också störst möjlighet att bidra till utsläppsminskningar och själv dra nytta av möjligheter kopplat till klimatförändringarna.⁵³

4.1.1 Beräkning av växthusgasutsläpp och rapportering

För företag som omfattas av EU:s utsläppshandel är det väl uppstyrt hur utsläpp ska beräknas och redovisas. Men även för företag som inte har rapporteringsplikt så börjar klimatarbetet i många fall med att beräkna företagets utsläpp av växthusgaser. Energianvändningen räknas om till utsläpp och uppgifter begärs in från t.ex. gods och reseleverantörer. De flesta företag börjar med det som är enklast att räkna, sina egna direkta utsläpp (kallat scope 1 i *Greenhouse gas protocol*) från egna fordon. El- och fjärrvärmeleverantörerna har utvecklat tydliga emissionsfaktorer så den köpta energins utsläpp (scope 2) är också lätta att kartlägga. Samtidigt är det ofta så att ett företags största utsläpp ligger i leverantörskedjan eller i användningen av produkten (scope 3). Många företag väljer att beräkna, ta ansvar för och redovisa utsläpp från affärsresor och gods, det upplevs som naturligt att dessa utsläpp hör till företaget. Många företag stannar dock inte där, och även om inte allt redovisas i hållbarhetsrapporter så har många stora företag ordentliga beräkningar över koldioxidutsläppen i leverantörers produktion och vad användning av produkten ger upphov till.

⁵¹ 2050, 2014, Klimatredovisning bland de stora bolagen på Stockholmsbörsen

⁵² Undersökningen är skickad till 260 börsföretag. ca 150 företag har svarat och av dem har 90% svarat att klimatfrågan är integrerad i affärsstrategin. Källa: CDP och 2050, 2014

⁵³ CDP och 2050, 2014

Greenhouse Gas Protocol, som är den ledande utsläppsrapporteringsstandarden för hållbarhetsrapportering enligt GRI, har tydliga riktlinjer om vilka utsläpp som ska inkluderas. Exempelvis ska dotterbolag som man är majoritetsägare i eller har finansiell kontroll över, inkluderas.

Hela 85 procent av börsvärdet på de nordiska aktiehandelsplatserna rapporterar sina utsläpp av växthusgaser via Carbon Disclosure Project, CDP. Bland företagen som har rapporterat i flera år så redovisar nära 60 procent utsläppsminskningar som resultat av åtgärder för att minska utsläppen. 95 procent redovisar direkta utsläpp och utsläpp från köpt energi. Bland företagen som rapporterar via CDP arbetar allt fler med att kartlägga och rapportera mer av sina indirekta utsläpp (scope 3). Det är intressant att notera att enligt företagens beräkningar står utsläppen från användningen av deras produkter för mer än tre gånger de egna utsläppen.⁵⁴

4.1.2 Klimatmål för verksamheten

Den andra delen av klimatarbetet är att sätta mål och utarbeta åtgärder. Eftersom företag ofta har en ambition att växa och öka verksamheten så sätts ofta mål för utsläppsminskning i relation till något annat nyckeltal, ekonomisk omsättning, produktvolym, lokalyta, antal medarbetare etc. Att sätta procentmål om utsläppsminskning i absoluta tal visar antingen att företaget ser stor potential till att minska utsläppen eller en hög ambitionsnivå. Åtgärder kopplas till målen och ofta arbetar företagen med operativa utsläppsmål för delar av verksamheten där målåren bara ligger ett par år fram i tiden. För klimatmål om totala utsläpp på företagsnivå används vanligen ett fem-tio årsperspektiv. En del företag har börjat utarbeta visioner om noll i nettoutsläpp till 2050.

Listan nedan redovisar mål som stora svenska företag har satt i sin verksamhet. Sammanlagt svarar dessa företag för i storleksordningen 20 procent av de svenska utsläppen. Skulle samtliga dessa mål genomföras skulle de ge betydelsefulla bidrag till utsläppsminskningar. Samtidigt är det svårt att värdera målens bidrag eftersom målen i flera fall inte är satta i absoluta tal, utan ska minska koldioxidintensiteten.

Tabell 3: Exempel på företags klimatrelaterade mål

Bransch Företag	Mål för direkta utsläpp av koldioxid	Startår/Slutår	Status/År
Sveaskog	Minus 30% koldioxid per ton levererad produkt (ton CO ₂ /km ³ vedvolym (fub))	2010/2020	12,7 (2013) 9,5 (Mål)
LKAB	Från 27 till 17 kg koldioxid per ton produkt	2011/2020	
Arla	Minus 25% inom produktion, transporter och förpackningar	2005/2020	
HKScan	Minus 50% klimatpåverkan	2003/2020	Minus 28% 2003-2013
StoraEnso	Minus 35 % koldioxid per Mg produkt (inkl inköpt och egenproducerad energi)	2006/2025	Minus 28% per Mg produkt 2006-2013
SCA	Minus 20% koldioxid från fossila bränslen och inköpt el och värme	2005/2020	Minus 12% 2006-2013

⁵⁴ CDP, 2013

Tetra Pak	Bibehålla utsläppsnivån av koldioxid vid 2010 års nivå i hela värdekedjan	2010/2020	
AstraZeneca	Minus 20 % utsläpp av växthusgaser	2011/2015	Minus 20% (2013)
Akzo Nobel	Minus 25-30% per ton produkt för hela värdekedjan	2012/2020	
Trelleborg	Minus 15% utsläpp av koldioxid (inkl inköpt energi) per såld produkt	2008/2015	14,1 tCO ₂ /SEK 2008 12,1 tCO ₂ /SEK 2013
Preem	Minus 50% koldioxid per utfört transportarbete	2005/2020	
Cementa	Minus 23% specifika utsläpp	1990/2015	
Cementa	Noll koldioxidutsläpp under en cementprodukts livstid	1990/2030	
SSAB	Minus 100000 ton utsläpp av koldioxid från fossila bränslen	2014/2018	
Boliden	Stabilisering till max 0,77 ton koldioxid per ton produkt	2012/2018	
Ericsson	Minus 30% utsläpp av koldioxid per anställd för affärsresor, produkttransport och energianvändning	2013-2017	Minus 10% 2013
Ericsson	Minus 7 % utsläpp per anställd för Ericssons egna verksamheter	2014/2014	
Ericsson	Minus 40% koldioxidintensitet	2008/2013	2013: - 56% direkta utsläpp, - 47% för indirekta utsläpp
Volvo	Minus 30 Mton utsläpp av koldioxid från tillverkade fordon	2009/2014	Minus 29 Mton utsläpp 2009-2013
SKF	Minus 30% utsläpp av koldioxid per ton.km för alla transporter genom SKF Logistics Services	2011/2016	Minus 19% 2011-2013
Vattenfall	Minskad koldioxid exponering till 65 Mton/år	2013/2020	88 Mton/år 2013
Fortum	Max 80 g koldioxid/kWh som femårsgenomsnitt för elproduktion i EU		66 g/kWh år 2013
Fortum	Max 200 g koldioxid/kWh som femårsgenomsnitt för all el- och värmeproduktion i alla länder		186 g/kWh år 2013
Skanska	Oförändrad klimatpåverkan längs värdekedjan	2010/2020	
Axfood	Minskad klimatpåverkan med 75%	2009/2020	
PostNord	Minus 40% koldioxidutsläpp	2009/2020	Minus 16% 2009-2013
SAS	Minus 20% utsläpp av koldioxid per passagerarkm	2005/2015	Minus 16% 2005-2013
TeliaSonera	Minus 20% koldioxidutsläpp per abonnemang	2012/2020	

Källor: Resp företags hållbarhetsredovisning sammanställd av Almgren, 2015

4.1.3 Klimatåtgärder

Det finns en mångfald av åtgärder för att minska koldioxidutsläppen som vidtas i näringslivet. Effektiviseringsåtgärder är naturligt populära eftersom de både minskar utsläpp och sparar pengar samtidigt. Förbättring av energieffektiviteten och ersättning av fossila bränslen med biobränslen återkommer ofta hos många företag. Energieffektivitet är exempelvis en högprioriterad fråga inom Stora Enso då energianvändningen både är en stor kostnadspost och ger upphov till stora utsläpp av koldioxid. Inom Boliden är alla enheter ålagda att ständigt förbättra processeffektiviteten. Trelleborg har initierat ett särskilt projekt för att systematiskt optimera energianvändningen, Energy Excellence. HK Scan arbetar för att minska utsläppen av växthusgaser från dess processer genom energieffektivisering och övergång till förnyelsebara energikällor samt är även engagerad i lokala satsningar och projekt. Stena Metall uppger att energiförbrukningen ska minska med minst 20 procent. Målet ska nås genom inventeringar och åtgärder som bland annat ska leda

till effektivare processer och uppvärmning av lokaler samt sparsam körning.⁵⁵ Löfbergs har trots fördubblad produktion på 20 år inte ökat sin elanvändning, ett resultat av åtgärder såsom behovsstyrda transportbanor, närvarostyrd belysning och övergång till LED-lampor.⁵⁶

Transporter står för en betydande andel av företagens samlande utsläpp, även om de sällan utgör en stor del av en enskilds produkts livscykelutsläpp. Därför är val av transportslag med övergång till båt och järnväg där så är möjligt en vanlig strategi. En metod är att öka fyllnadsgraden i och förbättra logistiken för transporter. Andra företag satsar på fordon drivna av förnybara bränslen och elfordon. PostNord testar sålunda elbilar, elhybridlastbilar, biodrivmedel, flytande metan i kombination med diesel.⁵⁷ Sedan 2012 har SKF elektrifierat mer än 85 procent av alla tågtransporter som förut drevs med diesel, genom ett samarbete med Green Cargo. SKF:s ambition är att ersätta sina lastbilstransporter med tåg, där det så är möjligt.⁵⁸ Många företag nämner utbildning av förarna i varsam körning ("eco-driving" och "eco-flying") som ett sätt att också minska utsläppen av koldioxid. Många företag har utvecklat riktlinjer för video- och telefonmöten för att minska antalet resor. Statoil har med bränslesnålare tankbilar, transportplanering, eco-driving och förnybart i drivmedlet minskat koldioxidutsläppen med 2400 ton (15 procents reduktion).⁵⁹

Andra företag arbetar brett över alla områden och sätter mål för hela verksamheten. Ericsson (2014) har nyligen genomfört ett femårsprogram för att minska koldioxidintensiteten med 40 procent. Programmet överträffades med god marginal. Nya program med sikte på år 2017 innebär en reduktion med koldioxidutsläppen per anställd med 30 procent. I absoluta tal innebär detta att utsläppsnivån fram till 2017 stabiliseras på 2011 års nivå.

4.1.4 Global klimatnytta genom effektiva produkter

Svenskt Näringslivs perspektiv är att svenska företag skapar klimatnytta på global nivå, vid export av resurseffektiva produkter och tjänster, som vid sin användning minskar klimatutsläppen i andra länder. Effektiva produktionsprocesser är en viktig konkurrensfördel. Processen vid svenska företag är också miljösäkrad genom tillståndsgivning och skarpa villkor. Sverige har därtill ett energisystem vad gäller el och värme med mycket små koldioxidutsläpp, vilket gör att när svenska produkter exporteras till andra länder kan dessa ersätta liknande produkter med sämre klimatprestanda.⁶⁰

⁵⁵ Almgren, 2015

⁵⁶ Hagainiativet, 2014

⁵⁷ Postnord, 2014

⁵⁸ SKF, 2014

⁵⁹ Hagainiativet, 2014

⁶⁰ Svenskt Näringsliv, 2014a

4.1.5 Näringslivets arbete med nära noll visioner och klimatneutralitet

Sverige har en vision om noll i nettoutsläpp av växthusgaser till 2050. EU har också antagit en långsiktig färdplan om att utsläppen ska minskas med 80-95 procent till 2050. Tillverkningsindustrin har stora möjligheter att anpassa sig efter den annorlunda efterfrågan som följer av att utsläppen ska minskas drastiskt⁶¹.

För basindustrin är utvecklingen mot nära noll utsläpp svårare av flera skäl. Stora utsläpp kommer från själva processerna. Tekniskt sett kan basindustrin avkarboniseras på längre sikt men lösningarna kräver nyinvesteringar i industrins kärnprocesser och de tekniska lösningarna är långtifrån kommersiella idag. Det behövs investeringar i först forskning och utveckling, därefter i industrins kärnprocesser. Basmaterialindustrins produktionsprocesser är dessutom mycket CO₂ och/eller energiintensiva och kännetecknas av långa investeringscykler på 20 till 40 år för grundsteg i deras processer. Med nuvarande utformning av den globala klimat- och industripolitiken med olika villkor i olika delar av världen anser Lundaforskarna Max Åhman och Lars J Nilsson att basindustrin har svårt att själva investera tillräckligt i forskning och teknikutveckling.⁶²

På EU-nivå har ett antal färdplaner utvecklats av industrins branschorganisationer, bl a CEPI (pappers-massa industrin), Eurofer (järn och stål), CEFIC (kemiindustrin) och Cembureau (cementindustrin). Gemensamt för flera branschorganisationer är att de diskuterar behovet av genombrotts teknologier för att nå ambitiösa utsläppsmål. Gemensamt är också att flera branscher inom basindustrin talar om behovet av koldioxidinfångning och lagring (CCS). Ett tredje gemensamt tema är fokus på återvinning av material i framtiden, det är en stark utveckling som redan drivs idag av ekonomiska skäl. Ett fjärde gemensamt tema är att lyfta fram konsumtionsperspektivet i klimatpolitiken, det kan tolkas på ett sätt att betona vikten av marknadsformade styrmedel (konsumtionsskatter och produktkrav) som gör klimatsmart teknik konkurrenskraftig och efterfrågad på marknaden.⁶³

Vad gäller politikutvecklingen önskar de europeiska branschorganisationerna att klimatpolitiken ska vara bred och integrerad. De vill se ett starkt fokus på teknikutveckling, stora offentliga infrastrukturinvesteringar samt att samhället ska ställa riskkrediter för teknikutveckling till marknadens förfogande.⁶⁴

⁶¹ Åhman, 2013

⁶² Åhman, 2013

⁶³ Åhman, 2013

⁶⁴ Åhman, 2013

Inom svensk industri pågår ett arbete för ett mer effektivt nyttjande av resurser samt för att minska utsläppen. Mindre utsläpp per producerad enhet samt minskade utsläpp och ökad energieffektivitet för motorer, maskiner och processer är ofta i fokus. Olika sektorer inom näringslivet har olika förutsättningar att klara klimatutmaningen. Den sammantagna bilden av åtgärder som kan göras i den svenska industrin visar stora potentialer till minskade växthusgasutsläpp fram till 2050. En tioprocentig minskning kan göras med befintlig teknik till måttliga kostnader. Ytterligare upp till 15 procents utsläppsreduktion kan göras med befintlig bästa tillgängliga teknik, men kräver större kostnader och/eller processförändringar. Nya åtgärder och teknik som är nära kommersialisering, vilka kräver omfattande investeringar och processförändringar kan ge ytterligare 15 procents utsläppsminskning. Kvar, 50 procent av utsläppen är de största utmaningarna som kräver nya åtgärder och ny teknik, vilka kräver forskning och utveckling för att kunna bli en realistisk lösning. Forskning och utveckling kräver tid och resurser, och teknikerna varierar starkt mellan olika sektorer.⁶⁵

Branschernas klimatvisioner

Stålindustrin har, genom sin europeiska branschorganisation EUROFER, redovisat forskning kring fyra innovativa stålproduktionstekniker som samtliga utgår ifrån CCS för att nå sin fulla potential. Branschen refererar två teknisk-ekonomiska studier av spridning av ny teknik och bedömer att koldioxidpriset inte kommer att vara tillräckligt för att leda till att innovativ teknik används. Utan ny teknik är det inte tekniskt och ekonomiskt genomförbart med utsläppsminskningar i den takt som EU-kommissionens roadmap illustrerar. Stålindustrin behöver stöd och samarbete från politiken så att rätt spelregler ger förutsättningar för att kunna bidra till utsläppsminskningar.⁶⁶

Cementindustrin, företaget Cementa, har en vision om noll koldioxidutsläpp under produkternas livscykel. Genom att övergå till biobränslen och avfallsförbränning; nya cementsorter baserade bland annat på flygaska; samt genom koldioxidupptag i betongen under produktens livslängd är Cementas vision att halvera utsläppen. Den andra hälften av utsläppen är processutsläpp, omvandling av kalk till cementklinker, en process som innebär att koldioxid frigörs. Koldioxidlagring/infångning är Cementas vision till lösning för dessa utsläpp, och företaget bedriver stora forsknings- och utvecklingsprojekt på området i Norge.⁶⁷

Pappers- och massaindustrin har goda förutsättningar att gå mot noll i nettoutsläpp. De kan ersätta fossilenergi med bioenergi via effektivisering och återvinning. Ifall

⁶⁵ Svenskt Näringsliv, 2014a

⁶⁶ Eurofer, 2013, A steel roadmap for a low carbon Europe 2050

⁶⁷ Cementa, 2014

CCS teknik byggs till vid ombyggnad kan negativa utsläpp uppnås. De ser också möjligheter till nya produkter som en del i bioekonomin.⁶⁸

Energigas Sverige har en målsättning om att ersätta olja med gas i industrin och att den förnybara gasproduktionen ska uppgå till 50 TWh till 2050. Biogas från lantbruket bidrar även till andra miljömål som minskad övergödning och frisk luft. De stora volymernas antas dock komma från förgasning av biomassa från skogen. Grön gas kan bidra till förnybar energiförsörjning för såväl industri, värme- och elproduktion samt väg- och sjötransporter.⁶⁹

4.1.6 Klimatkompensation, ett sätt att ta klimatansvar

Parallellt med att företag minskar sina utsläpp av växthusgaser arbetar en del företag med klimatkompensation, dvs att investera i utsläppsminskande åtgärder i utvecklingsländer. Intresset började öka 2006 och 2007 bland allmänhet, företag och organisationer för att kompensera för sina egna utsläpp av växthusgaser.⁷⁰ Klimatkompensation ska särskiljas från köp av utsläppskrediter som sker inom ramen för EU:s utsläppshandel, klimatkompensation är en frivillig klimatåtgärd.

Den marknad för klimatkompensation som finns idag består av köp av utfärdade utsläppskrediter (CDM) eller genom krediter från andra frivilliga certifieringssystem. Projekten är antingen inriktade på förnybar energi, energieffektivisering, trädplantering eller skogsbevarande. Tillgängliga projekt på marknaden för frivillig klimatkompensation syftar ofta inte bara till minskade utsläpp utan även till hållbar utveckling i andra avseenden, t.ex. socialt och miljömässigt. Efterfrågan kommer bland annat från företag som vill kompensera för klimatpåverkan från den egna verksamheten och bidra till hållbar utveckling. I Sverige är det främst företag som säljer konsumentprodukter som klimatkompenarer. Ett företag kan kompensera för hela sin verksamhet (exempelvis Folksam, Max Hamburgare, IF), vissa produkter (Arla ekomjolk, Axfood) eller för en viss mängd som företaget själv bestämmer (Teracom kompenarer för tjänsteresor, H&M kompenarer för utsläpp som överstiger deras interna utsläppsmål). Trots att antalet företag som klimatkompenarer ökar så omfattar frivillig klimatkompensation en liten del av företagens samlade utsläpp.

Företag kan också knyta samman miljöarbetet i sin värdekedja, produktionens klimatpåverkan med klimatkompensation. Ett exempel är klimatkompensationen för Classic kaffes klimatpåverkan som sker genom trädplantering i Nicaragua, ett av de länder som Arvid Nordquist köper kaffe ifrån. Träden som planteras binder koldioxid, förbättrar jordmånen, vattentillgången samt växt- och djurlivet i

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA29]: Synpunkt:
Dagens förnybara produkter är redan en del av bioekonomin. Det gäller inte bara nya produkter.

Formaterat: Färgöverstrykning

⁶⁸ CEPI, 2011

⁶⁹ Energigas Sverige, 2013.

⁷⁰ Energimyndigheten, 2008

området, och ger ekonomisk ersättning till de människor och samhällen som involveras.⁷¹

Klimatkompensation är vanligen ett led i ett systematiskt arbete med energi- och miljöfrågor. Drivkrafterna kan komma från ett engagemang för klimat- och hållbarhetsfrågor och/eller vara en strategi för att stärka sitt varumärke och bli en mer attraktiv arbetsgivare.

4.2 EU:s system för handel med utsläppsrätter som styrmedel för klimatinvesteringar

EU:s system för handel med utsläppsrätter (handelssystemet) är det viktigaste styrmedlet på EU-nivå för att minska utsläppen inom de energiintensiva branscherna. IVL har genomfört intervjuer med 21 stora svenska bolag som omfattas av systemet för att få deras syn på handelssystemet, huruvida det styr mot åtgärder och investeringar mot lägre utsläpp och/eller om det finns andra drivkrafter och styrmedel som har större betydelse för deras klimatarbete.

Klimatfrågan högt prioriterad

Hos de allra flesta bolag är klimatfrågan högt prioriterad även om man arbetar med den på olika sätt inom olika branscher. Det kan vara genom fastställda klimatmålsättningar eller genom ett bredare hållbarhetsarbete inklusive energieffektivisering, produktutveckling, certifiering av produkter samt forskning och utveckling. Inom industrisektorerna har det klimatstrategiska arbetet fokus på att sprida förståelse för produkten de tillverkar, och dess miljö- och klimatnytta, ur ett livscykelperspektiv samt lyfta vilka förutsättningar deras bransch har och vad som krävs för att de ska kunna fortsätta verka inom Europa.

Lönsamhet den viktigaste drivkraften för investeringar

En förutsättning för att investeringar ska ske är att det finns ekonomi och kostnadseffektivitet i satsningen, oavsett vilken bransch företagen tillhör. Klimatfrågan, eller att minska utsläppen av växthusgaser, beskrivs således inte som en enskild drivkraft men företagen anser att klimatfrågan och lönsamhetsfrågan ofta går hand i hand. Det kan handla om investeringar för minskade bränslekostnader och energieffektiviseringar som förutom lönsamhet också motiveras av minskad klimatpåverkan. Andra viktiga drivkrafter för flera av branscherna är kundefterfrågan, samhällsdebatten om ett fossilfritt samhälle samt att skydda sitt varumärke genom att arbeta proaktivt och profilera sig inom klimatfrågan.

Handelssystemet påverkar i liten grad investeringsbeslut

⁷¹ Arvid Nordquist. 2014-10-31. <http://www.arvidnordquist.se/kaffe/hallbarhet/>

Orsakerna till varför ~~handelsystemet~~ handelssystemet inte påverkar investeringar skiljer sig mellan branscherna. För energisektorn och massa- och pappersindustrin menar man att fossilanvändningen redan är låg och att det därför finns lite kvar för systemet att styra bort. Det låga priset på utsläppsrätter motiverar inte heller till ytterligare minskning. Övrig industri menar att energieffektiviseringsåtgärder är lönsamma och för att komma åt de stora processutsläppen krävs tekniskiften och forskning och utveckling vilket inte handelssystemet är rätt styrmedel för. Osäkerheterna kring utvecklingen av handelssystemet och priset på utsläppsrätter kan snarare hämma investeringar.

EU:s system för handel med utsläppsrätter (handelssystemet) anses vara det viktigaste styrmedlet på EU-nivå för att minska utsläppen av växthusgaser för energianläggningar och den energiintensiva industrin. Omkring 12 000 anläggningar i Europa omfattas av systemet vilket motsvarar omkring 45 procent av EU:s totala växthusgasutsläpp. De svenska anläggningarna som omfattas av systemet står för ca 35 procent av de totala utsläppen av växthusgaser i Sverige och omfattar järn- och stålindustrin, pappers- och massaindustrin, kemiindustrin, mineral- och metallproduktion samt energianläggningar.

Systemet syftar till att på ett kostnadseffektivt sätt minska EU:s utsläpp av växthusgaser. En generös tilldelning av gratis utsläppsrätter och möjlighet att använda internationella reduktionsenheter från sk. CDM-projekt⁷² under handelsperioden 2008-2012 har tillsammans med den ekonomiska krisen lett till ett stort överskott på utsläppsrätter. Det har resulterat i mycket låga priser på utsläppsrätter, omkring 5 euro sedan 2011, och systemet har kritiserats av olika aktörer för att inte vara styrande mot investeringar i växthusgassnåla tekniker. Det riskerar att försämra kostnadseffektiviteten på längre sikt när långsiktiga mål om stora utsläppsbegränsningar ska uppnås. Flera enkätstudier visar att handelssystemet påverkar investeringsbesluten i mycket liten grad och långt ifrån vad som är nödvändigt för att nå de långsiktiga mål EU har satt upp.

Systemet har genom åren utvecklats för att komma till rätta med en del av problemen och inför den tredje handelsperioden (2013-2020) har man bland annat skärpt utsläppstaket, infört auktionering i högre grad som allokeringssätt av utsläppsrätter och baserat gratis tilldelning på ambitiösa riktmärken samt minskat möjligheten att använda internationella reduktionsenheter. Trots dessa åtgärder får svensk värmesektor och pappers- och massaindustrin en betydligt större tilldelning än de har behov. Det beror på att svenska anläggningar redan fasat ut fossila bränslen och övergått till förnybara bränslen. Som en första åtgärd att minska överskottet av utsläppsrätter beslutades att hålla inne med 900 miljoner utsläppsrätter i början av tredje perioden för att auktionera ut dessa först 2019-2020

⁷² CDM (Clean Development Mechanism) är en flexibel mekanism under Kyotoprotokollet där utvecklade länder finansierar projekt för att minska utsläppen i utvecklingsländer och får tillgodoräkna sig utsläppsminskningen.

(backloading). EU är också överens om att införa en sk. marknadsstabilitetsreserv för att reglera det årliga utbudet av utsläppsrätter när överskottet överstiger en viss mängd. Kommissionen föreslår att den ska införas 2021.

Handelssystemet förväntas alltså vara det viktigaste styrmedlet för de anläggningar som omfattas för att minska utsläppen av växthusgaser. Samtidigt finns det lite som faktiskt tyder på att utsläppshandeln är en viktig faktor för industrins investeringar som leder till minskade utsläpp idag⁷³. Naturvårdsverket har låtit Svenska miljöinstitutet, IVL, genomföra en intervjustudie med 21 svenska företag som ingår i handelssystemet för att öka kunskapen om:

- vad som driver svenska företag att genomföra klimatinvesteringar⁷⁴
- hur företagen arbetar strategiskt med klimatfrågor,
- vilken roll EU:s system för handel med utsläppsrätter har för att stimulera klimatinvesteringar,
- hur företagen ser på handelssystemets funktionalitet

Företagen i studien representerar branscherna el- och värme, papper och massa, järn och stål, raffinering av mineralolja och kemi, mineral och kalk samt metaller (icke-järn). Dessa branscher står för omkring 70 procent av utsläppen i handelssystemet 2013.

4.2.1 IVL intervjustudie med företagen om handelssystemet⁷⁵

Klimatarbetet beskrivs, generellt sett, vara högt prioriterade inom de intervjuade företagen och man jobbar strategiskt på olika sätt med frågorna. Det kan vara genom ett bredare hållbarhetsarbete inklusive certifiering av produkter, produktutveckling, forskning och utveckling, energieffektivisering, energiåtervinning och genom fastställda klimatmålsättningar. Ofta skiljer sig flera av frågorna som är viktiga för el- och värmeproducenterna från frågorna som är viktiga för industriföretagen. Dessutom kan en distinktion oftast göras mellan företag med stora processutsläpp och övriga, samt företag som tillverkar en produkt som säljs till en slutkund jämfört med övriga.

El- och värmeföretagen har en tydlig prioritet på åtgärder för omställning från fossila till förnybara energikällor. Det finns olika exempel på hur företagen i detta verksamhetsområde arbetar med hållbarhetscertifiering, engagemang i forskning och utveckling, målsättningar om utsläppsbegränsningar, samt visioner på kort och lång sikt. Om klimatfrågan inte prioriteras är det för att företagen prioriterar ett bredare arbete med resurseffektivitet, där visserligen klimat ingår som en del, men inte är i huvudfokus.

⁷³ Löfgren et al, 2013

⁷⁴ Med klimatinvesteringar menas alla investeringar som har en direkt eller indirekt effekt på utsläppen av växthusgaser.

⁷⁵ Avsnitt 3.2.1 till 3.2.5 är baserat på IVL, 2014

När det kommer till industrisektorerna är bilden något mer splittrad. Företag med stora processutsläpp har generellt ett stort fokus på energieffektiviserande åtgärder, bränslebyten till förnybara bränslen och energiåtervinning. Gemensamt för företagen med stora processutsläpp är att de beskriver att de tekniker de använder är mogna och att de därför har svårt att minska de processrelaterade utsläppen. Det krävs därför ett teknikskifte, alternativt ett kommersiellt sätt att fånga in och lagra koldioxid. Istället fokuserar det klimatstrategiska arbetet på att lyfta vilka förutsättningar deras bransch har, vilken klimatnytta deras produkter bidrar till och vad som skulle krävas för att de ska fortsätta kunna verka inom Europa. Att sprida förståelse för produkten de tillverkar, och dess miljö- och klimatnytta, ur ett livscykelperspektiv, är något företagen särskilt nämner inom alla industrisektorerna, järn och stål, raffinaderi och kemi, mineral och kalk samt metallproduktion.

Industriföretagen som tillverkar en produkt som går till en slutkund, till skillnad från de som t.ex. säljer sin produkt på en världsmarknad, är de som framförallt skildrar att de jobbar med grön produktutveckling och hållbarhetscertifieringar. Dessa företag återfinns i olika verksamhetsområden som massa och papper, mineralföretag, raffinaderier och järn och stål. Men även för el- och värmeproducenter är detta ett viktigt arbete. För företag som verkar mot en världsmarknad uppfattas det som svårare att internt mobilisera kring klimatfrågan på grund av att det inte finns någon möjlighet att ta extra betalt för klimatsnåla produkter. Det innebär inte att klimatfrågan inte finns på agendan hos de företagen, men att det tar sig uttryck snarare i energi- och resurseffektiviseringsarbete eller bredare hållbarhetsarbete.

De industriföretag som nämner att klimatfrågan inte prioriteras menar att de anser sig redan ha kommit så långt det är möjligt i sitt klimatarbete. Dessa åsikter återfinns framförallt hos företag i pappers- och massasektorn. Det finns också de som berättar att andra miljöfrågor är viktigare än klimatfrågan på grund av att det exempelvis finns gränsvärden för hur mycket NO_x de får släppa ut. Detta nämns bland andra hos företag i raffinaderisektorn.

4.2.2 Drivkrafter för klimatinvesteringar

En förutsättning för att investeringar ska ske är att det finns ekonomi och kostnadseffektivitet i satsningen, oavsett vilken sektor företagen tillhör. Klimatfrågan, eller att minska utsläppen av växthusgaser, beskrivs således inte som en enskild drivkraft för att genomföra investeringar. Däremot går klimatfrågan och lönsamhetsfrågan ofta hand i hand, vilka många företag understryker. Även kostnader för bränslen är en sektorsövergripande drivkraft för att genomföra klimatinvesteringar, framförallt energieffektiviseringsåtgärder. Även i dessa fall är ekonomi det främsta argumentet. T.ex. beskrivs förnybara bränslen vara billigare än fossila tack vare styrmedlen, men det valet motiveras också genom minskad klimatpåverkan.

Flera andra drivkrafter är viktiga för företagens klimatinvesteringar. Opinionen och trender mot ett fossilfritt samhälle stor roll och det har blivit viktigt att skydda sitt varumärke genom att arbeta proaktivt, och att profilera sig inom klimatfrågan. För de företag som tillverkar en produkt som säljs till en slutkund beskrivs generellt kundefterfrågan om produkter med låg klimatpåverkan som en alltmer viktig drivkraft för att genomföra klimatinvesteringar. Detta gäller exempelvis el- och värmeproducenter och företag som är verksamma inom massa-, pappers- och mineralsektorn. Numera ställer alla typer av kunder inom el- och fjärrvärmesektorn krav på förnybar energiproduktion vilket i sin tur gör att energiföretagen ställer krav på industrins leverans av spillvärme.

4.2.3 Åtgärder och investeringar

Långsiktiga spelregler och tydliga politiska signaler att minska utsläppen är viktigt för företagens klimatinvesteringar. Men även om styrkraften från EU ETS är svag genomför företagen en hel del investeringar och åtgärder som leder till minskade utsläpp av växthusgaser. Exempel på investeringar som görs inom el- och fjärrvärme handlar om biobränsleeldade eller avfallseldade kraftvärmeverk och investeringar i nya pannor för förnybar energi. Inom massa och papper investerar man i nya biobränslepannor, uppgradering av sodapannor, investeringar för att återvinna energi samt andra olika energibesparingsåtgärder. Ett företag beskriver också att de samarbetar med raffinaderier för att framställa grön diesel. Det görs även investeringar för att producera egen grön el.

Övriga industribranscher har fokus på olika energieffektiviseringsåtgärder som beskrivs som överlevnadsfrågor ur lönsamhetsperspektiv men även bränslebyten förekommer. Exempel på investeringar är nya energieffektiva ugnar och åtgärder i processoptimering inom järn- och stål, investeringar i förbättrad automation av processugnar, förbättrat omhändertagande av gasol i processerna och ökad användning av naturgas i raffinaderier samt löpande investeringar för omställning till förnybara bränslen inom mineral, kalk och metaller. Inom raffinaderi finns arbete på produktsidan med att utveckla förnybara drivmedel, som ett sätt att prorigera klimatfrågan men också för att bidra till företagets lönsamhet och anpassa sig till långsiktiga politiska signalerna om fossilfri fordonsflotta 2030. Andra åtgärder som flera av industriföretagen investerar i är spillvärmeåterföring och energiåtervinning, främst på grund av den återvunna energins ekonomiska värde.

4.2.4 Handelssystemet har liten inverkan på investeringar

Handelssystemet är inte en viktig drivkraft för företagens klimatarbete eller för att genomföra investeringar som leder till minskade utsläpp. Priset på utsläppsrätter ingår som en parameter i investeringskalkylerna och har därmed en viss inverkan på investeringsbesluten men priset påverkar kalkylen i mycket liten grad. Det finns flera anledningar till varför handelssystemet inte påverkar investeringar, och det

går att urskilja några skillnader mellan de olika sektorerna. För el- och värmeproducenter har koldioxidskatten och elcertifikaten historiskt varit viktiga för omställningen, men idag har sektorn ganska små utsläpp och priset på utsläppsrätter beskrivs som för lågt för att driva investeringar. Man uppger även att de ekonomiska incitamenten för att inte använda fossila bränslen är tillräckligt stora ändå, även utan handelssystemet. Ett pris på ca 30 euro/ton uppges vara nödvändigt för att handelssystemet ska driva investeringar.

För pappers- och massaföretagen är en anledning att deras oljeförbrukning är låg idag, så det finns ingenting kvar för handelssystemet att styra. Ytterligare en anledning beskrivs vara att de har en tilldelning som överstiger efterfrågan och därför är kostnaden, i alla fall den direkta, från handelssystemet ingen faktor de tar hänsyn till. Priset på utsläppsrätter är också så låga i jämförelse med exempelvis kostnader för energi. Däremot uppger man att den indirekta kostnaden av handelssystemet via elpriset har en stor ekonomisk påverkan. Företagen beskriver att de i regel är mycket beroende av elprisets utveckling för att t.ex. fatta beslut om investeringar i verksamheten.

För företagen inom verksamheterna kemi- och raffinaderi är klimatarbetet främst inriktat mot energieffektivisering, och det beskrivs som ett lönsamt arbete oavsett handelssystemets existens. Tidigt genomförda energieffektiviseringar har också lett till att tilldelningen av gratis utsläppsrätter har blivit relativt gynnsam.

Företag med stora processutsläpp, bland annat inom järn och stål och mineralsektorn, beskriver att systemet inte uppfattas som ett styrmedel för deras typer av utsläpp och har därför liten påverkan på investeringar. De skildrar att de redan har mogen teknik, och det skulle behöva tekniskiften alternativt ett kommersiellt sätt att avskilja och lagra koldioxid för att minska sina processrelaterade utsläpp. För dessa företag beskrivs handelssystemet mest ha en effekt i ett framtida perspektiv, utifrån vad det potentiella framtida priset på utsläppsrätter skulle kunna bli.

Hämmar handelssystemet klimatinvesteringar?

Även om handelssystemet teoretiskt är tänkta att öka incitamenten för företag att genomföra utsläppsminskande åtgärder, uppger många av företagen inom alla verksamhetsområden att EU:s handelssystem snarare hämmar, eller riskerar att hämma investeringar. Det beror inte bara på att priset är för lågt idag för att driva investeringar utan också på att det råder osäkerhet om vad priset på utsläppsrätter kommer bli, och vad förutsättningarna för utsläppshandeln kommer vara, i framtiden. Med de osäkerheterna menar företagen att det blir svårt att ta investeringsbeslut.

Inom järn- och stål, raffinaderi och kemi nämner man att minskad gratis tilldelning och högre priser på utsläppsrätter innebär begränsningar i produktionen och riskerar att verka hämmande på viktiga investeringar inom EU idag. Man uppger

även att ett högre pris riskerar att leda till att verksamheten flyttar utanför EU. Samtidigt finns det också andra konkurrensfaktorer som är viktigare än handelssystemet, såsom efterfrågan på den tillverkade produkten och tillgång på råvaror. Även för el- och värmeproducenter finns det en oro om att handelssystemet hämmar investeringar i kraftvärme. Anledningen är i deras fall det låga priset på el som man i sin tur menar beror på det låga priset på utsläppsrätter.

El-certifikaten och PFE-programmet viktigare än handelssystemet

När det kommer till andra styrmedel beskrivs elcertifikaten och PFE-programmet som betydelsefulla för klimatinvesteringar. Elcertifikaten är viktigare för investeringar än handelssystemet inom el- och fjärrvärmesektorn och massapappersindustrierna med argumentet att det har större ekonomisk påverkan och stabilare marknad. Ett företag som investerat i en ny panna säger exempelvis att det först och främst handlade om att man var i behov av en ny panna, men att investeringen aldrig skulle ägt rum utan elcertifikaten. Det gav det tillägget på marginalen som gjorde att man kom över ”tipping point”. PFE-programmet beskrivs av flera industrisektorer som viktigare än handelssystemet då det lett till konkreta investeringar för att minska elanvändningen. Andra styrmedel som har haft betydelse för investeringar är BREF-dokumentet om bästa möjliga teknik under det dåvarande IPPC-direktivet. Flera företag beskriver att det är framför allt lagkrav som har en faktisk påverkan på utsläppen och är högre prioriterade än handelssystemet. På samma sätt beskrivs gränsvärden för NO_x-utsläpp vara viktigare än handelssystemet. Det finns samtidigt åsikter om att handelssystemet är viktigare än andra ekonomiska styrmedel som exempelvis energiskatter.

4.2.5 Åsikter om handelssystemets funktionalitet

Även om det finns mycket kring handelssystemet som företagen generellt inte är nöjda med finns det positiva saker kring dess funktionalitet som går att peka på. Att systemet är ett tekniskt neutralt styrmedel är något som företagen är positiva till. I linje med det upplevs inte prissättning av koldioxidutsläppen som något negativt i sig. Problemet är snarare att prissättningen inte är global och att det inte upplevs som att det finns tillräckligt bra regelverk för att kompensera de industrier som är konkurrensutsatta på en global marknad. De förändrade reglerna i handelssystemets tredje fas med tilldelning som baseras på riktvärden upplevs också som något positivt då det premierar de anläggningar som kommit längst.

Ett av de mest återkommande problemen gällande handelssystemet rör att det finns en upplevd osäkerhet om vad som kommer hända med handelssystemet efter 2020 och på ännu längre sikt, vilket är en viktig fråga i alla sektorer. På samma sätt råder en osäkerhet kring prisutvecklingen då företagen upplever det som att det hela tiden ändras i systemet eller att systemet inte fungerar som det var tänkt. Exempelvis finns det en frustration hos företagen att tilldelningen för den tredje fasen kom sent under 2013, vilket beskrivs ha bidragit till att underminera trovärdigheten för systemet.

Det går att urskilja en del skillnader mellan sektorerna. El- och värmeproducenternas främsta problem med systemet idag är att priset på utsläppsrätter är lågt. Det finns därmed en acceptans och vilja att jobba med att förändra systemet. Hos industrisektorerna är de globala konkurrensfrågorna centrala. Indirekta effekter på elpriset från handelsystemet är en sådan viktig konkurrensfråga, framförallt för alla elintensiva industrier. För massa- och pappersföretagen är exempelvis detta en av de viktigaste frågorna angående handelssystemets funktionalitet. En annan viktig fråga ur konkurrenssynpunkt är, framförallt för mineral-, järn- och stålsektorn, att de satta riktvärdena för den fria tilldelningen inte upplevs som möjliga att uppnå teoretiskt. Det innebär att den fria tilldelningen inte skyddar dem fullt ut från risk för koldioxidläckage. Enligt dessa sektorer är det också ett problem att nuvarande tilldelningsregler inte ger några incitament för produktionsökningar då tilldelningen baseras på historiska produktionsnivåer.

4.3 Godstransporter i klimatarbetet

Företagen anser att deras viktigaste drivkrafter för att minska utsläpp från godstransporter är att uppfattas som miljömedvetna och ansvarstagande, både gentemot arbetstagare och i marknadsföring gentemot kunder. Vidare anses åtgärder som minskar transportutsläpp motiverade med att de stärker konkurrenskraften på lång sikt, medan kortsiktiga vinster anses som en mindre viktig drivkraft. Bland företagens svar framhålls även att interna drivkrafter är mer motiverande än externa krav och regler, från kunder och myndigheter.

De vanligaste åtgärderna för att minska transporternas utsläpp i svenska företag verkar vara operationella åtgärder med ekonomiska incitament på kort sikt (t.ex. ruttplanering och eco-driving) samt tekniska lösningar (t.ex. effektivare fordon och fordon som går på förnybara bränslen). Åtgärder som innebär långsiktiga strategiska förändringar (t.ex. att använda lokala leverantörer och anpassa distributionskedjan utifrån transportavstånd) och därmed kräver organisatoriska eller strukturella förändringar implementeras betydligt mer sällan. Det sistnämnda förklaras bl.a. med att arbetet med att minska transporternas utsläpp sällan är väl integrerat i varuägares övergripande miljöarbete.

I rapporten "Environmental freight transport practices in Swedish companies" har Lunds universitet undersökt hur svenska varuägare och transportörers arbete för att minska godstransporters miljöpåverkan ser ut. I studien har följande aspekter på området kartlagts:

- Vilka drivkrafter har företagen att minska utsläpp från godstransporter?
- Vilka åtgärder har varuägare och transportörer vidtagit för att minska godstransporternas utsläpp?

- Hur är åtgärder för att minska godstransporternas utsläpp integrerade samt hur prioriteras de i företagens övergripande miljöarbete?
- Hur utnyttjas företagens transportkapacitet (fyllnadsgrad)?
- Vilka styrmedel anser företagen vara effektiva för att minska transportutsläpp?

Rapporten är baserad på data från fem källor: två litteraturstudier, intervjuer med miljöansvarig och transportansvarig på sju stora företag inom olika branscher, en undersökning av 172 varuägare och transportörer i de åtta mest transportintensiva branscherna i Sverige och en analys av företags miljörapporter.

4.3.1 Drivkrafter för att minska utsläpp från godstransporter

De viktigaste drivkrafterna för företag att implementera åtgärder som minskar transporternas utsläpp är att uppfattas som miljömedvetna och ansvarstagande. De näst viktigaste drivkrafterna är erhålla långsiktig konkurrenskraft och få en marknadsföringspotential, medan kortsiktiga vinster anses vara mindre viktiga. Att öka fordonens fyllnadsgrad verkar dock primärt drivas av ekonomiska faktorer. De minst viktiga drivkrafterna var krav från kunder, myndigheter och företagsägare.

4.3.2 Åtgärder för att minska utsläpp från godstransporter

Både varuägare och transportörer arbetar aktivt med att reducera transporternas miljöpåverkan. Stora företag är mer benägna att genomföra ”gröna” transportåtgärder än små företag. Vidare påverkar företagens övergripande strategi i vilken omfattning företag arbetar med att minska transporternas miljöpåverkan. De vanligaste miljöåtgärderna för transporter i svenska företag verkar vara operationella åtgärder med ekonomiska incitament på kort sikt (ruttplanering, eco-driving) samt tekniska åtgärder (t.ex. skifte till bränsleeffektivare fordon). Åtgärder som innebär långsiktiga strategiska förändringar (t.ex. förändringar i varuägars inköps- och leverantörsurvalsprocesser) och därmed kräver organisatoriska eller strukturella förändringar implementeras betydligt mer sällan. Detta innebär en begränsad miljöhänsyn i varuägars inköps- och leverantörsurvalsprocesser och i utformningen av produktions- och distributionsstrukturer.

Företagens övergripande strategi påverkar i vilken omfattning företag arbetar med att minska transporternas miljöpåverkan. Åtgärder för att minska transporternas miljöpåverkan som innebär organisatoriska och strategiska förändringar (t.ex. byte av leverantör, lokalisering av distributionscentral) verkar sällan prioriteras i företagens strategier. Svenska varuägare och transportörer verkar enligt studien benägna att fortsätta att reducera miljöpåverkan från transporter de kommande åren genom operativa åtgärder. Strategiska och affärsmässiga beslut, såsom lokalisering av produktion, rullande lager etc, verkar tvärtom innebära ökade transportutsläpp.

Åtgärder som kräver samarbete mellan varuägare och transportörer verkar inte förekomma i någon nämnvärd omfattning. Informationsdelning för transporter verkar vara av operationell karaktär, medan strategisk informationsdelning är mycket begränsad. Det begränsade samarbetet beror enligt studien på att transportörer inte upplever något större intresse eller krav från varuägare, att det finns praktiska problem med att samarbeta med en stor mängd leverantörer och kunder, och att när varuägare outsourcar sina transporter tenderar de att fokusera på andra områden.

Tabell 4. Andel företag med måttlig till mycket hög avsikt att genomföra olika åtgärder

Åtgärd	Måttlig till mycket hög avsikt (% av företag)	Största hindren och deras omfattning
Transportplanering	77 %	Måttligt hinder: Flexibilitet, leveranstid
Miljövänligare fordonsteknik	61 %	Måttligt hinder: Kostnad, brist på kommersiella lösningar, brist på tekniskt kunnande
Eco-driving	59 %	Litet hinder
Öka fordonens lastkapacitet	52 %	Måttligt hinder: Infrastruktur
Icke-fossila bränslen	46 %	Stort hinder: Brist på kommersiella lösningar Måttligt hinder: Kostnad, brist på tekniskt kunnande
Byta transportslag från väg till annat	46 %	Stort hinder: Flexibilitet, leveranstid, infrastruktur Måttligt hinder: Kostnad
Trafikstyrningsteknik	45 %	Måttligt hinder: Bristande IT
Använda lokala leverantörer	36 %	Måttligt hinder: Kostnad, Flexibilitet, Kompetensbrist, Kvalitet
Förpackningsdesign	39 %	Måttligt hinder: Kostnad
Lastbärardesign	36 %	Måttligt hinder: Kostnad
Omlokalisera produktionsanläggningar och lagerlokaler	34 %	Stort hinder: Kostnad Måttligt hinder: Flexibilitet, leveranstid
Byta transportslag från luft till annat	28 %	Stort hinder: Flexibilitet, leveranstid

Källa: Pålsson et al., 2014

4.3.3 Utnyttjande av transportkapacitet

Transporter prioriteras inte särskilt högt i varuägares miljöarbete. Fyllnadssgraden har inte heller hög prioritet i strategiska beslut.

Däremot verkar transportörer arbeta mycket med faktorer som har en direkt påverkan på fyllnadssgraden, såsom antalet pallar i fordonet, medan faktorer som har en indirekt påverkan, såsom förpackningsdesign och beställningsmönster, beaktas mindre. Indirekta faktorer kräver ofta samarbeten mellan personal hos varuägarna och transportörerna samt strategiska (gemensamma) beslut.

Transportörerna verkar arbeta en hel del med de indirekta faktorerna för att nå så hög fyllnadsgrad som möjligt. De arbetar effektivt med operativa åtgärder, men varuägarnas krav betraktas som fasta. Det finns endast begränsad kommunikation mellan transportörer och varuägare om att anpassa varuägarnas transportbehov till transportörernas transportflöden för att öka fyllnadsgraden. För att uppnå ytterligare förbättringar behövs mer samarbete. Exempelvis är samordning av transporterna ofta nödvändigt för att intermodala väg- och järnvägstransporter ska bli lönsamma. Det finns också ett behov att anpassa och belysa påverkan från order-och-leveransprocessen och förpackningsutformningsprocessen på fordonens fyllnadsgrad samt förbättrade modeller för kostnads- och vinstdelning av ökad fyllnadsgrad.

Skogsindustrin och andra industribranscher driver på för att tillåta längre transportfordon. De menar vidare att optimering av logistik och fyllnadsgrad är av hög prioritet för dem.⁷⁶

4.3.4 Företagens syn på olika styrmedels effektivitet

När svenska företag fick rangordna den upplevda effektiviteten hos olika styrmedel för att minska transporters miljöpåverkan ansågs investeringsstödjande styrmedel vara mest effektiva. Ungefär 75 procent av företagen uppfattar att denna typ av styrmedel har varit effektiva till mycket effektiva för att reducera koldioxidutsläppen. Företagen verkar således föredra styrmedel som subventionerar nya tekniska lösningar. Dock kunde det noteras att även fast kilometerskatt ansågs vara den minst effektiva för hela gruppen uppfattade 35 procent av företagen att det är ett effektivt till mycket effektivt styrmedel för att minska koldioxidutsläppen.

Tabell 5. Företagens uppfattning om effektiviteten av olika styrmedel

Styrmedel	Medelvärde	Standard- avvikelse	Andel svar på alternativen Effektivt till Veldig effektivt
Teknikstöd	4.0	.895	76 %
Subventionera övergång till mer miljövänlig teknik	4.0	.812	80 %
Infrastrukturinvestering in järnväg och terminaler	4.0	.982	73 %
Utsläppskrav	3.3	1.034	49 %
Koldioxidskatt	3.3	1.012	52 %
Utsläppshandel	3.0	.926	32 %
Främja frivilliga åtgärder	2.9	.971	36 %
Kilometerskatt	2.8	1.133	35 %

Resultat av intervjuundersökning ska nog övervärderas, företagen verkar snarare ge uttryck för de styrmedel de föredrar och rankar generellt krav och skatter lägre.

⁷⁶ Svenskt Näringsliv, 2014b

4.3.5 Rekommenderade styrmedel för minskad klimatpåverkan

I rapporten diskuteras olika styrmedel för att få företag att minska transporternas miljöpåverkan och här sammanfattas dessa. Företagens drivkraft att uppfattas som miljömedvetna och ansvarstagande indikerar att konsumenter kan påverka företagens för att minska transportutsläpp. Ur styrmedelsperspektiv skulle det därför att kunna vara effektivt att stödja informationskampanjer riktade till allmänheten eller på andra sätt underlätta för konsumenter att göra miljöbaserade val. Lagkrav och regler är nödvändiga och viktiga för att uppnå en viss nivå av minskad miljöpåverkan, men genom att adressera företagsinterna drivkrafter kopplade till ekonomiska fördelar och förbättrad image är det mer troligt att företag är benägna att arbeta proaktivt för att minska transportutsläppen. I rapporten förespråkas därför styrmedel riktade till dessa interna drivkrafter, som avser att leda till ökad förståelse för hur ekonomiska fördelar kan uppnås med minskade transportutsläpp samt integrera hänsyn till transporternas utsläpp i företagets övergripande strategi. Exempel på sådana styrmedel är forskningsfinansiering, miljöutbildning i företag och utveckling av miljö- och kostnadsberäkningsverktyg.

Vidare föreslås det i rapporten att tydliga och långsiktiga styrmedel bör användas för att stödja minskad miljöpåverkan från transporter ytterligare. Exempel på styrmedel som stödjer organisatoriska och strategiska förändringar, som krävs för att företagen ska kunna minska transporternas utsläpp är utbildnings- och kommunikationsstöd i form av best practice-guides, mätning av miljöprestanda, workshops och seminarier, utbildning av kunder och forskningsbidrag. Detta kan underlätta kunskapsutbyte och öka varuägares låga intresse för transporters roll i miljöarbetet. Ett benchmarking-verktyg kan hjälpa företag att förbättra sina resultat och beslutsfattare att identifiera orsaker till höga transportkostnader och fysiska flaskhalsar, vilket därmed kan stödja investeringsbeslut i infrastruktur. Det kan också bidra till ett ökat samarbete med kunder och leverantörer. För närvarande sätter varuägare eller transportörer normer eller använder revisioner för att andra aktörer ska uppfylla vissa miljökrav, men det är sällsynt att de integrerar sina fysiska flöden eller informationssystem för att minska transporternas miljöpåverkan. Denna typ av utbildnings- och kommunikationsstöd kan också bidra till spridning av kunskap om åtgärder kopplat till förpackningsdesign och dess påverkan på volym- och vikt effektivitet i transporter.

4.4 Förnybar energi och Energieffektivisering

Investeringar i förnybar elproduktion

Skogsindustrin har investerat i egen biobaserad el med incitament från elcertifikat. Investeringarna i vindkraft sker via vindkraftsbolag eller företagen själva. Skattebefrielse för egen förbrukning ger ekonomiska incitament för dessa åtgärder

men de är också en del i företagens hållbarhetsarbete. Investeringarna i solceller ökar också. Här ger solcellsbidraget det största ekonomiska incitamentet. Det är också mycket vanligt att företag köper ursprungsmärkt el eller Bra Miljöval El. För denna åtgärd saknas direkta ekonomiska incitament, här handlar motiven snarare i huvudsak om varumärke och hållbarhetsarbete.

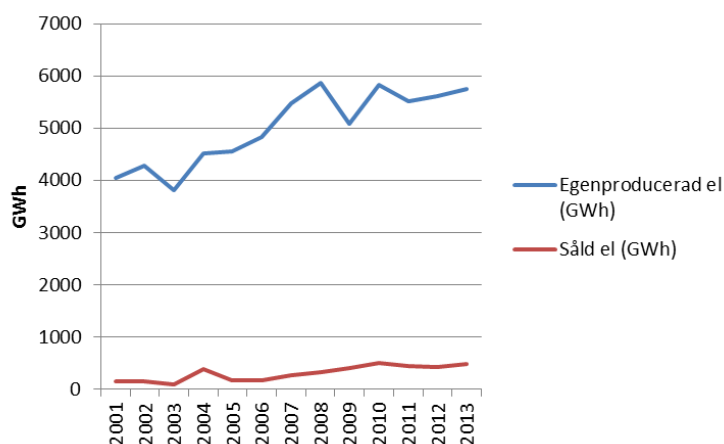
Energieffektivisering

För att höja kunskapen om och ge stimulans till forskning, utveckling och demonstration av ny energieffektiv teknik finns ett flertal olika nätverks- och utvecklingssamarbeten mellan företag och offentlig sektor inom olika delar av byggsektorn och livsmedelsindustrin. Nätverken bidrar också till att sänka den ekonomiska risken vid genomförande av nya tekniska åtgärder. Svenska teknikföretag arbetar också med att ta fram mer avancerade, energieffektiva, industriella produkter och hushållsapparater. Dessa företag uppfattas generellt sett vara positiva till ramverken för ecodesign och energimärkning inom EU och förespråkar ofta skärpta krav för att det ger konkurrensfördelar för de som ligger i framkant av produktutvecklingen.

4.4.1 Förnybar elproduktion och miljömedveten elanvändning

Elproduktion från biobränslen genom industriellt mottryck

Möjligheten att från år 2003 få tilldelning av elcertifikat har bidragit till att ge incitament till investeringar i industriellt mottryck. Som figur 1 visar har mängden egenproducerad el från massa- och pappersindustrin ökat från en nivå på omkring 4000 GWh årligen under åren 2001 - 2003. Med undantag för år 2009 har elproduktionen sedan år 2008 stabiliserats kring 5700 GWh per år.

Figur 1: Egenproducerad el och såld el inom massa- och pappersindustrin, 2001-2013. Källa: Skogindustriernas miljödatabas

Skogsindustrierna har som målsättning att öka den egna elproduktionen med 2 TWh till år 2020, från 2007 års nivå. Enligt den senaste utvärderingen har de sjunkande produktionsvolymerna bidragit till att istället minska elproduktionen, men målet bedöms ändå vara möjligt att nå om planerade investeringar genomförs och produktionen ökar igen.⁷⁷

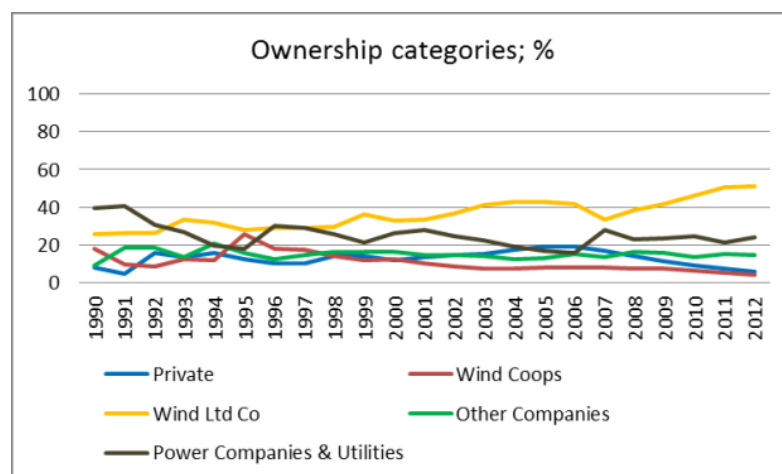
Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA30]: Synpunkt från Skogsindustrierna: Skogsindustrierna har inte längre det målet, alternativt så kommer det mycket snart att justeras till andel egenproducerad el. Att elproduktionen på bruken inte ökat mer beror delvis på att man gjort åtgärder för att energieffektivisera vilket samtidigt minskar underlaget till elproduktion.

Formaterat: Färgöverstrykning

Näringslivets investeringar i vindkraft

Stora energibolag står som ägare för en minskande andel av vindkraftverken i Sverige, enligt en forskaruppsats som undersöker ägarstruktur och affärsmodeller för vindkraft.⁷⁸ Enligt studien är vindkraftbolag den dominerande ägartypen medan konventionella energibolag bara ägde 11 procent av den installerade effekten. Andra företag stod för en större andel på omkring 15 procent. Som figuren visar har dock denna andel inte förändrats över tid. Samtidigt är vindkraftens pågående expansion mycket snabb och näringslivets andel av investeringarna håller sig på samma nivå. En del av näringslivets satsningar på vindkraft kan dessutom vara dolda i statistiken genom att företagen väljer att bilda ett separat vindkraftsbolag. Ett exempel på detta är IKEA, som investerat i vindkraftsparkerna Korpfjället och Rämsberget genom dotterbolaget Korpfjället Vind AB.⁷⁹

Figur 2: Fördelningen av olika ägarkategorier för vindkraft i Sverige 1990-2012, Källa: Tore Wizelius lic-uppsats.

Näringslivets investeringar i solceller

⁷⁷ Skogsindustrierna, 2012, Skogsindustrins hållbarhetsskrift 2012

⁷⁸ Wizelius, 2013, Wind power in Sweden, Business models and motives

⁷⁹ <http://www.vindkraftsnyheter.se/2014/04/ikeas-vindkraftspark-p-r-msberget-inviad>

Ändrad fältkod

Intresset för solceller har vuxit lavinartat under de senaste åren och en starkt bidragande orsak är att solcellsteknologin har blivit allt billigare. Under år 2013 installerades 19 MW solceller i Sverige, jämfört med 8,3 MW under 2012. Av den nya installerade kapaciteten var 17,9 MW nätanslutna medan 1,1 MW utgjordes av fristående system. Det finns flera exempel på företag som satsar på solceller. I de flesta fallen handlar det om kommunala eller privata fastighetsbolag och bostadsrättsföreningar, som står som ägare till omkring 10-15 procent av den installerade kapaciteten. HSB har t.ex. flera bostadsrättsföreningar och Vasakronan ett antal fastigheter med solceller. Det finns även exempel på andra företag som har satt upp solceller på taket. På Coop Forum i Karlshamn finns en solcellsanläggning som bedöms kunna leverera 143 MWh per år, motsvarande 7 procent av butikens elanvändning.⁸⁰ Ett annat exempel är Axfood, som har en solcellsanläggning på taket och fasaden till Dagab's fryslager i Göteborg. Anläggningen beräknas producera 92 MWh förnybar el per år och levererar mest el under sommarhalvåret då behovet av kylning är som störst.⁸¹

Val av miljö- och ursprungsmärkt el

Hos Energimyndigheten registreras de elproducenter som ansöker om ursprungsgarantier och hos Naturskyddsföreningen kan elleverantörer få sin el klassad som Bra Miljöval. Vilka företag som aktivt väljer att köpa el som är ursprungsmärkt eller märkt med Bra Miljöval finns det ingen heltäckande och tillförlitlig statistik över i dag (november 2014). Däremot ingår användande av förnybar el som en del i många företags miljöpolicy och kan kommuniceras till kunderna som ett led i att stärka varumärkets koppling till hållbarhet och miljö. Ett exempel på detta är SJ, som köper 100 procent av sin el från vatten- och vindkraft. Hälften av den inköpta elen är märkt med Bra Miljöval.⁸²

Drivkrafter och styrmedel

Elcertifikatsystemet utgör ett påtagligt incitament för utbyggnaden av elproduktion genom industriellt mottryck från biobränslen inom t.ex. massa- och pappersindustrin. Förutom intäkterna från försäljning av elcertifikat kan elproducenterna sälja eventuell överskottsel ut på nätet. I annat fall används elen inom den egna anläggningen, vilket minskar inköpskostnaderna för el.

En drivkraft för bl.a. fastighetsbolag att investera i vindkraft är att försäkra sig om förutsägbara långsiktiga elpriser till sin egen elförbrukning. Undantaget från elskatt på egenproducerad el från vindkraftverk (29,3 öre/kWh) utgör också ett starkt incitament. Vindkraftsel som produceras enbart för egen förbrukning är undantagen från skatteplikt, om producenten inte yrkesmässigt levererar el. Energiskattebefrielsen gäller självklart även andra industrier och kommuner, som kan använda vindkraftsel för sin egen förbrukning. Det finns dessutom andra

⁸⁰ <http://www.butikstrender.se/coops-gronaste-butik-finns-i-karlshamn/>

⁸¹ <http://www.axfood.se/sv/Om-Axfood/Aktuellt-nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv/Solceller-uppe-pa-Dagabs-tak/>

⁸² <http://www.sj.se/sj/jsp/polopoly.jsp?d=260&l=sv>

Ändrad fältkod

Ändrad fältkod

Ändrad fältkod

aktörer inom näringslivet som utnyttjar skattebefrielsen för egenproducerad vindkraftsel genom att hyra vindkraftverk och på så sätt inneha nyttjanderätten till anläggningen, vilket gör att de omfattas av skattebefrielsen eftersom de då räknas som en producent som använder elen själva. Många olika typer av aktörer hyr i dagsläget vindkraftverk och omfattas av skattebefrielsen. Ett exempel på detta är enskilda ICA-handlare.

Förutom skattebefrielsen kan motivet även vara att stärka sitt varumärke och att bidra till omställningen till ett förnybart elsystem i Sverige. Skogsbolag som är stora markägare – t.ex. SCA, Bergvik skog, Södra – väljer dessutom att investera i vindkraft för att de får in extrainkomster från sin skogsmark i form av markarrenden för vindkraftetableringar.

Förutom de allt lägre kostnaderna för teknologin, finns det flera andra ekonomiska incitament att investera i solcellsanläggningar. Ett av dem är solcellsstödet, som har funnits sedan 2009 och riktar sig till alla typer av aktörer: företag, offentliga organisationer och privatpersoner. Av de drygt 2900 ansökningar som hade blivit beviljade solcellsstöd t.o.m. oktober 2014, kom omkring 31 procent från företag. Beviljat solcellsstöd till företag sedan år 2009 uppgår till mer än 275 miljoner, vilket är drygt 60 procent av det totalt beviljade stödet. Endast omkring 35 procent av ägarna till solcellsanläggningar som ansöker om tilldelning av elcertifikat och färre än 30 procent ansöker om ursprungsgarantier.⁸³ Varken elcertifikat eller ursprungsgarantier utgör avgörande drivkrafter för att investera i solenergi, men solcellsstödet kan däremot vara avgörande för om en investering blir av.

Det finns inga styrmedel eller direkta ekonomiska incitament som motiverar elanvändare att välja miljömärkt el. Tvärtom kostar miljömärkt el oftast mer än konventionell el. Drivkrafterna kan dock vara delvis ekonomiska eftersom ett aktivt val av miljömärkt el kan vara ett steg för att stärka ett företags varumärke. SJ har t.ex. under flera år utsetts till Sveriges grönaste varumärke och framhåller sitt hållbarhetsarbete, bland annat valet av förnybar el, i sin marknadsföring.⁸⁴ Det bör påpekas att indirekta ekonomiska drivkrafter inte utesluter att det också kan finnas ett engagemang och en vilja att göra bra insatser för klimatet och miljön.

4.4.2 Systematisk energieffektivisering och minskad energianvändning

Energiledningssystem – ett verktyg för systematiskt energiarbete

Ett sätt för företag att arbeta aktivt med energieffektivisering är att införa ett energiledningssystem och certifiera sig enligt energiledningsstandarden ISO 50001. Energiledning innebär att samordna, styra, genomföra åtgärder och ständigt förbättra energiarbetet. Genom energiledningssystemet görs en energikartläggning av de flöden som verksamheten medför, mål för energieffektivisering och en

⁸³ Energimyndigheten, 2014

⁸⁴ <http://www.sj.se/sj/jsp/polopoly.jsp?d=260&a=172937&l=sv#>

handlingsplan fastställs. En effektiv kartläggning som identifierar lönsamma åtgärder leder till att energianvändningen kan minimeras och energikostnaderna sjunker.

Det finns ett 90-tal svenska företag som är certifierade enligt ISO 50001 eller dess föregångare EN 16001.⁸⁵ De flesta av dessa är eller har varit medverkande i Program för energieffektivisering i industrin (PFE), där det finns ett krav på deltagarna att införa ett certifierat energiledningssystem. Slutresultaten efter de första fem åren av PFE visade på att de cirka 100 deltagande företagen hade genomfört energieffektiviserande åtgärder motsvarande totalt 1,45 TWh per år.⁸⁶ Ett certifierat energiledningssystem passar inte alla företag. Det finns då möjlighet att använda sig av förenklade alternativa system som inte leder till certifiering. Ett exempel på ett sådant är Energiledning Light, som nätverket ENIG⁸⁷ har tagit fram.

Renovering, demonstration och erfarenhetsutbyte i nätverk

Inom fastighets- och byggbranschen pågår arbete med energieffektivisering bland annat inom ramen för olika typer av nätverk där deltagarna får möjlighet att utbyta erfarenheter, ta del av eller medverka i forskningsinsatser, testa nya energieffektiva produkter, system och metoder samt genomgå olika utbildningar. Två av dessa nätverk är BeBo (beställargruppen för bostäder) och Belok (beställargruppen för lokaler), vilka består av fastighetsägare och fastighetsförvaltare.

Beloks metod för energieffektivisering är tillgänglig för alla lokalägare- och lokalförvaltare och kallas Totalprojekt. Sammanlagt ungefär 130 Totalprojekt har startats. Mätningar visar på en halvering av energianvändningen för de första tre fastigheterna som har genomgått Totalprojekt.⁸⁸ Belok har 19 medlemsföretag som alla är bland de största lokalfastighetsägarna i Sverige.

Inom nätverket Bebo finns metoden Rekorderlig Renovering som har målsättning att åstadkomma en halverad energianvändning. Åtgärder för energieffektivisering sätts ihop i åtgärds paket där de mest kostnadseffektiva åtgärderna får finansiera genomförandet av mindre lönsamma åtgärder. Totalt sett ska åtgärds paketet uppfylla rimliga lönsamhetskrav. De fem demonstrationsprojekt som hade genomförts till och med halvårsskiftet 2014 hade uppnått en energibesparing på mellan 23 och 45 procent.⁸⁹

Byggbranschen – exempel på pågående insatser för energieffektivisering

⁸⁵ <http://www.sis.se/Nyheter-och-press/Nyheter/Antal-certifieringar-fortsatter-oka/>

⁸⁶ <http://www.energimyndigheten.se/Foretag/Energieffektivisering-i-foretag/PFE/Resultat-och-utvardering/>

⁸⁷ ENIG är ett nätverk för energieffektivisering inom svensk tillverkningsindustri. Organisationerna bakom ENIG är Swerea SWECAST och Swerea IVF, med Energimyndigheten som samarbetspartner.

⁸⁸ www.belok.se, Belok totalprojekt på fyra sidor

⁸⁹ <http://www.bebostad.se/rr2-genomforande-och-mal/>

I byggbranschen pågår en stor satsning på kompetensutveckling inom energieffektivt byggande. Ett antal stora aktörer i branschen tar tillsammans med Energikontoren Sverige fram en utbildning i energieffektivt byggande så att en samordnad kompetenshöjning av hantverkare och installatörer kan ske fram till och med år 2017.⁹⁰ Bakgrunden är EU:s energi- och klimatmål för år 2020 respektive 2050, som kommer att kräva stora insatser från byggsektorn. Utbildningssatsningen kallas för Build UP Skills SWEBUILD och finansieras till 75 procent av Intelligent Energy Europe (IEE) – ett EU-program som stöder energieffektivitet och förnybar energi. Energimyndigheten står för 25 procent av finansieringen.

Sveriges Byggindustrier koordinerar och administrerar ett program som heter LÅGAN, som syftar till att stötta demonstrationsprojekt och regionala/lokala samverkansinitiativ inom byggnader med mycket låg energianvändning. LÅGAN ska stimulera till energieffektiv ny- och ombyggnad, synliggöra en nationell marknad för byggnader med låg energianvändning, bidra till ett brett nationellt utbud av leverantörer av produkter och tjänster och trygga beställare av sådana. Programmet finansieras till 40 procent av Energimyndigheten.⁹¹

Drivkrafter och styrmedel

Det ekonomiska incitamentet från minskade energikostnader är betydelsefullt vid införande av ett energiledningssystem, men det ökar också företagets kunskaper, förbättrar deras riskhantering samt leder till förbättrad arbetsmiljö och minskad miljöpåverkan. För företag som medverkat i PFE är införandet av ett certifierat energiledningssystem obligatoriskt. Ett incitament för deltagandet i PFE var att det innebar ett undantag från elskatten på 0,5 öre/kWh.

Drivkrafterna för deltagare i nätverken är att de konkreta åtgärderna kan leda till stora energibesparingar och minskade energikostnader. I synnerhet för lokaler visar studier på att fastigheterna kan öka i värde vid genomförande av energieffektiviseringsåtgärder.⁹² Det bidrar till lägre driftkostnader både för fastighetsägare och för hyresgäster. Detta kan fastighetsbolagen använda i sin marknadsföring av fastighetsbeståndet. Till exempel erbjuder fastighetsbolaget Vasakronan sina hyresgäster att välja ”det gröna kontoret”, som bland annat bygger på ett grönt hyresavtal med fokus på minskad energianvändning.⁹³ Det gröna hyresavtalet har tagits fram med ekonomiskt stöd från BELOK, med Fastighetsägarna Sverige AB som stödmottagare.

Eftersom Energimyndigheten finansierar upp emot 40 procent av kostnaden för demonstrationsprojekt, bidrar nätverken till att sänka den ekonomiska risken vid

⁹⁰ Sveriges Byggindustrier, https://www.sverigesbyggindustrier.se/energi--miljo/stor-utbildningskampani-for-energieffekt_4859

⁹¹ http://www.laganbygg.se/om-lagan_2

⁹² UK Department of Energy and Climate Change, 2013

⁹³ <http://vasakronan.se/inspiration/det-grona-kontoret>

genomförande av nya tekniska lösningar. Slutligen finns det ett stort engagemang för energieffektivisering hos många energisamordnare i nätverkens medlemsföretag. Ju närmare kontakt med företagsledningen de har desto bättre resultat tenderar satsningarna på energieffektivisering att få.

Svensk tillverkningsindustri har också i många fall varit pådrivande vid framtagande av europeisk lagstiftning inom ekodesign- och energimärkning och verkat för skarpare krav. Särskilt gäller det företag som tillverkar mer avancerade produkter t.ex. industriella produkter och hushållsapparater. Generellt är svenska företag positivt inställda till ramdirektiven för ekodesign och energimärkning och förespråkar ofta skärpta krav med motiveringen att det ger konkurrensfördelar för de som ligger i framkant av produktutvecklingen.

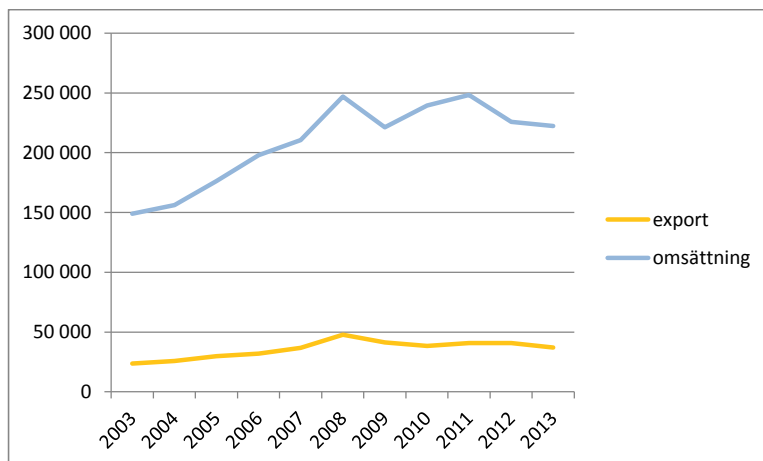
4.5 Innovationer och miljöteknik har en nyckelroll

Innovationer har tillsammans med nya affärsmodeller och cirkulär ekonomi en nyckelroll om Sverige ska kunna nå de nationella miljökvalitetsmålen utan att den sociala och ekonomiska hållbarheten äventyras. Mot denna bakgrund är det oroande den svenska miljötekniksektorn har haft en svag utveckling efter finanskrisen (se figur 1). Sektorn växte snabbt i början av 2000-talet, då omsättningen i sektorn och dess export ökade klart mer än i näringslivet i stort.⁹⁴ Efter finanskrisen har utvecklingen i sektorn inte varit lika positiv. Vare sig exportvärdet eller omsättningen har därefter kommit upp i 2008 års nivå.

Figur 3. Omsättning och export i den svenska miljösektorn 2003-2013 i miljoner kronor

⁹⁴ Det finns ingen riktigt bra statistik över miljötekniksektorns utveckling i Sverige. Men SCB:s statistik över miljösektorn är den som ligger närmast:

http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Miljo/Miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/Miljorakenskaper/38164/38171/Miljosektorn/206293/

Källa: SCB.

Det största området för miljöteknikinvesteringar är inom energieffektivisering, som stod för omkring 32 procent av det investerade kapitalet i nordiska miljöteknikbolag under år 2013. Näst största området var energiproduktion, med drygt 23 procent av kapitalet. På global nivå är det solenergi som för närvarande drar till sig mest investeringar bland de förnybara energikällorna.⁹⁵ Den internationella konkurrensen inom utveckling och kommersialisering av solenergi är hård men på vissa forskningsområden ligger Sverige relativt bra till, till exempel CIGS tunnfilmssolceller och färgsensibiliserade solceller (Grätzel-solceller). Ett annat exempel är nano-forskningen i Lund som bland annat har lett fram till företaget Solvoltaics, som utvecklat en lösning för att öka verkningsgraden i solceller.⁹⁶

Marknadsnära forskning och utveckling kan också ske i redan etablerade företag inom olika branscher. Det är relativt vanligt att nya miljöteknik-idéer uppstår på stora företags avdelningar för forskning och utveckling. I en del fall förblir dessa lösningar ”osynliga”, då de används internt på företaget utan att spridas vidare, men det förekommer också att idéerna utvecklas och avknoppas till nya företag

4.5.1 Miljötekniksektorn är beroende av en stark inhemsk efterfrågan

Utvecklingen i miljötekniksektorn har en stark koppling till miljöarbetet i stort i näringslivet. Då det handlar om nya innovativa produkter är det viktigt att kunna visa upp referenskunder och referensanläggningar i Sverige för att kunna exportera.

⁹⁵ REN21, 2014

⁹⁶ Cleantech Scandinavia, 2013 & 2014

Här kan både det övriga näringslivet och offentlig sektor spela en viktig roll. Företag med ett aktivt miljöarbete är viktiga kunder för miljöteknikföretagen. Därför är det olyckligt att andelen småföretag som arbetar med miljömål för den egna verksamheten har stagnerat eller till och med minskat sedan år 2008.⁹⁷ Breddarbetet med hållbarhets- och miljöfrågor i små och medelstora företag skulle kunna stimuleras genom olika typer av offentligt kompetensstöd och stimulanser. Bristande offentligt stöd och affärsnytta ses av de små och medelstora företagen som de största hindren för ett aktivt miljöarbete.⁹⁸

Den offentliga sektorn kan genom att ställa miljökrav vid offentliga upphandlingar och innovationsupphandlingar samt genom införande av nya väl avvägda styrmedel stimulera såväl företagens breddarbete med miljöfrågor som utvecklingen i de svenska miljöteknikföretagen. För att detta ska lyckas krävs troligen både utbuds- och efterfrågestimulanser för att få fart på utvecklingen i sektorn. I Sverige har fokus under senare legat på utbudsstimulanser.⁹⁹ Det krävs en sammanhållen politik som gör det mer lönsamt för svenska företag att ta fram och sälja miljöanpassade varor och miljöteknik.

4.5.2 Drivkrafter och styrmedel

Drivkrafterna för att satsa på miljöteknik beror enligt Energimyndighetens bedömning delvis på typ av aktör. De som startar nya miljöteknik-företag gör det ofta utifrån ett stort engagemang för sin affärsidé, medan potentiella ekonomiska vinster kommer i andra hand. Andra företag som är användare av miljöteknikföretagens produkter eller lösningar har ofta ekonomiska motiv, till exempel att effektivisera sina processer och därmed förbättra sin konkurrenskraft. Tekniska innovationer som är lätta att implementera i verksamheten är oftast de som lyckas bäst. Om processer måste förändras är det svårare att införa nya tekniska lösningar. Investerare i miljöteknik har olika drivkrafter, främst att få avkastning på sitt satsade kapital. I miljöteknikbranschen finns det även i viss utsträckning en drivkraft att förändra och förbättra för klimatet och miljön.

Genom sina kontakter med investerare och utvecklare har Energimyndigheten fått indikationer på att långsiktiga styrmedel som påverkar marknaden ses som önskvärda, snarare än finansiering. Några exempel på sådana styrmedel är beslutet att förbjuda glödlampor, samt direktiven om energimärkning och ekodesign.

⁹⁷ Tillväxtverket (2014).

⁹⁸ Det visar resultaten från undersökningen *Företagens villkor och verklighet 2014* som redovisas i Tillväxtverket (2014).

⁹⁹ Fokus i miljöteknikstrategin 2011-2014 låg på utbudsstimulanser. Se Tillväxtanalys (2012) Utvärdering av regeringens miljöteknikstrategi, Delrapport 1: Utvärderingsansats och tidiga reflektioner, Working paper/PM 2012:20.

4.5.3 Danmark exempel på en framgångsrik strategi

Danmark är ett exempel på ett land som har en mer sammanhållen strategi för näringslivets miljöarbete och miljöteknik än Sverige. Även om det är svårt att jämföra olika länder inom detta område kan man konstatera att det är vanligt i Danmark med miljökrav när den offentliga sektorn handlar upp livsmedel och de miljöanpassade produkterna marknadsandel är hög.¹⁰⁰ Det finns också ambitiösa långsiktiga satsningar på grön omställning i näringslivet och på miljöteknik.

I Danmark anses miljöteknik vara en av de viktigaste ekonomiska sektorerna med stor tillväxtpotential. Med hjälp av nyskapande miljöpolitik och ett regelverk som sätter standarder, som är mer ambitiösa än många länder, har Danmark positionerat sig som en ledande aktör på den globala marknaden för gröna produkter och tjänster. Dessutom är det allmänt accepterat i både Danmark, att en grön omställning bidrar till fler gröna innovationer, fler jobb och stärker positionen som exportör av gröna teknologier.¹⁰¹ Enligt Global Cleantech Innovation Index 2014 så är Danmark bäst i världen på stödja innovationer inom miljöteknik och på att kommersialisera miljöteknik.¹⁰²

Det danska exemplet visar att en sammanhållen långsiktig satsning på näringslivets miljöarbete som både inrymmer utbuds- och efterfrågestimulanser kan stärka miljötekniksektorn så att denna bidrar till bättre miljö både i hemlandet och i omvärlden.

4.6 Finanssektorn börjar väga in klimatrisker- och ambitioner

De senaste åren har intresset för finanssektorns roll för hållbar utveckling ökat. Transparens kring bankernas egna direkta klimatpåverkan har ökat betydligt men under de sista åren har fokus skiftat mot en ännu viktigare faktor för finansiella institutioner: till vem och hur pengar investeras eller lånas ut, och vad har det för klimatpåverkan?

De indirekta utsläppen av växthusgaser som den finansiella sektorn påverkar genom investeringar är mångdubbelt större än utsläppen från den egna verksamheten och transparensen är mycket lägre. Betydelsen av investerat kapital på utsläppen av växthusgaser har lyfts de senaste åren, bland annat av initiativ såsom Carbon Tracker Initiative¹⁰³ samt svenska intresseorganisationer. I en rapport framtagen av PwC på uppdrag av Världsnaturfonden WWF beräknas svenskt kapital som är investerat i energirelaterade bolag uppgå till 390 miljarder

¹⁰⁰ Tillväxtverket (2009) Försäljning av miljöanpassade varor och tjänster, Rapport 0006.

¹⁰¹ Tillväxtanalys (2014) Analys av stödinsatser för miljöteknikföretag i några europeiska länder,

¹⁰² WWF & Cleantech Group (2014), The Global Cleantech Innovation Index 2014.

¹⁰³ www.carbontracker.org

Ändrad fältkod

kronor och orsaka 53 miljoner ton i globala koldioxidutsläpp per år, vilket är nästan lika mycket som Sveriges utsläpp på 55,7 miljoner ton 2013.¹⁰⁴

Finansiella investerare har under en rad år ställt krav på att de börsnoterade bolagen ska redovisa sina koldioxidutsläpp. Ett av de mest omfattande initiativen på detta område är den gemensamma förfrågan om miljöinformation som administreras av CDP (tidigare Carbon Disclosure Project). CDP realiseras idag på uppdrag av 822 internationella institutionella investerare, varav 13 svenska kapitalägare samt 11 svenska kapitalförvaltare. Dessa ställer sig bakom den årliga förfrågan till företag om hur klimatfrågan påverkar, och förväntas påverka verksamheten framöver. Totalt äger eller förvaltar dessa investerare cirka 865 miljarder US dollar (7000 miljarder kronor). I grunden handlar CDP om tillgodose investerares behov av information kring börsföretagens egen klimatpåverkan, genom att be dem redovisa sina utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser samt redovisa vilka klimatfrämjande åtgärder de vidtagit.¹⁰⁵

Genom företagets större öppenhet i form av hållbarhetsredovisningar och initiativ som CDP, är det idag möjligt att mäta de finansiella aktörernas indirekta koldioxidutsläpp. Data finns tillgängliga direkt via företagen och via ett växande antal analysfirmor som har specialiserat sig på koldioxidutsläpp i noterade företag. Det är dock inte helt lätt att analysera dessa data. Energikrävande branscher som råvaru- stål- och tungindustri genererar väsentligt större utsläpp än tjänsteföretag och finansbranschen. Ökar de koldioxidintensiva branschernas marknadsvärde ökar en indexnära portföljs totala utsläpp utan att investeringarna har förändrats. Mätmetoderna bygger inte heller på en analys av koldioxidintensiteten sett ur ett produktlivscykelperspektiv.

Det finns skäl att kräva öppenhet vad gäller koldioxidutsläpp och andra miljödata. När Deutsche Bank sammanställt 100 akademiska studier och 56 forskningsrapporter så visar 89 procent av dessa studier att företag med hög ranking avseende miljö och sociala faktorer också utklassar andra företag vad gäller finansiella resultat.¹⁰⁶

4.6.1 Klimatfotavtryck av investeringar

Banker, fond- och försäkringsbolag har länge hållit sig avvaktande i frågan om transparens och få har hittills gjort en egen analys av t ex sina innehavs koldioxidfotavtryck. Vissa framsteg har gjorts på senare tid av flera AP fonder,

¹⁰⁴ <http://www.vvf.se/press/pressrum/pressmeddelanden/1572860-ny-rapport-avsljar-vrt-sparande-orsakar-lika-stora-klimatutslapp-som-hela-sverige>

¹⁰⁵ <https://www.cdp.net>

¹⁰⁶ Deutsche Bank, 2012

t.ex Fjärde AP-fonden, AP4.¹⁰⁷ Andra aktieägare har också räknat fram klimatpåverkan av fonderna. Andra AP-fonden (AP2) genomförde en klimatfotavtrycksanalys av portföljen 2009 och redovisar detta i fondens årsredovisning för 2014.¹⁰⁸ Flera aktieförvaltare har också börjat utvärdera klimatavtrycket från sina investeringar men få delar informationen med allmänheten i skrivande stund. Det är dock på gång att banker och andra aktörer kommer att redovisa utsläppssiffror från sin investeringsportfölj, en del ger ut denna typ av information till vissa kunder.

4.6.2 Kapitalägare och FN tillsammans i utspel om finanssektorn roll

En rad stora investerare kommer att redovisa sina indirekta koldioxidutsläpp under 2015. Initiativet kommer från Principle for Responsible Investors, PRI, ett nätverk initierat av Förenta Nationerna och ett antal större internationella investerare som syftar till att utveckla hållbarhet för investerare och att införliva hållbarhetsfrågor i investeringsstrategierna. Vid PRIs möte i september 2014 lanserades The Montreal Carbon Pledge.¹⁰⁹ Initiativet stöds av PRI och FN:s Miljöprogram Finance Initiative (UNEP-FI). The Montreal Carbon Pledge uppmanar investerare att redovisa vilka koldioxidutsläpp som investeringarna genererar. De som undertecknar förbinder sig att redovisa koldioxidutsläpp som skapas indirekt via investeringar, förvaltat värde samt hur stor del av kapitalet som utsläppsredovisningen avser. Undertecknare skall också redovisa om man har vidtagit eller planerat några åtgärder för att minska dessa indirekta koldioxidutsläpp.¹¹⁰

Inför klimattoppmötet i New York september 2014 uppmanade investerare världens politiker att göra något för att få till stånd en mer relevant prissättning av koldioxid för att driva fram nya typer av investeringsflöden. Det investerarna – och samhället – behöver enligt det gemensamma uttalandet, är ett stabilt koldioxidpris som hjälper till att styra om investeringarna men också planer för att fasa ut fossilsubventioner och att nationella anpassningsplaner är utformade för att attrahera investerare.

4.6.3 Hållbarhetsfrågor behandlas genom screening

Många svenska institutionella investerare genomför regelbundna analyser – screening – av sina innehav, för att identifiera företag som överskrider

¹⁰⁷ <http://www.ap4.se/upload/Hållbarhets-%20och%20ägarrapporter/Hållbarhets-%20och%20ägarstyrningsrapport%202013-2014e.pdf>

¹⁰⁸ http://www.ap2.se/Global/Aqarrapporter/Aqarrapport%202014_SE.pdf

¹⁰⁹ <http://montrealpledge.org>

¹¹⁰ Undertecknare är bland annat CalPERS, Nordea, Calvert Investments, AP4, AP1 AP3, Folksam och Öhman Fonder.

internationella normer relaterat till hållbarhetsfrågor som t.ex. luftföroreningar och kemikalieutsläpp. För att undvika negativ påverkan tillämpar man olika metoder¹¹¹:

- Negativ screening: att på förhand undanta företag från investeringar utifrån angivna normer och kriterier
- Positiv screening: att på förhand välja att göra investeringar i företag utifrån angivna normer och kriterier
- Integrering av miljö och sociala aspekter: Att uttryckligen integrera miljö- och andra hållbarhetsaspekter i finansiella analyser och investeringsbeslut
- Engagemang: dialog för att påverka företag som funnits bryta mot angivna normer och kriterier.
- Exkludering: avyttring av innehav i företag som funnits bryta mot angivna normer och kriterier, ofta efter att engagemang inte lett till önskad påverkan.
- ”impact investment: investeringar i företag i syfte att skapa sociala och miljömässiga resultat utöver finansiell avkastning

4.6.4 ”Koldioxidbubblan” och avinvestering

Vissa investerare har valt att avinvestera från koldioxidtunga bolag hellre än att försöka påverka. Redan 2009 sålde Svenska kyrkan alla sina aktier i olje- och kolbolag och satsade istället på bolag som bidrar till lösningar av klimatkrisen. Svenska kyrkan hade 2014 avinvesterat från alla traditionella energibolag.¹¹² Fjärde AP-fonden avinvesterade i början av 2013 från 150 stora koldioxidutsläppande bolag, fördelade över alla branscher, ur en av sina amerikanska delportföljer. AP4 har även startat en ny aktiefond på tillväxtmarknaderna med bolag som har både lägre koldioxidutsläpp och lägre reserver av fossila bränslen, och planerar att gå igenom alla fondens marknader. Hela fondens aktieportfölj kommer att förändras med målet att välja bort företagen med högst koldioxidutsläpp.¹¹³ Andra AP-fonden beslutade i oktober 2014 efter ”en omfattande riskanalys av fossilenergibolag utifrån ett klimatperspektiv” att inte längre investera i tolv kolbolag samt i åtta olje- och gasbolag.¹¹⁴ Nordea Kapitalförvaltning har slutat investera i företag som utvinner brunkol i samtliga fonder.¹¹⁵

Endast en tredjedel av reserverna av fossila bränslen kan konsumeras före 2050 ifall världen ska klara målet om högst 2°C uppvärmning, om inte CCS teknik används utbrett.¹¹⁶ Det innebär att en del finns en risk att dessa tillgångar förlora sitt värde och denna risk inte ännu är prissatt av marknaden. Generellt är det

¹¹¹ <http://www.eurosif.org/publication/european-sri-study-2014/>

¹¹² <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1126693>

¹¹³ <http://www.ap4.se/web/templates/Page.aspx?id=1255>

¹¹⁴ <http://www.ap2.se/sv/press-finansiell-information/nyheter-och-pressmeddelanden/2014/andra-ap-fonden-avvecklar-agandet-i-ett-antal-fossilbolag/>

¹¹⁵ <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/e308ffde-9d7a-11e4-9b22-00144feabdc0.html?siteedition=intl#axzz3QlbrADbd>

¹¹⁶ IEA, 2012

energibolagen som identifierats ha en stor relativ exponering mot fossila tillgångar som inte kan förbrukas givet FN:s mål. Bolag med stora tillgångar i kolgruvor identifieras också som riskabla.

Den växande diskussion om finansiella flöden som drivkraft för – eller mot – hållbar utveckling är välkommen. Än så länge saknas dock en korrelation mellan de vetenskapliga underlagen om planetens gränser, resursförbrukning och klimatförändringar å ena sidan, och den globala finanssektorns kapitalallokering, riskantaganden och investeringsstrategier å andra sidan.

4.6.5 Företagsdialog driver förändring

Ett annat sätt att jobba med klimatfrågan är att driva en dialog med företag kring klimatmässiga förbättringar i företagens verksamhet. Denna dialogprocess offentliggörs sällan utanför institutionen. Enskilda investerare har på olika sätt börjat arbeta med bolagspåverkan genom företagsdialog och bolagsstämmor. Investerare kan även påverka företagen genom att föreslå resolutioner på årsstämmor. En resolution om klimatfrågan har väckts på Shells och BPs årsmöten, underskriven av mer än 50 institutionella investerare globalt, varav fyra svenska representanter. Resolution har fått acceptans hos Shells och BPs styrelseledamöter, som kommunicerat att de tänker stödja resolutionen på årsstämman.¹¹⁷

Ett stort antal investerare har på olika sätt utvecklat metoder för påverkan genom bolagsstyrning. Ett initiativ är Hållbart Värdeskapande där 14 stora investerare samarbetar i syfte att påverka investeringsbolag till att arbeta strukturerat med hållbarhetsfrågor. Ett utvecklat hållbarhetsarbete har setts som en förutsättning för långsiktigt värdeskapande i bolagen och för långsiktig finansiell avkastning.¹¹⁸

4.6.6 Aktieindex med lägre koldioxidutsläpp

Internationellt har flertalet stora indexleverantörer lanserat olika lågkoldioxid-index. Dessa index har utvecklats som ett svar på investerarnas efterfrågan på jämförelseindex som syftar till att identifiera potentiella risker i samband med övergången till en ekonomi med låga koldioxidutsläpp, medan de samtidigt avspeglar utvecklingen på den breda aktiemarknaden.¹¹⁹ Det är ett exempel som visar på en tydlig trend där finansiella investerare är beredda att justera sitt traditionella arbetssätt i syfte att skydda sina förmånstagares långsiktiga intressen.

Allt fler uttrycker en oro över att det finns långsiktiga investeringsrisker förknippade med utsläpp av växthusgaser, klimatförändringar och koldioxid-

¹¹⁷ www.ipe.com/news, se källförteckning för komplett länk.

¹¹⁸ www.hallbartvardeskapande.se

¹¹⁹ I deras metodik viktas portföljerna för att undvika de största utsläpparna, baserat på deras koldioxidexponering i form av koldioxidutsläpp, samtidigt som risken mätt i tracking error ska hållas begränsad.

regleringar. Regelbundna mätningar av det indirekta koldioxidavtrycket kommer troligen att bli standard för såväl förvaltare med ett uttalat hållbarhetsperspektiv som mer traditionella förvaltare. Flera strategier för att möta dessa risker kommer att utvecklas alltifrån avinvestering ifrån koldioxidintensiva energibolag till en ökad och mer samordnad aktieägaraktivism i syfte att förmå koldioxidintensiva företag att vidta kraftfullare åtgärder.

4.6.7 Fortfarande har få klimatfrågan i fokus

De finansiella aktörer som valt att aktivt rikta sitt arbete mot klimatfrågan är fortfarande i minoritet i förhållande till det samlade kapitalet. De flesta aktörer väljer fortfarande att inte väga in klimatförändringarna i sin förvaltning utan fokuserar i stället på traditionell finansiell avkastning. Den stora utmaningen för de finansiella investerarna ligger inte i att hitta det enda och rätta arbetssättet, utan snarare i att utveckla olika arbetssätt som passar den individuella investerarens förmånstagares behov av riskkontroll och avkastning.

4.7 Åtgärder och styrmedel på klimatområdet

Företag investerar alltmer i energieffektiviseringsåtgärder och i förnybar energi. Ser man brett är det dessa två åtgärder som bidrar till störst minskningar av koldioxidutsläpp. I industri som använder fossila bränslen är energieffektivisering en viktig klimatåtgärd. Samma sak gäller fordon, bränslesnålare bilar innebär lägre utsläpp. Stor klimatanvända har åtgärder som innebär ett byte till förnybar energi. För företag utan egen produktion är åtgärder inriktat mot minskade utsläpp från resor och andra transporter centrala, då dessa ofta står för en stor andel av utsläppen. De senaste årens investeringar i vindkraft och biokraft har bidragit till att Sverige har ett el-överskott vilket är positivt för utsläppen av koldioxid i våra grannländer.

Många företag fokuserar sitt miljöarbete på produktnivå. Miljömål kopplade till produkternas miljöaspekter är viktiga. Många företag använder livscykelanalyser för att bedöma klimatpåverkan. Insatsvaror och produktionsmetoder kan ändras för att minska utsläppen. Bland annat fordonsindustrin och byggbranschen lyfter även fram att produktkrav kan bidra till utveckling av mer hållbara produkter. FN:s klimatpanel redovisar även att produktkrav är den typ av reglering som visat sig verksamt för att minska utsläppen. Slutsatsen är att fortsatt styrmedelsutveckling inriktat på produktkrav är en framgångsrik väg. Exempel på detta är vidareutveckling av EU:s codesigndirektiv att omfatta mer områden och skärpta krav, utsläppskrav på fordon, stärkta byggnormer etc.

I avsnittet om energieffektivisering och förnybar energi beskrivs både åtgärder och hur ekonomiska incitament (för bl.a. vindel och sol) finns med i bilden när åtgärder genomförs. Beträffande styrmedels roll är bilden att det kan vara viktigare

med långsiktiga beslut om styrmedel, t.ex. olika produktregler inom EU:s energimärkningsdirektiv och ecodesigndirektivet för att locka till investeringar i miljöteknikföretag jämfört med statliga finansieringsbidrag. Betydelsen av skarpa produktkrav på dessa områden lyfts också fram som något som svenska teknikföretag önskar sig när man ligger i framkant med sin produktutveckling.

Det kan konstateras att godstransportköpare och transportörer föredrar styrmedel som innebär stöd och subventioner medan de är mindre entusiastiska för styrmedel som innebär ökad beskattning. Men av detta kan vi inte dra slutsatsen att de verkligen är mindre effektiva. Däremot är det intressant att studien lyfter fram mjuka styrmedel som miljöutbildning, informationsverktyg och kommunikationsstöd för att minska utsläppen från godstransporterna. Naturvårdsverket vill i detta sammanhang framhäva att höjd koldioxidskatt lär vara effektivare som styrmedel att driva fram utsläppsminskningar i transportsektorn.

För att styrmedel som sätter pris på koldioxid ska vara tillräckliga för att företagen ska satsa tillräckligt på forskning och utveckling i syfte att få fram ny lågkolsteknologi inom processindustri, biodrivmedel med mera, skulle det krävas ett mycket högt koldioxidpris. Sådan nivå på koldioxidpris är inte realistiskt på global nivå och omöjligt på nationell nivå på grund av internationell konkurrenskraft. Slutsatsen är därför att det finns ett fortsatt behov av statliga insatser för forskning, utveckling, demonstration och marknadsintroduktion. Detta ligger också väl i linje med rekommendationerna från FN:s klimatpanels senaste rapport. Med tanke på Sveriges målsättning om att 2050 ha netto-noll utsläpp måste detta utvecklingsarbete få fart redan nu eftersom investeringscyklerna i industrin ofta kan vara 30–40 år.

EU:s system för handel med utsläppsrätter driver inte klimatinvesteringar

Studien av företagen inom EUETS visade att handelssystemet inte är en tung beslutsfaktor när företagen beslutar om investeringar. Hos de allra flesta bolag som omfattas av handelssystemet är klimatfrågan högt prioriterad även om man arbetar med den på olika sätt inom olika branscher. Det kan vara genom fastställda klimatmålsättningar eller genom ett bredare hållbarhetsarbete inklusive energieffektivisering, produktutveckling, certifiering av produkter samt forskning och utveckling. Orsakerna till varför handelssystemet inte driver investeringar skiljer sig mellan branscherna. Det låga priset på utsläppsrätter motiverar inte till ytterligare åtgärder. Med tanke på att värmesektorn och pappers- och massa-industrin får mer tilldelning än de har behov och att övriga industrisektorer sammantaget för perioden 2008–2020, i stort får sina behov tillgodosedda genom gratis tilldelning, så är koldioxidpriset väldigt lågt eller till och med noll. Då är det förstående att styrmedlet (för närvarande) inte driver investeringar.

För att handelssystemet ska kunna bidra både till att begränsa utsläppen på kortare sikt och till spridning av utsläppssnål teknik som ännu inte är konkurrenskraftig, behöver systemet förändras strukturellt. Det är viktigt med ett koldioxidpris som på

kort och medellång sikt ger incitament till utsläppsminskningar och stimulerar till investeringar i befintlig koldioxidsnål teknologi. Förutsättningarna för omfattande utsläppsminskningar skiljer sig åt inom de olika branscherna både vad det gäller åtgärdspotentialer och möjlighet att övervältra kostnader till kund. Det motiverar att systemet utformas med skyddsåtgärder för de företag som agerar på en världsmarknad och som i hög grad är utsatt för internationell konkurrens. Samtidigt är det viktigt att EU är berett att påbörja utfasning av gratis tilldelning om andra regioner i världen inför koldioxidprissättning för sin industri som ett led i att uppfylla åtaganden inom ramen för en klimatöverenskommelse vid COP21.

Offentliga krav på utsläppsrapportering och miljöredovisning

Diskussionen om drivkrafter visar tydligt att miljöarbetet är kopplat till varumärke och rykte. Därför finns det anledning att se vilka styrmedel som positivt kan förstärka detta. Många företag redovisar redan sedan många år offentligt sitt miljöarbete och specifikt sina utsläpp av växthusgaser. Tack vare att många företag följer GRI finns även standard som möjliggör jämförelser mellan företag, men en del företag lämnar luckor i sin redovisning och vissa redovisar för lite eller inte alls. För många företag är en beräkning av företagets utsläpp grunden för att inse var de stora utsläppen kommer från och vilka åtgärder som kan vidtas. Detta gäller särskilt företag inom handel och tjänstesektorer eller medelstora företag vars verksamhet inte idag behöver redovisa utsläpp. Genom att skapa medvetenhet om utsläppskällor ökar möjligheterna för dessa företag att ställa krav på sina leverantörer, de mer utsläppsintensiva företagen. Härigenom kan kundtrycket på mer klimatsmarta produkter stärkas i samhället.

Det är därför läge att införa obligatoriska krav på hållbarhetsrapportering med bland annat *utsläppsrapportering av växthusgaser* från direkta utsläpp och utsläpp från köpt energi (scope 1 och 2) samt för affärsresor och godstransporter (del av scope 3). Ett EU direktiv om hållbarhetsrapportering för företag med fler än 500 anställda har antagits. Naturvårdsverket förordar att alla företag med minst 100 heltidsanställda eller med en omsättning över 100 miljoner kronor omfattas av kraven.

Naturvårdsverket bedömer att den administrativa kostnaden är förhållandevis låg för de flesta företag. Företag med mer komplex verksamhet reglerad av miljöbalken redovisar redan sina koldioxidutsläpp. Genom att det redan finns internationell standard (GRI, Global Reporting Initiative) att utgå ifrån och som många redan följer blir kostnaden mindre. GRI godkänner användningen av standardvärden för emissionsfaktorer vilket är väsentligt för att hålla kostnaden för klimatberäkningar nere. Naturvårdsverket har inte gjort någon konsekvensanalys av förslaget, men detta bör göras innan införande.

4.7.1 Styrmedelsförslag utifrån syntesrapporten

1. Krav på miljöredovisning med utsläppsrapportering av växthusgaser bör införas avseende direkta utsläpp och utsläpp från köpt energi (scope 1 och 2) samt för affärsresor och godstransporter (del av scope 3). Naturvårdsverket förordar att företag med minst 100 anställda eller en omsättning över 100 miljoner kronor omfattas av kraven.
2. Statens insatser för forskning, utveckling, demonstration och marknadsintroduktion (FUDM) för att utveckla teknologier för 2050-talets industri med netto-noll utsläpp bör kraftigt förstärkas. Statliga insatser bör utformas så att de gäller i flera år och bör få tillräckliga resurser för att kunna bidra till flera områden samtidigt. Särskilt bör områden där koldioxidpris ensamt inte klarar att driva FOU prioriteras.
3. Stärkta och nya produktkrav skulle kunna bidra till en utveckling där mer hållbara produkter även långsiktigt skulle kunna ge avkastning för de företag som nu väljer att ligga i framkant. En väg för detta är att utveckla EU:s Ecodesigndirektiv till att omfatta fler områden och inrätta produktkrav på fler produkter. Regeringen bör därför prioritera arbeta med att utveckla fler och stärka befintliga miljökrav på produkter.

5 Drivkrafter

Här beskrivs drivkrafter *för* miljö- och klimatarbete i näringslivet, men inte drivkrafter eller hinder som *motverkar* miljöarbete. Vi har valt att fokusera på de positiva drivkrafterna, även om det i rapporten på vissa ställen diskuteras hinder för miljöarbetet. I kapitlet presenteras olika perspektiv på drivkrafter utifrån att olika underlag och studier pekar på olika drivkrafter, även om många drivkrafter kommer igen. Dessutom har avsnitten om EU:s utsläppshandel, godstransporter, förnybar energi och energieffektivisering presenterat drivkrafter.

I denna diskussion slås drivkrafter för klimatarbete och annat miljöarbete ihop, även om det finns skillnader. Klimatarbetet drivs ofta både av drivkrafter i företagen och ekonomiska styrmedel. Större företag arbetar utöver med klimatfrågan ofta proaktivt med egna miljömål och åtgärder på ytterligare någon eller några miljöområden där deras verksamhet har väsentlig miljöpåverkan.

5.1 Drivkrafter för miljö- och klimatarbete

Underlagsrapporten *Näringslivets insatser på miljöområdet* anger att den viktigaste drivkraften till miljöförbättringar idag är att hållbarhetsarbetet bidrar till stärkt *konkurrenskraft* på marknaden. Marknadsrelaterade drivkrafter som *kundkrav*, *möjligheter till miljömärkning*, *ökade affärsmöjligheter*, undvika kostnader, redovisning i *hållbarhetsrapporter* och frivilliga *miljöledningssystem* driver miljöarbetet. Det finns dock skäl att vara försiktig med tolkningen av vad som är ”hönan och ägget” bakom denna utveckling. Bakom olika marknadsrelaterade krav kan det ofta även finnas någon form av styrmedel i form av t.ex. regleringar eller skatter. Det motsatta gäller naturligtvis också, dvs. bakom lagstiftningskrav finns ofta ytterst ett krav på marknaden. Helt klart är att olika marknadsbaserade krav, kundefterfrågan med miljökrav, har de senaste åren fått en betydligt större roll än tidigare. Kraften i dessa miljökrav från marknaden skiftar från bransch till bransch och från miljöfråga till miljöfråga. Det faktum att även de företag som i lägre grad styrs av lagstiftning har ambitiösa miljöprogram och planer visar att det finns marknadsbaserade drivkrafter.¹²⁰

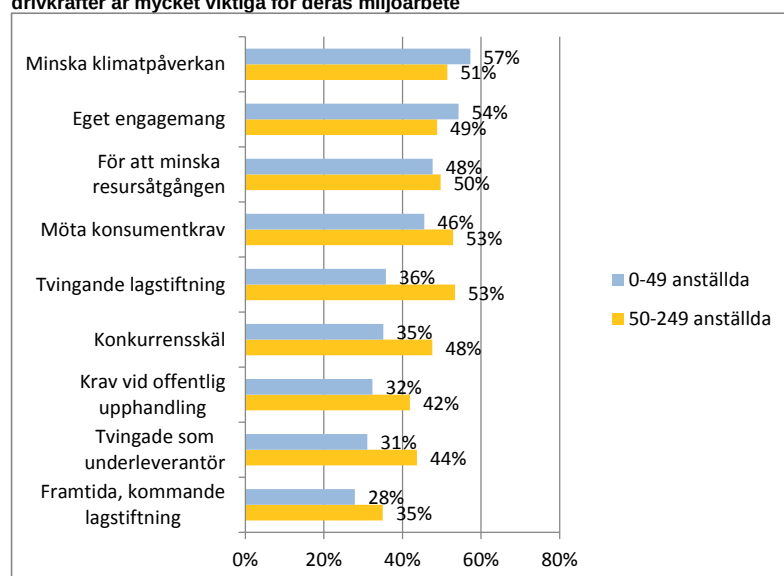
Miljömärkning motiverar generellt att ett högre pris kan tas ut på en vara och produkten kan få en högre status. Det innebär också en större möjlighet att företaget kan få tillbaka eventuella kostnader för miljöinvesteringen som gjorts i produkten. Genom att företag ser det som ett måste att ta fram en hållbarhetsredovisning blir detta också en drivkraft i sig för miljöarbetet, åtgärder måste genomföras i tid så att de ska kunna redovisas till intressenterna. En annan faktor

¹²⁰ Almgren, 2015

som påverkar drivkrafterna är relationen till kunder och andra intressenter. Få företag kan idag verka på marknaden samtidigt som förtroendet för företaget sviktar hos *kunder och andra intressenter*. Idag är miljöfrågorna en sådan fråga som måste hanteras professionellt av praktiskt taget varje företag. En annan viktig drivkraft är den värdegrund, *omtanke om miljön*, som omfattar de flesta svenskar idag. Denna värdegrund omfattar också många företag och är en central drivkraft för miljöarbetet.¹²¹

Den samhällspolitiska diskussionen är i sig en drivkraft. När politiken diskuterar styrmedel och krav för klimatomställning, så vill företagen positionera sig som delaktiga i arbetet. IVL-studien lyfter fram politiska långsiktiga signaler och trender mot ett fossilfritt samhälle. Samtidigt är politisk risk och teknikrisker något som minskar benägenheten i näringslivet att verkligen genomföra större åtgärder.¹²²

Figur 4. Andel av de företag som har ett aktivt miljöarbete som anser att olika drivkrafter är mycket viktiga för deras miljöarbete

Källa: Tillväxtverket, 2014

Enligt Tillväxtverkets enkätundersökning *Företagens villkor och verklighet 2014* anser de små och medelstora företag som har ett aktivt miljöarbete att *minska klimatpåverkan* och *eget engagemang* är de viktigaste drivkrafterna för företagets miljöarbete (tabell x). Drygt hälften av företagen uppger att dessa drivkrafter är mycket viktiga. Därefter kommer *För att minska resursåtgången* och *Möta konsumentkrav*. Det finns vissa skillnader mellan hur företag av olika storlek ser på

¹²¹ Almgren, 2015

¹²² Tillväxtanalys, 2014, syntesrapport

drivkrafterna för sitt miljöarbete. I de småföretagen är *Minska klimatpåverkan* och *Eget engagemang* de vanligare drivkrafterna. I de medelstora företagen är det i stället *Möta konsumentkrav* och *Tvingande lagstiftning* som är de viktigaste drivkrafterna.¹²³

Ett skifte bland drivkrafterna är att effekterna av klimatförändringar har blivit tydliga och därmed innebär stora kostnader. De flesta seriösa bedömare menar att det inte längre finns en målkonflikt mellan hållbarhet och ekonomisk utveckling. OECD, World Economic Forum och New Climate Economy rapporten är eniga med IPCC och UNEP om att hållbar utveckling är en förutsättning för positiv ekonomisk utveckling, att ”business as usual” innebär större risk och högre kostnader än att nu vidta åtgärder.¹²⁴ Många företag tar till sig denna analys, och det blir en drivkraft för miljö- och hållbarhetsarbete.

Några olika drivkrafter till klimatarbetet framträder som vanliga bland företagen som rapporterar till CDP:

- **Kostnader:** Initiativ kopplade till klimatfrågan kan minska kostnader samtidigt som det minskar risken för ökande framtida kostnader. Företagen ser en risk för ökande energikostnader, konsekvenser av hårdare regler, pris inom EUs utsläppshandel och ökande koldioxidskatt.
- **Varumärke och rykte:** Det finns en tydlig varumärkesrisk kopplat till att misslyckas med sitt hållbarhetsarbete eller att inte aktivt engagerar sig i klimatfrågan. Det kan leda till lägre aktiekurs och minskad försäljning.
- **Kundkrav:** Ökad kunskap och krav hos kunder och marknader är en drivkraft för strategiskt klimatarbete. Även personalens förväntningar och möjligheterna att rekrytera de bästa talangerna påverkas av om företaget uppfattas som proaktivt i hållbarhetsarbetet.¹²⁵

Bland världens 500 största företag anser 68 procent att ett aktivt klimatarbete ger större möjligheter att bemöta kunders krav och/eller förstärkt varumärke.¹²⁶

Ökad miljömedvetenhet och krav från kunder och konsumenter som i allt högre utsträckning efterfrågar produkter som är mer gynnsamma ur miljösynpunkt är en viktig drivkraft. Företag och branscher får därigenom stimulans att utveckla miljöanpassade produkter och tjänster samt måste prestera ett trovärdigt miljöarbete. Därför avtalar många företag frivilligt om att minska energianvändningen eller förbättra produktionen ur miljösynpunkt. Åtskilliga ser affärsmässiga möjligheter i att miljöanpassa produkterna. Miljökrav som ställs vid offentliga och privata upphandlingar får genomslag hos producenterna. Företag

¹²³ Tillväxtverket, 2014

¹²⁴ Tillväxtanalys, 2014 Syntesrapport

¹²⁵ CDP & 2050, 2014

¹²⁶ PwC, 2012

anpassar produkter och tjänster efter upphandlingskriterierna eftersom alternativet – att negligera anspråken – ses som ett affärsmässigt hot.¹²⁷

Lönsamhet, stärkt varumärke, engagemang för miljöfrågor (inom företagen), kundefterfrågan och köpbeteenden betonas som drivkrafter av gruppen livsmedelsindustri, svensk handel, textilindustri och besöksnäringen. Livsmedelsföretagen konstaterar att lönsamheten är den faktor som är avgörande för att driva hållbarhetsarbetet framåt och för att det ska få ett beständigt och långsiktigt avtryck.¹²⁸ Transportföretag menar att det är en viktig drivkraft att upplevas som miljömedveten av marknaden, och att används i marknadsföringen.¹²⁹ Samtidigt erfar Naturvårdsverket att miljökrav vid offentlig upphandling är en viktig drivkraft.

De icke-energiintensiva branscherna inom tillverkningsindustrin betonas (även de) framförallt att man ser en *lönsamhet i sina miljömässigt väl utvecklade produkter*. Det finns en *kundefterfrågan* och det är då en *konkurrensfördel* att ligga långt framme. Men både byggindustrin och fordonsindustrin menar samtidigt att det då även behövs energikrav på byggnader respektive fordonskrav som drivkraft och för att säkra att företagen får betalt för sin teknikutveckling (fordonsindustrin). Teknikföretagen går inte in på samma typ av resonemang som branscherna ovan utan lyfter i stället fram att den främsta drivkraften är ”viljan att vara en god samhällsmedborgare”.¹³⁰

Drivkrafterna som framförs från *den energiintensiva basindustrin* handlar mycket om den *nytta* deras respektive material och produkter kan föra med sig i en *hållbar samhällsutveckling*, denna drivkraft betonas särskilt av plast- och kemi-företagen, skogsindustrin och gruvindustrin. Stålindustrin hänvisar till att man måste se på både process och produktledet när man bedömer miljöpåverkan och miljönytta. En *ökad resurseffektivitet kan ge en ökad lönsamhet* och att ett utvecklar hållbarhets- och miljöarbete kan innebära en *konkurrensfördel* och göra arbetsplatsen mer *attraktiv för kompetent personal*. Skogsindustrin hänvisar även till *kundkrav* som en drivkraft. Dessa branscher omfattas alla av EU:s system för handel med utsläppsrätter men ingen tar upp detta styrmedel som någon betydande drivkraft.¹³¹

I den intervjustudie som IVL genomfört av företag inom handelssystemet framgår det att en förutsättning för att genomföra investeringar är att det finns ekonomi och en kostnadseffektivitet i satsningen. Att minska utsläppen av växthusgaser är i sig

Kommenterad [NA31]: Synpunkt från Skogsindustrierna: Skogsindustrin betonas snarare sitt bidrag till en biobaserad ekonomi där klimatpåverkan minskas genom användning av förnybara råvaror och återvinningsbara produkter.

Formaterat: Färgöverstrykning

¹²⁷ www.miljonytta.se

¹²⁸ Svenskt Näringsliv, 2014a och b

¹²⁹ Paulsson, 2015

¹³⁰ Svenskt Näringsliv, 2014a och b

¹³¹ Svenskt Näringsliv, 2014a och b

inte en enskild drivkraft för att genomföra en investering. Däremot går lönsamhetsfrågan och klimatfrågan ofta hand i hand.¹³²

5.2 Lönsamhet som drivkraft för klimatomställningen

Det finns det alltför tecken på att de företag som är offensiva i relation till klimatutmaningen också är mer lönsamma och gör bättre affärer. Den nordiska delen av Carbon Disclosure Project konstaterar att om företagen som redovisar sitt klimatarbete via dem jämförs med börsernas index så har de klimatrapportande företagen bättre kursutveckling än börserna i genomsnitt.¹³³ En internationell studie över företagen som ingår i indexet Standards & Poor's 500 visar att företag med höga poäng hos CDP också presterar bättre. Företagen som presterar bäst i CDPs utvärderingar har också 5 procent högre avkastning på eget kapital och stabilare intäktsflöden (50 procent lägre volatilitet).¹³⁴

Hagainitiativet beskriver hur företags klimatarbete kan vara lönsamt.¹³⁵ Dessa sex punkter är överlappande med drivkrafterna som beskrivits ovan:

1. **Förstärkt varumärke och ökad kundlojalitet** – Ett företags varumärke och lönsamhet stärks av ett aktivt klimatansvar. Detta leder till ökad försäljning genom t.ex. differentierade produkter, förstärkt varumärke samt större och lojalare kundkrets.
2. **Kostnadsbesparing** – Genom att arbeta aktivt med klimatfrågan kan ökad lönsamhet nås genom kostnadsbesparingar från t.ex. energieffektivisering, resurseffektivisering och byte till mer kostnadseffektiva produktionsmetoder.
3. **Attraktivare arbetsgivare och mer produktiva medarbetare** – Företag som tar klimatfrågan på allvar upplever bl.a. ökad produktivitet bland anställda, de har lättare att rekrytera och behålla talanger samt minskar personalomsättningen.
4. **Nya produkter och affärsområden** – Klimatarbete kan leda till nya inkomstkällor från nya produkter och affärsområden. Företag som aktivt arbetar med hållbarhet anses vara mer innovativa vilket i längden leder till nya produkter och ökad försäljning.
5. **Proaktiv riskhantering** – Proaktiva företag som agerar efter hur klimatfrågan ställer nya villkor kan undvika höga kostnader till följd av extrema väderförhållanden, förändringar i lagar och förordningar samt resursbrist.
6. **Förbättrade finansieringsmöjligheter** – Företag som integrerar klimat och hållbarhet i sin affärsmodell ökar sin lönsamhet bl.a. genom förbättrad

¹³² IVL, 2014

¹³³ CDP 2013

¹³⁴ CDP & 2050, 2014

¹³⁵ Hagainitiativet, 2014

relation med investerare, lägre försäkringspremier och bättre tillgång till kapital.

Den ovanstående listan ska inte tolkas som att miljö- och hållbarhetsarbete inte kostar för företagen. Tvärtom, många åtgärder kräver både investeringar och personalresurser. Men, många studier visar att det även finns vinster med hållbarhetsarbetet, och att i många fall kan vinsterna för de som väljer att positionera sig som föregångare, överstiga kostnaderna och bidra till högre lönsamhet för företaget.

Kostnadsminimering och minskad miljöpåverkan är de två mest prioriterade frågorna för VD:arna i en global studie. Ett aktivt klimatarbete (som ger kostnadsbesparingar) leder till att bägge prioriteringar uppfylls.¹³⁶

Även flera undersökningar av Tillväxtverket visar att miljöarbete särskilt i småföretag verkar hänga samman med positiva egenskaper som tillväxtvilja, innovativitet och internationalisering. En förklaring till detta kan vara att framgångsrika företag har sett potentialen i miljöområdet.¹³⁷

Att bli en vinnare på klimatomställningen handlar till stor del om affärsstrategi och positionering. Hårdare reglering av energieffektivitet på produkter inom Atlas Copcos segment skulle gynna dem eftersom de agerar proaktivt och utvecklar sina produkter att bli mer CO₂ och resurseffektiva. Det stärker deras varumärke. De tror sig vinna marknadsandelar vid hårdare krav, då tuffare krav slår ut konkurrenter med sämre kvalitet.¹³⁸

5.3 Analys av drivkrafter

När bilden av drivkrafter för miljö- och klimatarbete från olika håll läggs samman framträder några viktiga dimensioner som gör att drivkrafter skiljer sig mellan företag. En sådan dimension är ifall företag riktar sig mot konsumenter eller agerar på business-to-business marknad. För företag som riktar sig direkt mot konsumenter är drivkrafter som gäller varumärke och nya affärsmöjligheter viktiga. För dessa företag behöver inte enskilda klimatåtgärder vara lönsamma, ofta handlar det mer om att bygga upp en trovärdighet för företagets varumärke som ger kundintresse och lojalitet som genererar lönsamhet.

För företag som befinner sig på en business-to-business marknad är drivkrafterna delvis annorlunda. För dessa företag är ofta drivkrafter inriktade på att minimera kostnader, att klimatåtgärder ska vara lönsamma i sig. Miljömässig produktut-

¹³⁶ PwC, 2013

¹³⁷ Tillväxtverket, 2012

¹³⁸ Atlas Copco, 2014, CDP rapport

veckling är viktigt utifrån att möta miljö- och kvalitetskrav som ställs av företagen nedströms i värdekedjan. Inte minst för de mindre och medelstora företag som är leverantörer till större företag är detta bland de viktigaste drivkrafterna för miljöarbetet. Detta bygger dock på att det finns någon aktör som ställer miljökrav på marknaden, finns inte detta, finns heller inte drivkraften. Vi vill alltså framhålla att en av de viktigaste förändringskrafterna är företag och offentliga aktörer som ställer tuffa miljökrav på sina leverantörer och de produkter och tjänster de köper.

En annan viktig dimension som påverkar drivkrafterna för miljöarbetet är om ett företag är litet eller stort. Många mindre företag lyfter fram det egna engagemanget som en viktig drivkraft. I större företag måste miljöarbetet ses på ett mer strategiskt och affärsmässigt sätt. Men många stora företag i Sverige lyfter fram att klimatarbetet i företaget är viktigt för att vara en attraktiv arbetsgivare. Betydelsen av personer på ledningsnivå med ett engagemang för miljöarbetet ska inte underskattas. Miljömedvetenheten hos människorna i företagen är av betydelse även om den yttar sig olika. Den ökande miljömedvetenheten i samhället och de flesta stora företag arbetar med klimatfrågor och ställer krav i sin värdekedja gör att en central drivkraft är att möta marknadskrav, oavsett om dessa kommer från konsumenter eller andra företag. Det finns affärsmöjligheter för de företag som kommer med klimatsmarta produkter och lösningar.

En tredje dimension är om företaget agerar på en lokal eller internationell marknad. För företag på en internationell marknad är generell konkurrenskraft, pris och kvalitet avgörande. För dessa företag är miljö en av många aspekter. Drivkrafter är inriktade på att minimera kostnader, att klimatåtgärder ska vara lönsamma i sig.

En viktig frågeställning är huruvida klimatarbete är lönsamt för företagen? Flera svar finns på den frågan. Det enkla svaret är att det delvis är lönsamt eftersom många företag genomför en del åtgärder men samtidigt avstår ifrån andra mer genomgripande åtgärder. För en stor grupp företag ses klimatåtgärder fortfarande främst i ljuset av att det innebär kostnader. Det är svårt att identifiera de kortsiktiga ekonomiska vinsterna, även om varumärke påverkas positivt. Det gäller särskilt industrin och verksamheter som är koldioxid intensiva.

En viktig anledning till att klimatarbete blir lönsamt är miljökraven på marknaden. Här spelar de stora företagen och företagen i sista ledet innan produkter når konsumentledet en stor roll. De mest miljöoffensiva företagen arbetar med att skapa marknader för hållbara produkter och ställer sedan miljökraven uppströms på sina leverantörer. Kraften i denna marknadskraft, när den mobilseras, har potential att vara mycket större än de flesta styrmedelsförändringar och är ett viktigt steg mot cirkulär ekonomi.

För företag vars marknad i huvudsak finns i Sverige är den förhållandevis starka miljömedvetenheten en affärsmöjlighet. Inom områden där offentliga aktörer och andra företag ställer miljökrav blir det en drivkraft att möta dessa kundkrav och

marknadsföra sig som mer miljöambitiös än andra. Detta gäller även vissa konsumentprodukter även om det fortfarande är få produkter där miljö eller klimataspekter är avgörande för den stora massan konsumenter.

6 Cirkulär ekonomi¹³⁹

6.1.1 Från resurshushållning och avfallsåtervinning till nya marknader med cirkulär ekonomi

6.1.2 Affärsmodeller där produkter ersätts med tjänster

6.1.3 Hinder för cirkulär ekonomi

6.1.4 Delande-ekonomin ökar effektiviteten i resursutnyttjandet

Kommenterad [NA32]: Vi återkommer med synpunkter då vi fått ett underlag.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

¹³⁹ Rapporten ska kompletteras med ett avsnitt om cirkulär ekonomi. Remissinstanserna får gärna bidra med förslag till textens innehåll.

7 Analys och slutsatser

I detta avsnitt görs en uppsummerande analys av rapporten och slutsatser presenteras. Eftersom rapporten i huvudsak har grundat sig på underlag som sammanställt intervjuer med företag, företagens hållbarhetsredovisningar samt underlag från Svenskt Näringsliv och andra näringslivs organisationer så är syntesen en beskrivning av miljöarbetets aktiviteter, en del hinder och drivkrafter. Diskussionen om styrmedel grundar sig på vad företagen lyft fram. Det innebär att rapporten inte har åstadkommit en övergripande styrmedelsanalys för näringslivets miljöarbete. Det har heller inte varit ett syfte med rapporten.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA33]: Bra att detta nämns.

Formaterat: Färgöverstrykning

7.1 Näringslivet och miljö kvalitetsmålen

De svenska miljömålen visar vilka miljöfrågor som är viktiga för samhället och påverkar indirekt företagen när de utvecklar sitt miljöarbete. Vår analys visar att ser man det brett så finns en god koppling mellan de nationella miljö kvalitetsmålen och näringslivets miljömål och aktiviteter. Även globala mål som FN:s kommande hållbarhetsmål och det globala klimatmålet om högst två graders temperaturökning är en utgångspunkt för en del större företags målformuleringar. Naturvårdsverket anser att det är gott nog så. Det är inget självändamål att näringslivet ska anamma de nationella miljömålen *per se* – det viktiga är att samhällets aktörer arbetar i rätt riktning utifrån sina förutsättningar och möjligheter.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA34]: Bra att denna viktiga slutsats framgår.

Formaterat: Färgöverstrykning

Företagen i Sverige har i stor utsträckning utifrån krav i lagstiftningen upprättat egna mål och genomfört åtgärder på de områden som de nationella miljö kvalitetsmålen täcker, bl.a. begränsa förorening av luft och vatten, värna den biologiska mångfalden i jord- och skogsbruk samt att värna och utveckla naturvärden i den bebyggda miljön. Miljöarbetet i näringslivet bidrar i hög grad till att samhället närmar sig miljö kvalitetsmålen. Detta gäller oavsett om åtgärderna i företagen är resultat av regleringar och styrmedel, av drivkrafter i företagen eller från intressenter och kunder.

Kommenterad [NA35]: Bra text.

Formaterat: Färgöverstrykning

Att miljöarbetet i företagen bidrar är dock inte detsamma som att företagens verksamhet är odelat positiv för miljön och för att miljö kvalitetsmål ska uppnås. Många verksamheter har i grunden en miljö påverkan, men företagens miljöarbete minskar denna negativa miljö påverkan. Detta innebär att två tydliga bilder av verkligheten gäller samtidigt:

1) Näringslivets miljöarbete är aktivt och bidrar till att minska negativ miljö påverkan i samhället.

2) Utmaningarna att nå miljö kvalitetsmålen är fortsatt stora. Det framgår av bedömningarna av miljö kvalitetsmålen.¹⁴⁰

Kommenterad [NA36]: Synpunkt:
Punkterna hänger inte ihop.
Punkt 2 är inte enbart näringslivets problem, utan hela samhällets.
Detta måste tydliggöras.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

¹⁴⁰ Naturvårdsverket, 2015.

Här finns en väsentlig utmaning, det är ett gap mellan vad som krävs för att nå miljökvalitetsmålen och miljöarbetet i näringslivet. Näringslivets miljö- och klimatarbete bidrar, men är inte tillräckligt.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA37]: Kommentar: Gapet beror ju till stor del på att målen är visioner. Näringslivet är dessutom endast en del av samhället.

Formaterat: Färgöverstrykning

7.2 Drivkrafterna driver, men styrmedlen behövs för lönsamheten

Kommenterad [NA38]: Synpunkt: Konstig rubrik. Vad avses egentligen?

Formaterat: Färgöverstrykning

I kapitlet om drivkrafter beskrivs många positiva drivkrafter till att företag ska bedriva klimatarbete, och många företag gör detta. I inledningen till klimatkapitlet presenteras klimatmål hos ett antal företag. Samtidigt framkommer betydelsen av kostnadseffektivitet och lönsamhet som till stor del skapats av ekonomiska styrmedel. Naturligtvis vidtar företagen först de åtgärder som är billigast eller som innebär att man sparar pengar. Det innebär för att få den stora massan företag att ta nästa steg behöver samhället utveckla (de ekonomiska) styrmedlen både nationellt och internationellt.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA39]: Synpunkt: Vi menar bestämt att globala problem kräver globala styrmedel. Hänsyn måste tas till företagets konkurrenssituation.

Formaterat: Färgöverstrykning

Globalt ökar resursförbrukningen och utsläppen av koldioxid, de planetära gränserna håller på att överskridas. Utan omställningstryck blir det ingen omställning. Incitamenten att ställa om måste vara starkare än incitamenten att inte ställa om. Omställningen måste också vara absolut. Det räcker inte att koldioxidproduktiviteten förbättras i relativa tal mätt. Omställningen måste leda till att utsläppen minskar i absoluta tal mätt. En grön omställning har potential att bidra till en positiv ekonomisk utveckling.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA40]: Kommentar: Detta är avhängigt hur denna omställning sker. Finns någon referens?

Formaterat: Färgöverstrykning

Bidrar fokus på klimatfrågan till hela miljöarbetet?

Många företag prioriterar klimatfrågan och det är det område där flest frivilliga åtgärder genomförs. En väsentlig fråga är hur näringslivets prioritering påverkar arbetet med andra miljöområden. Även om det säkert i många fall innebär att andra miljöområden prioriteras ned i företagen så innebär klimatfrågans status ändå att hela miljö- och hållbarhets förstärks. Analysen från den här rapporten är att hela miljöarbetet stärks av att klimatfrågan ligger på företagsledningarnas bord.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Indrag: Första raden: 2,3 cm

Man kan också fråga sig om näringslivets fokus på klimatfrågan är rätt. När jordens planetära gränser diskuteras brukar utmaningarna kopplat till biologisk mångfald och kemikalier rankas som områden där vi är längre från hållbarhet. En anledning till klimatfrågans fokus kan vara FN:s klimatpanels mycket tydliga rapporter om konsekvenserna av klimatförändringarna, där motsvarande sammanställningar på andra miljöområden inte fått samma genomslag.

Kommenterad [NA41]: Synpunkt: Stycket tas bort! Annars behövs referenser till det som påstås i hela stycket.

Formaterat: Färgöverstrykning

7.3 Miljöarbete har blivit affärsstrategi

Näringslivets arbete med miljö- och hållbarhetsfrågor ökar i omfattning och prioriteras högre i företagens organisationer. Det återspeglar en värderings-utveckling och kunskapsuppbyggnad hos många människor där förståelsen om kopplingen ekonomiska aktiviteter och tillståndet i miljön ökat. Såsom beskrivs i avsnittet om drivkrafter är varumärke och rykte mycket viktigt för företag. I dagens blixtsnabba mediavärld kan negativ miljöpublicitet både sänka försäljning och aktiekurser. Den andra starka drivkraften för miljöarbetet är kunders miljökrav på varor och tjänster. Att tillfredsställa kunders behov är centralt för varje företag. Miljöarbete har därför blivit affärsstrategi. När företagen tagit den vägen har många företag upptäckt, och blivit drivna av ekonomiska styrmedel, att miljöarbete kan utveckla affärerna.

Att miljöarbete har blivit en affärsstrategi är en viktig förutsättning för att det långsiktiga arbetet med de svenska miljömålen och de globala miljöutmaningarna leder framåt. Miljöproblemens ofta gränsöverskridande karaktär gör det väldigt svårt att enbart med politiska beslut driva fram åtgärder för att minska miljöpåverkan. Näringslivet behövs som en medaktör.

7.3.1 Viktigt med inhemsk efterfrågan på miljöteknik

Utvecklingen i miljötekniksektorn har en stark koppling till miljöarbetet i stort i näringslivet. Eftersom det handlar om nya innovativa produkter är det viktigt att kunna visa upp referenskunder och referensanläggningar i Sverige om man ska kunna exportera.

Här kan både det övriga näringslivet och offentlig sektor spela en viktig roll. Företag med ett aktivt miljöarbete är viktiga kunder för miljöteknikföretagen. Den offentliga sektorn kan genom att ställa miljökrav vid offentliga upphandlingar och innovationsupphandlingar samt genom införande av nya väl avvägda styrmedel stimulera såväl företagens breddarbete med miljöfrågor som utvecklingen i de svenska miljöteknikföretagen. För att detta ska lyckas krävs troligen både utbuds- och efterfrågestimulanser för att få fart på utvecklingen i sektorn. I Sverige har fokus under senare legat på utbudsstimulanser.

7.4 Näringslivets miljöarbete växer, är vi på väg mot hållbarhet?

Den allmänna trenden är att miljöarbetet i näringslivet ökar, det går in i allt fler områden i företagen. När den egna verksamheten gått igenom går företagen vidare till sin värdekedja, leverantörskrav ställs och livscykelanalyser görs för att se hur

miljöpåverkan kan minska i kundledet. För många företag handlar den ekologiska dimensionen av hållbarhet mycket om klimatfrågan men många arbetar även med andra miljöfrågor som vattenförbrukning, kemikalier, föroreningsutsläpp, materialåtervinning. Denna megatrend gäller framförallt de stora företagen och många medelstora företag. Många små och andra medelstora företag känner fortfarande att de saknar kunskap och resurser för att driva ett systematiskt miljöarbete. Samtidigt omfattas de av allt fler krav från större företag och det offentliga, så därigenom görs allt fler miljöinsatser även i dessa företag.

Företagen som ligger i framkant i miljöarbetet, oavsett storlek, har som strategi att förändra produkterna och tjänsterna som de tillhandahåller marknaden för att därigenom skapa lönsamhet genom att tillfredsställa samma behov hos kunderna med andra lösningar som är mer miljöeffektiva och har mindre miljöbelastning. De vill vara med och skapa cirkulär ekonomi av företag med hållbara affärsmodeller.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA42]: Synpunkt:
Bra text.

Formaterat: Färgöverstrykning

Fortfarande långt till ett Hållbart Näringsliv

Samtidigt går det inte att säga att miljöarbetet innebär att företagen håller på att ta sig och samhället till hållbar utveckling. Miljöarbetet som ofta är en del av en större kontext med hållbarhet, befinner sig dock fortfarande i de flesta företag i en fas där effektivisering och resursoptimering är den drivande åtgärden. Energi, material, transporter, kemikalier, mycket kan effektiviseras. Företag byter till förnybar energi, mindre miljöpåverkande insatsvaror eller kemikalier. Hos många företag är detta ett arbete där olika insatser görs i värdekedjan men mycket få har nått hållbarhet i hela sin värdekedja.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA43]: Synpunkter:
Referens behövs. Vem gör denna bedömning?
Hållbarhet = färd mot ett rörligt mål som kommer att förändras över tiden.
Vad tycker rapportförfattaren att man kan kräva av näringslivet?

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

Den svåra utmaningen, är den transformativa förändringen av näringslivet, att företagen drivs utan utsläpp av växthusgaser, eller i alla fall med mycket låga utsläpp. EU:s koldioxidutsläpp behöver minskas med 80-95 procent. Det är få affärsstrategier i genomförande som verkligen transformerar företagen ned till utsläpp nära noll.

Kommenterad [NA44]: Synpunkt:
Behövs referens? Eller är det NV:s påstående. Måste tydliggöras.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

För detta krävs förenklat fyra saker:

- Ett näringsliv med drivkrafter som bottnar i ett engagemang för samhällets utmaningar som aktivt driver ett miljöarbete för att minska miljöpåverkan.
- Teknikutveckling för processer som idag inte är hållbara och teknikutveckling för att göra idag tillgänglig teknik som är hållbar ekonomiskt lönsam.
- Kraftfulla styrmedel som bland annat förändrar relativpriserna på olika aktiviteter, insatsvaror, utsläpp med mera.
- Nya affärsmodeller inom ett ramverk av cirkulär ekonomi. Affärsmodeller som bygger på eller åtminstone har en idé kring hur produkten efter slutanvändning blir en ny del av ekonomin.

Kommenterad [NA45]: Synpunkt:
Referens behövs.
Med kraftfulla styrmedel, avses skatteväxling?
Glöm inte det internationella perspektivet.

Formaterat: Färgöverstrykning

7.4.1 Förslag till fortsatt utredningsarbete

Den här rapporten beskriver det breda miljöarbetet i näringslivet, vilka verktyg och typer av mål som sätts i företagen. Rapporten har dock inte tillräckligt beskrivit framkanten i miljöarbetet i näringslivet, de företag som skapar de nya affärsmodellerna, ligger i framkant i teknikutvecklingen och leder oss mot en cirkulär ekonomi. Detta behöver fortfarande göras för att samtidigt identifiera vad som hindrar de miljöinnovativa och behoven av styrmedel skynda på den transformativa utvecklingen mot hållbara företag i en cirkulär ekonomi.

Naturvårdsverket och Tillväxtverket bör tillsammans undersöka de företag som ligger i framkant i hållbart företagande, utsläppsminskningar och affärsmodeller för en cirkulär ekonomi. Hinder för deras utveckling och förslag på styrmedel för att stärka deras utveckling bör identifieras. Detta kan göras inom ramen för myndigheternas allmänna uppdrag eller som särskilt regeringsuppdrag.

7.5 Slutsatser

Miljöarbetets struktur

1. Näringslivet i Sverige, framförallt stora och medelstora företag, har ett aktivt miljöarbete som har prioriterats upp de senaste åren. Miljöarbetet är ofta välstrukturerat med ledningssystem, miljöpolicy och/eller hållbarhetsstrategi. Miljöfrågorna är en fråga på ledningsnivå.
2. Bland småföretagen uppger ca 40 procent att de har ett aktivt miljöarbete. Generellt kan sägas att ju mindre ett företag är vad gäller anställda och omsättning, desto mindre strukturerat och utvecklat är miljöarbetet. Samtidigt har företag i sektorer med större miljöpåverkan på omgivningen oftare ett mer utvecklat miljöarbete.
3. Ökat fokus på hela värdekedjan och varors miljöpåverkan respektive miljönytta över hela produktens livscykel lyfts fram av många branscher. Leverantörers miljöprestanda utvärderas och uppföljning sker genom revisioner. En seriös hållbarhetsstrategi innebär att man arbetar med hela företagets värdekedja.
4. Allt fler företag presenterar en hållbarhetsredovisning där miljöarbetet under året presenteras. Rapporteringen följer en standard utifrån GRI (Global Reporting Initiative).
5. Företag redovisar då sina direkta utsläpp och utsläpp från köpt energi. Allt fler företag börjar kartlägga sina indirekta utsläpp i värdekedjan, vanligt är exempelvis att beräkna utsläpp från affärsresor. Det är dock få företag som gör en fullständig kartläggning av sina Scope 3 utsläpp enligt Greenhouse Gas Protocol.

Mål och aktiviteter i näringslivet

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA46]: Synpunkt:
GRI är ingen standard.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA47]: Kommentar:
Vi vet inte vad det är.

Formaterat: Färgöverstrykning

6. Företagen sätter ofta operativa miljösmål. Särskilt på klimatområdet är det vanligt med ambitioner att minska utsläppen. Klimatmål sätts ofta som intensitetsmål i relation till årsomsättning, produktionsvolym eller liknande. Det innebär att när företaget växer tillåts utsläppen att växa. Mål sätts både för enskilda aktiviteter och hela verksamheten i företagen.

Kommenterad [NA48]: Synpunkt: Rapporten har fokus på klimat. Gällande andra utsläpp är det lika vanligt med utsläppsambitioner.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

7. De klimatmål som många stora företag sätter upp har en ungefärlig utsläppsminskningstakt i nivå med Sveriges klimatmål på kort sikt. Det visar att potentialen för utsläppsminskningar i samhället är stort. Samtidigt krävs utsläppsminskningar i antal ton, relativa minskningar räcker inte. Dessutom finns det grupper av företag som inte har tillräckliga ambitioner för att bidra till nationella utsläppsmål.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA49]: Synpunkt: Förstår inte. Hur hänger detta ihop? Måste förklaras.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA50]: Synpunkt: Framgår detta av underlag? Referens? Eller är det en NV-värdering?

8. Svenska varuägare och transportörer verkar benägna att fortsätta att reducera miljöpåverkan från transporter de kommande åren genom operativa åtgärder, medan strategiska och affärsmässiga beslut tvärtom verkar kunna innebära ökade transportutsläpp. Arbetet med att minska transporternas utsläpp är sällan väl integrerat i varuägarers miljöarbete.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA51]: Kommentar: Tveksam till denna slutsats. Detta jobbar man väl med i sitt logistikarbete?

Näringslivet och miljö kvalitetsmålen

9. De nationella miljö kvalitetsmålen är kända av de större företagen och är en sorteringsgrund som visar vilka miljöfrågor som är viktiga för samhället. Målen har en begränsad roll som drivkraft till miljöförbättring i företagen, men det finns sällan någon motsättning mellan de statliga målen och näringslivets miljösmål. Företagen utgår också från globala miljösmål i sin egen målformulering.

10. Konkreta åtgärdsplaner kan fungera såväl styrande som utgöra nav för samverkan mellan olika aktörer. Inom flera områden bör nya etappmål beslutas. De får mer kraft i genomförandet om de tas fram med utgångspunkt i berörda aktörer, t.ex. olika branscher inom näringslivet.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA52]: Synpunkt: Tycker vem? NV? Och i så fall inom vilka områden? Underlag och referenser behövs.

Formaterat: Färgöverstrykning

11. Klimatfrågan är den miljöfråga som engagerar flest företag. Drivkrafter såsom varumärke, kundkrav och till viss del lönsamhet driver klimatarbetet. Ekonomiska styrmedel är också betydelsefulla

Kommenterad [NA53]: Synpunkt: Ta bort "till viss del".

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

12. Den övervägande delen av miljöarbetet kopplat till andra områden än klimatfrågan har sin utgångspunkt i lagstiftningen och offentliga styrmedel, även om det finns många undantag av företag som är miljöoffensiva på kemikalieområdet, hänsynen till biologisk mångfald mm.

Kommenterad [NA54]: Synpunkt: Drivkrafterna är desamma som för klimatfrågan. De är desamma för alla miljöaspekter.

Formaterat: Färgöverstrykning

Drivkrafter

13. Hållbarhet har blivit en norm i näringslivet. Det anses inte finnas någon målkonflikt mellan hållbarhet och ekonomisk utveckling på sikt. Det finns en vilja att vara en del av lösningen och inte en del av problemet.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA55]: Synpunkt: Bra text.

Formaterat: Tabbstopp: 4,92 cm, Till vänster

14. Varumärke, rykte och positioneringen på marknaden är mycket viktiga drivkrafter för miljöarbetet. Ett misslyckat miljöarbete riskerar att skada företagets anseende både hos allmänheten och hos kunderna. Företag med direkt exponering mot privatkunder är mer känsliga för dessa drivkrafter.

15. Många klimatåtgärder kan samtidigt minska kostnader, såsom exempelvis energieffektivisering och resurseffektivare materialflöden.
Kostnadsbesparing är en viktig drivkraft, inte minst för företag inom industri och tillverkning
16. Direkta kundkrav och även personalens förväntningar håller på att bli en allt vanligare drivkraft för strategiskt klimatarbete. Framtida lagkrav och förväntningar om ökande pris för koldioxid driver också klimatarbete hos många företag.
17. Allt fler företag ser lönsamhet i sitt klimatarbete. Det stärker varumärket, kan minska kostnader, gör företaget mer attraktivt för medarbetare, det öppnar för nya produkter och affärsområden

Styrmedel

18. Näringslivets miljöarbete bidrar till att minska gapet till att nå miljökvalitetsmålen. Ska näringslivets bidrag öka kräver det, utöver stärkta drivkrafter i näringslivet, kraftfull förstärkning av drivande styrmedel.
19. Många företag är positiva, eller i alla fall inte negativa, till ytterligare styrmedel, inte minst på klimatområdet. Så länge styrmedlen är konkurrensneutrala och även omfattar konkurrenter. För företag som agerar på en internationell marknad så vill de ha styrmedel som gäller hela EU, och på en del områden helst globalt.
20. Styrmedel i form av krav på miljöinformation på produkter gynnar företagen som ligger i framkant och produkter med bättre miljövärden.
21. EU:s system för handel med utsläppsrätter är idag inte ett styrmedel som driver klimatinvesteringar. Andra styrmedel är viktigare för industrin. Det hänger ihop med att det faktiska priset på utsläppsrätter för en stor del av företagen är nära noll eller t o m negativt tack vare gratis tilldelning. Åtgärder behöver vidtas så att utsläppshandelssystemet kan få den drivande effekt som är avsikten.
22. Styrmedel inriktade på miljöutbildning, informationsverktyg och kommunikationsstöd lyfts fram som komplement till ekonomiska styrmedel för att minska klimatpåverkande utsläpp från godstransporter

Kommenterad [NA56]: Kommentar:
Det är som tidigare nämnts inte näringslivets gap, utan samhällets gap.

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA57]: Synpunkt:
Måste ha ett internationellt perspektiv på detta.
Förslag, ersätt med:
” i kombination med förstärkning av internationella styrmedel.”

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA58]: Förslag:
Taftologin tas bort.

Formaterat: Färgöverstrykning

Formaterat: Färgöverstrykning

Kommenterad [NA59]: Synpunkt:
Se vår kommentar på sid 10 i sammanfattningen.

Formaterat: Färgöverstrykning

Källförteckning

Hållbarhetsredovisning för 2013 från följande företag: Arla, Electrolux, Ericsson, LKAB, Outokompo, Sandvik, SSAB, Stora Enso, Trelleborg, Vasakronan, Volvo

Integrerade års- och hållbarhetsredovisningar för 2013 från följande företag: Atlas Copco, Boliden, SKF, Vattenfall

Almgren, Richard. 2015. *Näringslivets insatser på miljöområdet*. PM skrivet för Naturvårdsverket

Arvid Nordquist. 2014-10-31. <http://www.arvidnordquist.se/kaffe/hallbarhet/>

Atlas Copco. 2014. *CDP 2014 climate change information submission*

CDP. 2013. *CDP Nordic 260 Climate Change Report 2013*.

CDP. 2014. *CDP Nordic Report 2014 – Natural Capital Disclosure for business resilience*

Cleantech Scandinavia, 2014. *Investera i Cleantech 2014*

Cleantech Scandinavia, 2013. *Nordic Cleantech Dealflow 2013*

CDP & 2050 AB. 2014. *Successful integration of climate change aspects in Nordic Businesses*

CEFIC. 2013. *European chemistry for growth Unlocking a competitive, low carbon and energy efficient future*. CEFIC. Brussels

Cementa. 2014. *Vår vision – noll koldioxidutsläpp under produkternas livscykel*. <http://www.heidelbergcement.com/se/sv/cementa/Aktuellt/Nollvision2030.htm>

CEPI (2011) *Unfold the Future - 2050 roadmap to a low-carbon bio-economy*. www.unfoldthefuture.eu. The Forest-Fibre Industry

Deutsche Bank. 2012. *Sustainable Investing – Establishing Long term value and Performance*. DB Climate Change Advisors
https://www.dbadvisors.com/content/_media/Sustainable_Investing_2012.pdf

Energigas Sverige. 2013. *Grön Gas 2050 - En vision om energigasernas roll i energiomställningen*

Energimyndigheten. 2008. *Utvecklingen på utsläppsriktmarknaden 2008*

Energimyndigheten/Boverket. 2014. *Månadsrapport för solcellsstödet, t.o.m. 31 oktober 2014*

Eurofer. 2013. *A steel roadmap to a low carbon Europe*

IEA. 2012. *World Energy Outlook 2012, Executive Summary*

H&M, 2014. *Conscious Actions Sustainability Report 2013*

Hagainitiativet. 2014. *Klimatarbete – lönsamt?*

IVL. 2014 *Industriintervjuer om klimatinvesteringar*

KPMG International. 2013. *Survey of Corporate Responsibility Reporting 2013*.
<http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/corporate-responsibility/Pages/default.aspx>

Ändrad fältkod

Löfgren et al. 2013.

Naturvårdsverket. 2015. Prel. titel *Miljö kvalitetsmålen - fördjupad utvärdering av miljömålen 2015*. Rapport 6662 (in press).

Paulsson, Henrik. 2015. *Environmental freight transport practises*

PwC. 2012. *CDP Global 500 Climate Change Report 2012*
<https://www.cdp.net/en-US/Results/Pages/All-Investor-Reports.aspx>

Ändrad fältkod

PwC. 2013. *10 minutes – Eco-efficiency*
<http://www.pwc.com/us/en/10minutes/10minutes-on-eco-efficiency.jhtml>

Ramböell. 2012. *Undersökning av genomförande tider och framtida resursbehov för projekt med miljöpåverkan*. Uppdrag för Svenskt Näringsliv

Renewable Energy Policy Network for the 21st century. 2014. *Renewables 2014*.
<http://www.ren21.net/Portals/0/documents/e-paper/GSR2014/index.html#/214>

Skanska. 2014. *CDP 2014 climate change information submission*

Skogsindustrierna. 2012. *Skogsindustriernas hållbarhetsskrift 2012 – Skogsindustrin, motorn i en hållbar bioekonomi*

Svenskt Näringsliv. 2014a. *Global Klimatnytta genom svensk konkurrenskraft*

Svenskt Näringsliv. 2014b. *Varor och tjänster som gör miljönytta i Sverige och världen*

Tillväxtanalys. 2012. *Utvärdering av regeringens miljöteknikstrategi, Delrapport 1: Utvärderingsansats och tidiga reflektioner*, Working paper/PM 2012:20.

Tillväxtanalys. 2014. *Analys av stödinsatser för miljöteknikföretag i några europeiska länder*. PM 2014:21.

Tillväxtanalys. 2014a. *Styrmedlens betydelse för en grön omställning av näringslivet – fallstudie om den svenska skogsindustrin*. Rapport 2014:2

Tillväxtanalys. 2014b. *Syntesrapport Rapport 2014:XX*

Tillväxtverket. 2012. *Miljöarbete I små och medelstora företag*. ISBN: 978-91-86987-58-9

Tillväxtverket. 2014. *Miljöarbete i små och medelstora företag – PM baserat på resultat från Tillväxtverkets undersökning Företagens villkor och verklighet 2014*.

Trelleborg. 2014. *CDP 2014 climate change information submission*

UK Department of Energy and Climate Change. 2013. *An investigation of the effect on EPC rating on housing prices*

Wizelius, Tore. 2013. *Wind power in Sweden, Business models and motives*. Lund University. Licentiate Thesis, Environmental and Energy System Studies

WWF. 2014. *Sammanfattning av Världsnaturfonden WWFs Living Planet Report 2014*. ISBN 978-2-940443-88-8

Åhman, Max & Nilsson, Lars J m.fl. 2013. *Industrins utveckling med netto-nollutsläpp 2050 – Policy slutsatser och första steg*. Lunds Tekniska Högskola vid Lunds Universitet, rapport 88. ISBN 978-91-86961-14-5

Elektroniska källor

http://www.ap2.se/Global/Agarrapporter/Agarrapport%202014_SE.pdf

<http://www.ap2.se/sv/press-finansiell-information/nyheter-och-pressmeddelanden/2014/andra-ap-fonden-avvecklar-agandet-i-ett-antal-fossilbolag/>

<http://www.ap4.se/upload/Hållbarhets-%20och%20agarrapporter/Hållbarhets-%20och%20ägarstyrningsrapport%202013-2014e.pdf>

<http://www.ap4.se/web/templates/Page.aspx?id=1255>

<http://www.axfood.se/sv/Om-Axfood/Aktuellt-nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv/Solceller-uppe-pa-Dagabs-tak/>

<http://www.bebostad.se/rr2-genomforande-och-mal/>

<http://www.belok.se>, Belok totalprojekt på fyra sidor

<http://www.butikstrender.se/coops-gronaste-butik-finns-i-karlshamn/>

<http://www.carbontracker.org>

<https://www.cdp.net>

<http://www.energimyndigheten.se/Foretag/Energieffektivisering-i-foretag/PFE/Resultat-och-utvardering/>

<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/e308ffde-9d7a-11e4-9b22-00144feabdc0.html?siteedition=intl#axzz3QlbrADbd>

www.hallbartvarideskapande.se

http://www.ipe.com/news/esg/investors-welcome-shell-boards-backing-for-climate-change-resolution/10006502.article?utm_term=&utm_source=IPE%20Daily%20News&utm_medium=Email&utm_content=Investors%20welcome%20Shell%20board%E2%80%99s%20backing%20for%20climate%20change%20resolution_http%3A%2F%2Fwww.ipe.com%2Fnews%2Fesg%2Finvestors-welcome-shell-boards-backing-for-climate-change-resolution%2F10006502.article&utm_campaign=2.2.2015%20IPE%20Daily%20News_Nordic%20cost-effectiveness%2C%20IPE%20infrastructure%20survey%2C%20Shell%2C%20Bpfbouw%2C%20IPE-Quest%2C%20Feri

http://www.laganbygg.se/om-lagan_2

www.miljonytta.se

<http://montrealpledge.org>

<http://www.sis.se/Nyheter-och-press/Nyheter/Antal-certifieringar-fortsatter-oka/>

<http://www.sj.se/sj/jsp/polopoly.jsp?d=260&a=172937&l=sv#>

<http://www.sj.se/sj/jsp/polopoly.jsp?d=260&l=sv#>

<http://www.sveby.org/>

<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1126693>

https://www.sverigesbyggindustrier.se/energi--miljo/stor-utbildningskampanj-for-energieffekt_4859

<http://vasakronan.se/inspiration/det-grona-kontoret>

<http://www.vindkraftsnyheter.se/2014/04/ikeas-vindkraftspark-p-r-msberget-invigd>

<http://www.wwf.se/press/pressrum/pressmeddelanden/1572860-ny-rapport-avsljar-vrt-sparande-orsakar-lika-stora-klimatutslpp-som-hela-sverige>

1 IPCC-rapporten om näringslivets utsläpp av växthusgaser, åtgärder och styrmedelsbehov

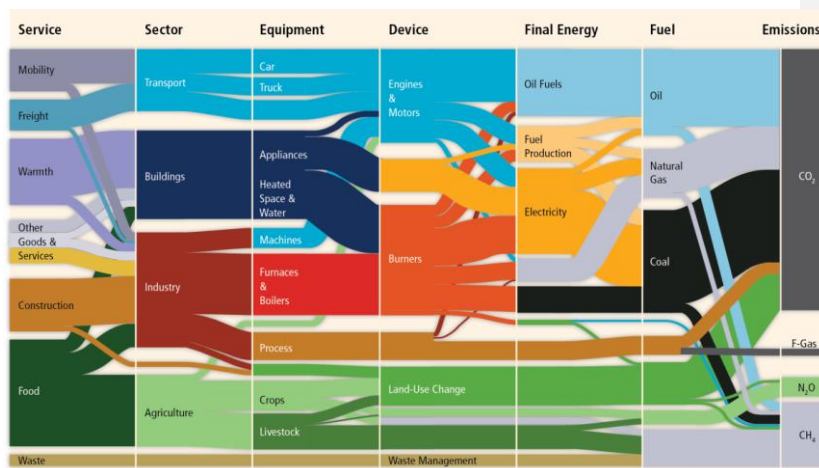
Underlaget till texten nedan är hämtad från IPCC:s femte utvärderingsrapport från 2014.

Om de globala utsläppen av växthusgaser (baserat på statistik från 2010) fördelas på ekonomiska sektorer härrör de främst från *energitillförsel, tillverkningsindustri* (drygt 30 procent), *jordbruk, skogsbruk och annan markanvändning (AFOLU)* samt från *transporter*.

Industrisektorns utsläpp av växthusgaser uppgick globalt till 13 miljarder ton CO₂e år 2010 (inklusive indirekta utsläpp från elkonsumtionen och processutsläpp). Det motsvarar ca 30 procent av de globala utsläppen. Utsläppen kom till 50 procent från Asien och till 25 procent från OECD-länder. Det är också i Asien (främst Kina) som utsläppen ökat kraftigt under senare år.

Utsläppen härrör främst från tillverkning och förädling av material som sedan används för framställning av olika typer av varor och tjänster. Utsläppen från framställning av järn- och stål samt icke-metalliska material, främst cement stod för sammanlagt 44 procent av industriutsläppen (direkta, indirekta och processutsläpp) år 2010. Andra utsläppsintensiva branscher är kemikalie-, gödselmedel-, massa- och papper-, icke-järnmetall-(aluminium) samt livsmedel- och textilindustri.

I figuren återfinns uppdelningen ovan i kolumn två medan kolumn ett (service) istället fördelar utsläppen efter efterfrågan på olika typer av varor och tjänster. Kolumn ett visar att det är efterfrågan på *livsmedel* som ger upphov till störst utsläpp i världen. Dessa uppstår både i hushållen (tillredning och förvaring), livsmedelsindustri, jordbruk och skogsbruk, det sistnämnda pga. ökad avskogning då större markarealer tas i anspråk. Näst störst är utsläpp pga. *uppvärmning av hus och lokaler* därefter följer utsläpp pga. *byggnation (infrastruktur och byggnader)*, dvs. främst utsläpp från tillverkning av konstruktions- och byggmaterial som järn, stål, trä och betong. Utsläppen från efterfrågan på *persontransporter* och från *övriga varor och tjänster* är i samma storleksordning, därefter kommer *godstransporter* som inte separerats efter vilka typer av varor som transporteras.

Figur 1 Ett så kallat Sankey-diagram som visar systemgränser för industrin i IPCC:s statistikindelning samt hur de globala utsläppen av växthusgaser uppstod år 2010 till följd av efterfrågan på olika energitjänster och andra varor (kolumnen längst till vänster). Bredden på de olika linjerna i samtliga kolumner är proportionell mot den andel av de globala utsläppen 2010 som aktiviteten i fråga motsvarar.

Av bilden från IPCC-rapporten, se faktaruta 1, kan vi dra slutsatsen att det (föga förvånande) finns branscher inom näringslivet som är förknippade med ett större koldioxidfotavtryck, sett ur ett livscykelperspektiv, för de varor och tjänster man producerar och säljer, jämfört med andra branscher, till de förnämnda branscherna hör basmaterialindustri, livsmedelsindustri, byggindustri, transportmedelsindustri, transportföretag och energiföretag. Men även övriga branscher har en påverkan.

Företag i olika näringslivsbranscher kan ju dessutom påverka utsläppen i positiv riktning om de varor och tjänster man producerar och säljer utgör substitut till (fyller en likvärdig funktion som) betydligt mer koldioxidintensiva och energi- och resurskrävande varor eller tjänster (sett ur ett livscykelperspektiv).

I Sverige och EU är investeringstakten i nya byggnader och ny infrastruktur betydligt lägre jämfört med takten i de länder som nu industrialiseras och urbaniseras. Reinvesteringarna den befintliga strukturen kan dock behöva öka bl.a. pga. av att energisystemet och transportinfrastrukturen är gammal och pga. en ökande inflyttning till städer. Utsläppen från elproduktionen är betydligt lägre i Sverige än globalt. Den europeiska industrin och den svenska ligger bättre än det globala genomsnittet i utsläppsintensitet och energiintensitet i många branscher men skillnaderna minskar bl.a. eftersom investeringstakten är så låg i vår del av världen.

1.1.1 Åtgärdsalternativ enligt IPCC-rapporten

För att utsläppen ska kunna minska från tillverkande industri krävs det *en rad olika typer av åtgärder* som går utöver en successiv energieffektivisering. Det handlar om *bränsle- eller materialskiften* i tillverkningsledet, utveckling och introduktion av *CCS-teknik*, ökad *materialeffektivitet*, t.ex. genom minskade avfallsmängder och produktutveckling, ökad återvinning och återanvändning av material och produkter samt ökad *produkteffektivitet* t.ex. genom att produkter delas mellan flera brukare eller genom att produkterna får en längre livslängd och genom att efterfrågan dämpas (tex. genom minskad transport- och produktefterfrågan). *Alla dessa olika åtgärds-kategorier behöver utvecklas parallellt för att utsläppen ska kunna minska i tillräcklig omfattning.*

Enbart *en uppgradering till redan tillgänglig bästa teknik (BAT)* för processer, maskiner och apparater i industrin bedöms kunna minska energintensiteten med 25 procent. Genom ytterligare teknikutveckling bedöms energiintensiteten kunna förbättras med ytterligare 20 procent inom energiintensiv industri globalt. Det finns fortfarande potential att förbättra effektiviteten i icke-energiintensiv industri och i energiintensiva anläggningar i regioner där BAT inte tillämpas. Dessa åtgärder framstår som kostnadseffektiva, till och med lönsamma i en teknisk åtgärds-kostnadskalkyl.

Många utsläppsminskande klimatåtgärder bidrar dessutom positivt till flera samtidiga samhällsnyttor. De kan bidra till en ökad produktivitet och därmed stärka konkurrenskraften, skapa nya affärsmöjligheter, bidra till andra miljömål och hälsovinster samt förbättra arbetsvillkor. Men det finns samtidigt stora regionala variationer i åtgärds-kostnader för företag och industrianläggningar och de är också anläggningsspecifika.

På längre sikt kan en omställning till fossilfri eltillförsel, nya industriprocesser och genom produktutveckling (t.ex. alternativ till cement) eller tillämpning av CCS-teknik på industriprocesser bidra med betydande utsläppsminskningar. Höga investeringskostnader och brist på information är de främsta hindren mot att energieffektiviserande åtgärder genomförs. Avsaknad av politiska beslut samt kunskaper och erfarenheter i material- och produkteffektivitet bedöms vara de främsta hindren för att en sådan utveckling ska ske. Ett enskilt styrmedel räcker inte, utan en mix av styrmedel krävs för att ge incitament till utvecklingen. Om så inte sker kommer utsläppsminskningarna att vara begränsade både i omfattning och över tid.

I IPCC-rapporten konstateras också att *åtgärder som kan sänka utsläppen i andra sektorer*, t.ex. en ökad användning av isoleringsmaterial i byggnader *kan leda till ökade utsläpp från industrin*. Samma sak gäller om behovet av byggnation ökar pga. åtgärder för anpassning mot ett förändrat klimat.

Vi bedömer att det finns liknande åtgärds-möjligheter i Sverige och i Europa som de som beskrivs i IPCC-rapporten även om potentialerna inte är lika stor som i

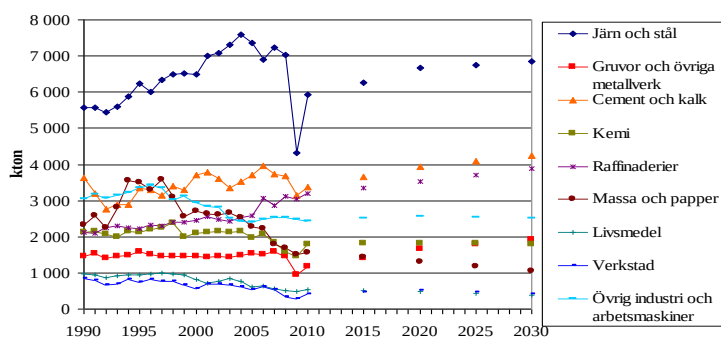
regioner där BAT inte tillämpas. Problematiken kring styrmedel och varför åtgärder inte genomförs är relevant för oss även om omfattningen inte är lika stor.

1.1.2 Hur ser utsläppen och åtgärdsalternativen ut i Sverige och EU?

Den här texten är hämtad från Naturvårdsverkets tidigare arbete med ett underlag till en svensk färdplan till 2050:

De flesta branscher inom den tillverkande industrin och andra delar av näringslivet har låga specifika växthusgasutsläpp (utsläpp per producerad enhet och per förädlingsvärde) redan i dagsläget i Sverige. Många branscher har dessutom goda förutsättningar att genom sin produktutveckling och sina tjänster bidra till lägre utsläpp, energianvändning och ökad resurshushållning jämfört med BAU. Industrins utsläpp, främst från punktkällor, utgör knappt 30 procent av utsläppen i Sverige.

I den energiintensiva industrin inom EU kommer nära två tredjedelar av utsläppen från förbränning och den resterande tredjedelen från tillverkningsprocesser. I Sverige är andelen utsläpp från industriell förbränning respektive industriprocesser 50/50. Järn- och stålindustrin står för omkring en tredjedel av industrins utsläpp i Sverige. (Lägg även till godstransporter som står för omkring 10 procent av de totala utsläppen i landet)

Figur 2 Utsläpp och prognos för utsläpp i Sverige från industrins förbränning och processer, inkl. raffinaderier och restgaser till el- och värmeförsörjning.

Den energiintensiva basindustrin är kapitalintensiv. Anläggningarna och den processutrustning som används har ofta långa livslängder. En omställning i denna sektor tar därför lång tid. I befintliga anläggningar kan återinvesteringar bland annat begränsas av brist på utrymme, obenägenhet att ta risker med ny teknik och höga krav på tillgänglighet. Nya investeringar kan också prioriteras i anläggningar som ligger närmare marknader med högre tillväxt framför reinvesteringar i anläggningar i Europa.

Utvecklingen mot en ekonomi med mycket låga utsläpp av växthusgaser i Sverige och i andra länder förutsätter omfattande strukturella investeringar och teknikutveckling av stora mått. Den här utvecklingen drivs också framåt av att priserna på energi och andra råvaror bedöms bli högre i framtiden. Det finns stora behov av investeringar i t.ex. nya energiproduktionsanläggningar, i smarta elnät, i teknik för distribuerad elproduktion (solceller, vindkraft, vågkraft, etc.), effektiva värme- och kylsystem, energieffektiva apparater, passivhus och de tekniklösningar det kan innebära i form av t.ex. isolermaterial, energisnåla fönster, energieffektiva förbränningsmotordrivna fordon, el- och bränslecellsfordon, spårinfrastruktur, ICT-lösningar, effektiva biodrivmedelstekniker, hållbar samhällsbyggnad, teknik för omfattande energieffektivisering inom industrin, CCS-teknik och andra tekniklösningar för extremt låga utsläpp från industriprocesser, användning av biomassa som råvara inom exempelvis plasttillverkning, klimatsmart mat m.m. Många näringsgrenar i Sverige berörs på olika sätt av den här utvecklingen. Vilken teknik eller vilka systemlösningar som blir vinnare inom olika områden vet vi inte idag men här finns stora möjligheter att konkurrera om andelar på en växande marknad.